

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Vplyv dohody NAFTA na obchod s drogami medzi USA a Mexikom

Diplomová práca

Autor: Bc. Jakub Kováč

Vedúca práce: Ing. Soňa Gullová, Ph.D.

Študijný odbor: Mezinárodní obchod

Praha

December 2013

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som diplomovú prácu na tému „Vplyv dohody NAFTA na obchod s drogami medzi USA a Mexikom“ vypracoval samostatne, s použitím zdrojov, ktoré sú uvedené v zozname na konci práce.

V Prahe dňa:

Podpis:

Pod'akovanie

Chcel by som pod'akovať vedúcej práce Ing. Soni Gullovej, Ph.D. za jej odborné rady, ústretovosť a cenné pripomienky pri spracovávaní mojej diplomovej práce.

Taktiež ďakujem rodine za podporu a pomoc počas celej doby môjho štúdia.

OBSAH

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

ÚVOD	1
1. VZNIK A VÝVOJ OBCHODU S DROGAMI MEDZI USA A MEXIKOM V 20. STOROČÍ... 4	4
1.1 Asymetrické vzťahy USA a Mexika ako jedna z príčin vzniku obchodu s drogami	4
1.2 Okolnosti vzniku produkcie drog v Mexiku.....	13
1.3 Vývoj obchodu s drogami v období 1945–1990	15
1.3.1 Najvýznamnejšie drogové kartely.....	20
1.3.2 Produkcia a tranzit kokaínu na americkom kontinente.....	25
1.3.3 Politické, ekonomické a sociálne dopady obchodovania s drogami v Mexiku.....	26
2. VZNIK DOHODY NAFTA.....	30
2.1 Príčiny a okolnosti vzniku dohody NAFTA.....	30
2.2 Očakávaný prínos dohody NAFTA v rámci riešenia drogového problému.....	36
2.3 Bilancia pozitívnych a negatívnych efektov dohody NAFTA po takmer 20 rokoch fungovania	37
3. VÝVOJ OBCHODU S DROGAMI PO PODPISE DOHODY NAFTA	45
3.1 Situácia na trhu s drogami v dobe podpisu dohody NAFTA	45
3.2 Vláda demokratického prezidenta Foxa a jeho prístup k drogovej problematike	47
3.3 Dôsledky Calderónovej politiky aktívneho boja proti obchodu s drogami.....	50
3.4 Rok 2012 – nástup prezidenta Peña Nietu a zmena stratégie v riešení drogového problému	55
3.5 Protidrogová politika USA a pomoc Mexiku za úradu prezidenta Obamu.....	58
3.6 Zhodnotenie vplyvu dohody NAFTA na obchod s drogami	61
3.7 Možnosti riešenia drogového problému	64
3.7.1 Prevencia drogových závislostí.....	64
3.7.2 Dekriminalizácia a legalizácia drog.....	66
ZÁVER	73
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	78

ZOZNAM GRAFOV	83
ZOZNAM TABULIEK.....	83
ZOZNAM OBRÁZKOV	83
ZOZNAM PRÍLOH	84
PRÍLOHY	85

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

AMLO	<i>Andrés Manuel López Obrador, mexický ľavicovo orientovaný politik</i>
CIA	<i>Central Intelligence Agency / Ústredná spravodajská služba USA</i>
CUSFTA	<i>The Canada-U.S. Free Trade Agreement / Dohoda o voľnom obchode medzi USA a Kanadou</i>
DEA	<i>Drug Enforcement Administration / Úrad pre boj proti drogám</i>
DF	<i>Distrito Federal / Federálny dištrikt hlavného mesta Mexico City</i>
DTO	<i>Drug Trafficking Organization / označenie pre kartel v anglickom jazyku</i>
EIA	<i>U.S. Energy Information Administration</i>
ESF	<i>Economic Support Fund</i>
FBI	<i>Federal Bureau of Investigation / Federálny úrad pre vyšetrovanie v USA</i>
FMF	<i>Foreign Military Financing</i>
FTAA	<i>Free Trade Area of Americas / Dohoda o celoamerickom voľnom obchode</i>
GAFE	<i>Grupos Aeromóviles de Fuerzas / elitné vojenské jednotky v Mexiku</i>
GATT	<i>General Agreement on Tariffs and Trade / Všeobecná dohoda o clách a obchode</i>
GHCS	<i>Global Health and Child Survival</i>
HDP	<i>Hrubý domáci produkt / Gross Domestic Product (GDP)</i>
ICE	<i>Immigration and Customs Enforcement / Imigračná a colná služba USA</i>
IMET	<i>State Department's International Military Education and Training Account</i>
INCLE	<i>International Narcotics Control and Law Enforcement</i>
LSD	<i>Dietylamid kyseliny lysergovej (droga)</i>
MMF	<i>Medzinárodný menový fond / International Monetary Fund (IMF)</i>
MXN	<i>Mexican peso / mexické peso</i>
NADR	<i>Non-proliferation, Anti-terrorism and Related Programs</i>
NAFTA	<i>North American Free Trade Agreement / Severoamerická dohoda o voľnom obchode</i>
NORML	<i>National Organization for the Reform of Marijuana Laws</i>
OAS	<i>Organization of American States / Organizácia amerických štátov</i>

OECD	<i>Organization for Economic Co-operation and Development / Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj</i>
OSN	<i>Organizácia spojených národov / United Nations (UN)</i>
PAN	<i>Partido de Acción Nacional / Strana národnej akcie</i>
PEMEX	<i>Petróleos Mexicanos</i>
PRD	<i>Partido de la Revolución Democrática / Strana demokratickej revolúcie</i>
PRI	<i>Partido Revolucionario Institucional / Inštitucionálna revolučná strana</i>
PZI	<i>Priame zahraničné investície / Foreign Direct Investments (FDI)</i>
TCO	<i>Transnational Criminal Organization / Transnacionálna zločinecká organizácia</i>
TLCAN	<i>Tratado de Libre Comercio de América del Norte = NAFTA</i>
UNODC	<i>United Nations Office on Drugs and Crime / Úrad OSN pre drogy a kriminalitu</i>
USA	<i>United States of America / Spojené štáty americké</i>
USAID	<i>U.S. Agency for International Development</i>
USD	<i>U.S. Dollar / Americký dolár</i>
WTO	<i>World Trade Organization / Svetová obchodná organizácia</i>
ZSSR	<i>Zväz sovietskych socialistických republik</i>

ÚVOD

Drogy sú v ľudskej spoločnosti prítomné už od nepamäti. Priamo či nepriamo zasahujúc do životov ľudí sa postupom času stali vážnou hrozbou, proti ktorej dnes bojuje celý svet. Globalizácia prispela ku vzniku a rozvoju ilegálnych trhov pričom trh s drogami, s obratom približne 322 mld. USD ročne¹, patrí medzi tie najvýnosnejšie.² Na jednej strane stoja krajiny, zväčša ekonomicky rozvinuté, v ktorých existuje problém vysokej konzumácie drog, a na strane druhej ostávajú menej rozvinuté štáty, kde je tento problém spojený s ich pestovaním a produkciou. Obyvatelia krajín, nachádzajúcich sa medzi týmito dvomi pólmi, zvyknú byť obeťami mnohých vedľajších javov, ktoré výroba drog a obchod s nimi prinášajú. Medzi takéto oblasti patrí aj Mexiko, ktorého geografická poloha na rozhraní Latinskej a Severnej Ameriky už oddávna predurčovala jeho úlohu tranzitného štátu medzi výrobcami drog z Kolumbie, Bolívie a Peru a hlavným konzumentom, Spojenými štátmi americkými. Cieľom tejto práce je analyzovať a vysvetliť globálny problém obchodu s drogami na príklade asymetrického vzťahu USA a Mexika, ktorý sa po podpísaní dohody NAFTA v roku 1994 ešte zintenzívnil a zároveň poskytol nové obchodné príležitosti pre drogových priekupníkov a ďalších zločincov.

Cieľom **prvej kapitoly** bude analyzovať všeobecný politicko-ekonomický vývoj Mexika a zároveň odkryť príčiny prehlbovania asymetrických vzťahov medzi USA a Mexikom, ktoré majú veľký význam pri pochopení ďalších otázok. Na stručnom historickom základe budú popísané počiatky vzniku narkomafie v Mexiku, prvé protidrogové operácie mexickej vlády a udalosti, vďaka ktorým získalo Mexiko štatút jedného zo strategicky najvýznamnejších transportérskych štátov v ilegálnom obchode. V tejto kapitole ďalej charakterizujem najväčšie a najvplyvnejšie drogové kartely, poukážem na ich význam a pôsobnosť. Je nutné upozorniť na prienik organizovaného zločinu do štátnej správy a verejných inštitúcií, ale aj do bežného života Mexičanov. Miera korupcie je z dôvodu fungovania narkomafie nesmierne vysoká a stáva sa tak jedným z najzávažnejších problémov Mexika. V závere tejto kapitoly sa budem snažiť potvrdiť alebo vyvrátiť nasledujúcu hypotézu:

¹ Z toho zisk mexických drogových kartelov tvorí 18-39 mld. USD.

² GRILLO, Ioan. El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana. Barcelona: Ediciones Urano, 2012, s. 215-243. ISBN 9788493696160.

Hypotéza č. 1: Pretrvávajúca asymetria je sama o sebe zdrojom sociálnych problémov a napätia, ktoré negatívne ovplyvňujú oba štáty.

Druhá kapitola sa zameriava na samotnú dohodu NAFTA a príčiny, ktoré viedli k jej podpisu v roku 1994. Zhodnotím tiež prínos Dohody po takmer dvadsiatich rokoch jej fungovania. Vzhľadom k cieľu práce sú významné subkapitoly týkajúce sa očakávaného prínosu Dohody v otázke obchodu s drogami či negatívnych okolností, ktoré jej vznikom vyvstali. Na prvý pohľad pozitívne dopady so sebou totiž často niesli nemálo negatívnych efektov.

V **tretej kapitole** analyzujem vývoj trhu s drogami a jeho zmeny po vzniku dohody NAFTA. Kapitola sa bude z veľkej časti týkať prístupu jednotlivých mexických prezidentov, ktorí stáli v čele krajiny v posledných rokoch. Politika prvého demokratického prezidenta Foxa a jeho boj proti obchodu s drogami budú konfrontované s nekompromisnou protidrogovou aktivitou prezidenta Felipe Calderóna. Pokúsim sa ozrejmiť, prečo môže nasadenie ozbrojených federálnych zložiek paradoxne viesť k vyhroteniu situácie a exponenciálnemu nárastu násilia, ako tomu bolo práve za úradu Calderóna. Ten po nástupe do funkcie v roku 2006 vyhlásil drogovým kartelom vojnu. Nasledujúca subkapitola sa bude venovať protidrogovej politike súčasného prezidenta Peña Nietu, ktorý neslávny víťazstvom vo voľbách v júli 2012 znovu vrátil stranu PRI, vládnu v Mexiku takmer po celé 20. storočie, do čela štátu. Zhodnotím tiež prístup vlády Spojených štátov a jej protidrogovej politiky v posledných rokoch.

Záverom práce by som sa chcel, vychádzajúc z nadobudnutých poznatkov, pokúsiť zhodnotiť vplyv dohody NAFTA na problém obchodu s drogami a zamyslieť sa nad otázkou riešenia drogového konfliktu, ktorý je však pravdepodobne príliš hlboko zakorenený a rozsiahly na to, aby bolo možné nájsť jeho jednoznačné riešenie. Cieľom bude poskytnúť argumenty v prospech dekriminalizácie či legalizácie užívania drog, oboznámiť sa s ich zástancami, odporcami i všeobecným vplyvom na spoločnosť. V rámci tretej kapitoly sa pokúsim potvrdiť či vyvrátiť nasledujúce hypotézy:

Hypotéza č. 2: Otvorenie americko-mexických hraníc po podpise dohody NAFTA malo významný vplyv na rozvoj obchodu s drogami medzi USA a Mexikom.

Hypotéza č. 3: Dopady legalizácie (dekriminalizácie) drog sú prevažne negatívne a takýto krok môže viesť k výraznému zvýšeniu konzumácie drog a eskalácii násilia na danom území.

Tému práce som si zvolil najmä z dôvodu osobného záujmu o politickú a ekonomickú situáciu v krajinách Latinskej Ameriky, ktorý zosilnel počas mojich štúdií a ciest po Mexiku v roku 2012. V tom období som sa stretol s veľkým množstvom mexických obyvateľov z rôznych sociálnych skupín, čo mi pomohlo bližšie pochopiť tamojšie súčasné problémy. Najpálčivejším pochopiteľne ostáva problém obchodu s drogami, a preto by som sa jeho analýze, príčinám vzniku a dôsledkom chcel v tejto práci venovať. Mexiko je krajina plná kontrastov a bude veľmi zaujímavé sledovať jej vývoj v nasledujúcom období, kedy sa očakáva všeobecný rast ekonomík rozvojových krajín, pričom práve Mexiko by sa do roku 2050 malo stať jednou z desiatich najsilnejších ekonomík sveta.³ V tomto kontexte vyvstáva otázka, aký vplyv má ilegálny obchod s drogami na všeobecný rozvoj Mexika.

Bohatým a cenným zdrojom mi okrem publikácií a článkov získaných v Českej republike boli aj vlastné poznatky a mnou privezená zahraničná literatúra, týkajúca sa problematiky. Z hlavných prameňov informácií vyzdvihujem cenné a rozsiahle reporty amerického Kongresu, publikáciu *El Narco* od britského investigatívneho žurnalistu Ioana Grilla, pôsobiaceho v Mexiku, a v neposlednom rade knihu *Měkký podbířek navěky: Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem* od českého autora Kryštofa Kozáka, ktorá mi veľmi pomohla pochopiť kontext celej problematiky. Z českých zdrojov ju v rámci tejto témy považujem za unikát.

Pri písaní práce som použil metodiku analýzy a komparácie, ktoré z prevažnej časti predstavovali zber a hodnotenie informácií prostredníctvom rešerše zahraničných zdrojov. Tie som konfrontoval s vlastným pozorovaním a poznatkami nadobudnutými počas môjho študijného pobytu v Mexiku.

³ These Economies Will Dominate The World In 2050. *Business Insider* [online]. 2012 [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/these-economies-will-dominate-the-world-in-2050-2012-1?op=1>

1. Vznik a vývoj obchodu s drogami medzi USA a Mexikom v 20. storočí

1.1 Asymetrické vzťahy USA a Mexika ako jedna z príčin vzniku obchodu s drogami

Vznik a vývoj obchodu s drogami medzi USA a Mexikom je do určitej miery dôsledkom historických udalostí, ktoré predurčovala geografická blízkosť oboch celkov. Priepastná odlišnosť krajín viedla už od počiatku 19. storočia k mnohým konfliktom, značne ovplyvňujúcim politický a ekonomický vývoj Mexika či jeho kultúrnu a národnú identitu. Úlohou tejto subkapitoly je načrtnúť historický vývoj vzájomných vzťahov v priebehu dvoch storočí a v preukázanej asymetrii hľadať jednu z príčin vzniku a rozvoja obchodu s drogami na tomto území.

Asymetrické vzťahy Mexika a USA vyplývajú z širšieho historického kontextu a sledu udalostí v 19. a 20. storočí. Aj začiatkom 21. storočia je situácia v oboch krajinách výrazne odlišná. Môžeme dokonca tvrdiť, že pomyselná priepasť medzi celkami sa v dôsledku pretrvávajúcej asymetrie prehĺbuje. Celkový hrubý domáci produkt Spojených štátov v prepočte na jedného obyvateľa v parite kúpnej sily je približne trikrát väčší než mexický (pre porovnanie základných ekonomických ukazovateľov vid' Príloha č. 6).⁴ Kľúčové otázky, ktorých riešenie je v nedohľadne, sa týkajú ilegálnej migrácie Mexičanov do Spojených štátov, obchodu s drogami a ďalších problémov, vznikajúcich na jednej z najnebezpečnejších hraníc sveta, pomyslene oddeľujúcej bohatý globálny Sever a chudobný globálny Juh sveta.

Jedným z teoretických konceptov, popisujúcich vzájomné vzťahy a interakcie rozvojovo odlišných, ale navzájom sa ovplyvňujúcich krajín, je rozdelenie svetovej ekonomiky na tzv. *centrum* a *perifériu*. Podľa tejto teórie je nutné sledovať ekonomický vývoj a postavenie danej krajiny v kontexte globálnej a prepojenej ekonomiky. Štáty v *centre* sú charakteristické ekonomickou vyspelosťou, vyššou životnou úrovňou, prebytkom kapitálu, investíciami do moderných technológií a inováciami. Na druhej strane stoja štáty *periférie*, trpiace nedostatkom vlastného kapitálu, závislé predovšetkým na príjmoch z primárneho sektoru hospodárstva. Evidentná je vysoká miera závislosti na štátoch *centra*,

⁴ KOZÁK, Kryštof. Měkký podbířek navěky: Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem. Praha: Dokořán, 2010, s. 61. ISBN 9788073632953.

a to nielen v ekonomickej, ale aj v politickej a sociálnej sfére. Najmä sociálna nerovnosť vedie k nelegálnej činnosti obyvateľstva štátov *periférie*, a to hlavne vtedy, ak sú si štáty oboch pólův tohto spektra geograficky blízke. Občania *periférie* tak vnímajú vyspelosť a moc susediaceho štátu *centra* ešte výraznejšie (čo je i prípad Mexika a USA). Ekonomiku *periférie* často reguluje menšia skupina vlastníkov primárnych zdrojův, ktorá ovláda lacnú manuálnu pracovnú silu a drží podstatné množstvo kapitálu krajiny. V tomto modeli štátu sa preto omnoho jednoduchšie presadzuje autoritatívny politický režim.⁵

Rozdelenie globalizovaného sveta na *perifériu* a *centrum* historicky pochádza z obdobia 16. storočia, práve z oblasti Severnej Ameriky. Už v tom období bolo územie Mexika v periférnom postavení, držiac štatút španielskej kolónie. V krajine však ani po **vyhlásení nezávislosti v roku 1821** nenastal zvrát a všeobecnému rozvoju Mexika v podobe budovania priemyslu či infraštruktúry bránili konzervatívne a cirkevné kruhy. Situácia v Spojených štátoch bola odlišná. Britskou kolonizáciou sa pôvodní obyvatelia amerického kontinentu nedostali do role pracovnej sily, ale boli odsúvaní ďalej na západ. Úlohu manuálnych pracovníkov zastávali dovážaní otroci z Afriky. Ekonomická závislosť Spojených štátův na Veľkej Británii bola značná a po Vojne o nezávislosť v roku 1783 sa v USA podarilo presadiť protekcionistické opatrenia za účelom získania konkurencieschopnosti, čím sa vybudoval silný a produktívny priemysel. Čo teda prispelo k prehĺbovaniu rozdielův medzi Mexikom a USA, boli najmä nové vlny imigrácie, postupná industrializácia a celkový rozvoj ekonomiky, hrajúce v prospech Spojených štátův.

V Mexiku sa po získaní nezávislosti dostala k moci konzervatívna strana a nezanedbateľnou mocou disponovala i cirkev. Vnútna nestabilita a politické spory prispievali k hromadiacim sa problémom a bezbrannosti krajiny, čo vyústilo v odtrhnutie provincie Texas (pôvodne Tejas) v roku 1836 a neskôr v **Americko-mexickú vojnu** v rokoch 1846–1848, po ktorej Mexiko stratilo ďalšie významné teritória a vynúteným podpisom zmluvy z Guadalupe Hidalgo prišlo o oblasti súčasnej Kalifornie, Arizony, Nového Mexika, Wyomingu, časti Colorada, Utahu a Nevady, s celkovou rozlohou 340 000 km².⁶

⁵ NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010, s 30. ISBN 978-80-247-3276-3.

⁶ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, 2012, s. 35-66. ISBN 9788493696160.

Podporiť rozvoj hospodárstva a infraštruktúry sa pokúšala *Liberálna strana* pod vedením Benita Juárez, presadzujúca štrukturálne a modernizačné reformy. Odpor konzervatívcov však bránil všeobecnému rozvoju, viedol k množstvu sporov a celkovej nestabilite v krajine, ktorá vyvrcholila Vojnou o reformy v rokoch 1857–1861. Tá bola pre liberálov nakoniec víťazná, no predchádzala šesťročnej francúzskej intervencii, podporovanej porazenými konzervatívcami.

Ku stabilizácii došlo až porazením intervenčných vojsk, kedy sa do čela krajiny dostal autoritatívny prezident Porfirio Díaz. Jeho liberálna, proamericky orientovaná vláda (1876–1911) ukončila politické spory s USA a podporou masívnych zahraničných investícií pomáhala modernizovať infraštruktúru. Chýbajúce finančné zdroje dopĺňal najmä americký a britský kapitál. Mexiko sa tak dostalo do pozície finančnej závislosti na rozvinutých centrách svetovej ekonomiky. Na konci Díazovej vlády vlastnili zahraničné spoločnosti 27 % pôdy v Mexiku a ovládali 46 % priemyselnej produkcie.⁷ Díazov autoritatívny charakter režimu umožňoval presadzovať a ochraňovať záujmy investorov tvrdou rukou, často i protiprávnymi zásahmi do vlastníctva pôvodných mexických majiteľov (najmä indiánskych komún). Aj napriek nespornému ekonomickému pokroku sa sociálne nerovnosti skôr zvyšovali. Vyhrotená sociálna situácia a odpor voči silnejúcemu zahraničnému vplyvu na chod mexickej ekonomiky viedli k **Mexickej revolúcii** v roku 1910, ktorá zostrila protiamerickú rétoriku a snažila sa vyriešiť otázku skutočnej nezávislosti Mexika a jeho obyvateľov. V novej revolučnej Ústave bol zakotvený článok, ktorý deklaroval, že všetky prírodné zdroje na území Mexika sú majetkom mexického ľudu a nemôžu byť predmetom vlastníctva zahraničných subjektov. Ďalšie princípy sa týkali sociálneho zákonodarstva, ochrany robotníkov či všeobecného oslabenia politickej a ekonomickej moci cudzincov a konzervatívnej katolíckej cirkvi. Ústava ďalej sľubovala poľnohospodársku reformu, ktorá mala prerozdeľovať vlastníctvo pôdy v prospech drobných farmárov.

Vyššie uvedené udalosti viedli v Mexiku ku vzniku porevolučných nacionalistických vlád, ktoré sa profilovali ako protiimperialistické a odsudzujúce akékoľvek zásahy mocnejšieho severného suseda. To vytvorilo na mexickej strane akýsi stereotyp, podľa ktorého agresívni a expanzívni *gringovia*⁸ zo severu zneužívajú

⁷ KOZÁK, Kryštof. Měkký podbířek navěky: Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem. Praha: Dokořán, 2010, s. 44-64. ISBN 9788073632953.

⁸ Označenie cudzinca bielej pleti v Latinskej Amerike. Pomenovanie má historický podtext a pochádza z anglických slov „green“ a „go“.

mierumilovné a bezbranné Mexiko. Z kultúrneho hľadiska sa Mexičania stali terčom mnohých predsudkov a boli Američanmi vnímaní ako málo vzdelaní, emotívni a nezodpovední, príliš závislí na konzervatívnej katolíckej cirkvi, ovládaní autoritárskou byrokratickou politikou.

Mexickú politickú scénu v ďalšom období ovládla Strana inštitucionalizovanej revolúcie PRI (*Partido Revolucionario Institucional*), ktorá stála v čele štátu po celý zvyšok 20. storočia. Politiku strany charakterizoval vyhrotený nacionalizmus a zdôrazňovanie suverenity štátu. Predmetom prvotných sporov so Spojenými štátmi boli škody, ktoré vznikli občanom a firmám z USA počas konfiškácií, ozbrojených stretov a ničenia majetku v priebehu revolučných bojov. V rokoch 1929–1937 došlo k postupnému znárodneniu všetkých železníc. Znárodňovanie sa stalo jedným zo základných kameňov ekonomického nacionalizmu, podporujúc tak ideál ekonomickej nezávislosti Mexika. Reálna hrozba intervencie zo strany USA nastala v roku 1938, kedy sa vtedajší mexický prezident Lázaro Cárdenas rozhodol kompletne **znárodniť ropný priemysel**, ktorý bol dovtedy prevažne v rukách amerických a britských spoločností. Jednou z hlavných príčin, prečo sa americký prezident Roosevelt rozhodol neintervenovať, bola zhoršujúca sa situácia v Európe na počiatku 2. svetovej vojny. Americkí a britskí vlastníci znárodnených spoločností rozpútali agresívnu protimexickú kampaň, ktorá zahrňovala bojkot mexického tovaru, a to najmä významných komodít – ropy a striebra. Znárodňovanie sa stretlo s obrovským nadšením Mexičanov a neskoršie snahy mexických politických strán o privatizáciu štátnych podnikov viedli k obrovskému ľudovému odporu. Pre zoskupenia presadzujúce privatizáciu sa preto táto rétorika mohla stať politickou samovraždou. Popularita vyvlastnenia dodnes komplikuje snahy o privatizáciu štátneho monopolu PEMEX⁹ (*Petróleos Mexicanos*), pretože žiaden politik nechce riskovať stratu podpory voličov v tomto dôležitom bode.¹⁰

Aj napriek veľkej popularite znárodňovania medzi mexickými obyvateľmi, ktorí dokonca organizovali finančné zbierky na kompenzáciu bývalých vlastníkov znárodnených spoločností, skrýval v sebe tento jav niekoľko zásadných negatív. Bojkot amerických a britských firiem viedol k zastaveniu toku kapitálu a investícií do ropných polí, nehovoriac o stiahnutí kvalifikovanej pracovnej sily z krajiny. Mexiko sa tak stretlo s vážnym problémom nedostatku zamestnancov, ktorí by boli schopní vrty a rafinérie

⁹ Ôsmy najväčší producent ropy na svete podľa časopisu Forbes.

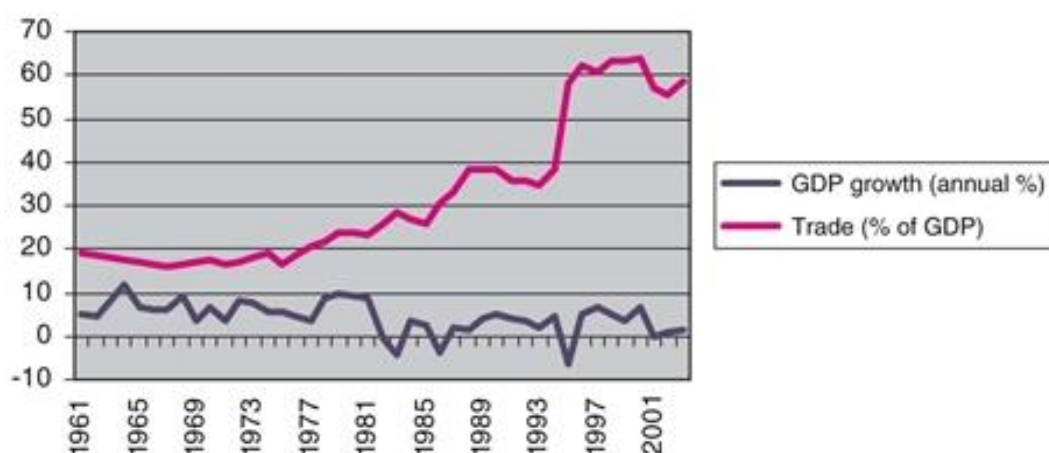
¹⁰ KOZÁK, Kryštof. Měkký podbířšek navěky: Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem. Praha: Dokořán, 2010, s. 23. ISBN 9788073632953.

efektívne prevádzkovať.

Politika ekonomického nacionalizmu strany PRI sa snažila podporovať a chrániť domáce subjekty a zároveň prísnymi podmienkami regulovať vstup zahraničných investorov do krajiny. To viedlo k bizarným situáciám, kedy napríklad pri záujme americkej automobilovej spoločnosti vybudovať montovaciu halu v Mexiku musela daná firma používať súčiastky vyrobené v lokálnych továrňach, ktoré svojou nedostatočnou kvalitou viedli k nižšej kvalite vyrábaných automobilov. Ochrana domácich výrobcov smerovala k celkovej technologickej stagnácii v krajine a v konečnom dôsledku muselo Mexiko nakupovať drahé technológie zo zahraničia. Z vyššie uvedeného je zrejmé, že ekonomický nacionalizmus sa napokon stal brzdou rozvoja štátu.

Počas Druhej svetovej vojny Mexiko podporovalo americkú vojnovú politiku, a to dodávaním lacných surovín, vojnového materiálu i poskytovaním pracovnej sily, ktorá nahradila chýbajúcich robotníkov na poliach i v továrňach, čím došlo k výraznému rastu mexickej ekonomiky a k normalizácii vzájomných vzťahov. Z Grafu č. 1 je zreteľný rast mexickej ekonomiky v povojnovom období až do štátneho bankrotu v roku 1982.

Graf 1: Vývoj rastu HDP Mexika 1961-2001

Zdroj: [5]

Spojené štáty, ktoré v pozícii hegemóna odjakživa presadzovali vlastný záujem, mali počas Studenej vojny širší geopolitický cieľ, a síce napomôcť Mexiku k vybudovaniu stabilnej a konkurencieschopnej ekonomiky, odolnej voči ľavicovým tendenciám, prejavujúcim sa v takmer celej Latinskej Amerike. Vláda vo Washingtone sa obávala, že Mexiko naviaže na vlastné revolučné začiatky a vplyvom ZSSR sa na politickom spektre posunie doľava smerom ku komunizmu. Táto hrozba plynula najmä z pozitívnych vzťahov

Mexika s Castrovou Kubou, ale tiež z aktívneho pôsobenia utečencov z republikánskeho Španielska. Aj sami predstavitelia vládnucej strany PRI mali obavy z extrémnych ľavicových prúdov, preto dochádzalo k ich tajnej spolupráci so Spojenými štátmi pri potlačovaní anarchistických hnutí.

V priebehu 70. rokov 20. storočia sa začali prejavovať štrukturálne problémy Mexika, plynúce najmä zo schodkových rozpočtov a prehlbujúceho sa zadlžovania štátu. Príčinou schodkov boli rozsiahle investície do nových ropných ložísk v Mexickom zálive a infraštruktúry, ktorých návratnosť vláda obhajovala vyššími daňovými príjmami v budúcnosti. Populistická politika strany PRI, ktorá aj napriek zadlžovaniu zvyšovala sociálne transfery, problém len vyhrotila. Vďaka silnej ochrane domáceho trhu neexistovalo mnoho podnetov k ďalšiemu rozvoju, výroby neboli v porovnaní so zahraničnými konkurencieschopné a dovoz nových technologických riešení zo zahraničia sa stal finančne veľmi náročný. Platobnú bilanciu Mexika zhoršoval spotrebiteľský dopyt po kvalitnom tovare z dovozu.

K problematickej ekonomickej situácii Mexika prispel aj ďalší faktor, a síce postupné znižovanie cien ropy, spôsobené navýšením kvót ťažby na Arabskom polostrove. Mexiko sa oprávnene obávalo o návratnosť obrovských investícií PEMEX-u do rozvoja nových ropných polí. Ďalším páľčivým problémom bolo drastické zvyšovanie úrokovej miery USA v boji proti inflácii, čo viedlo ku zvyšovaniu úrokových sadzieb aj mimo Spojené štáty. Kľzavá úroková miera, na základe ktorej boli zjednané mnohé mexické pôžičky, viedla k platobnej neschopnosti Mexika a napokon ku štátnemu bankrotu. Výrazné oslabovanie mexického pesa, možný únik kapitálu a znižovania devízových rezerv z mexických bánk sa snažil vtedajší prezident Lopéz Portillo odvrátiť radikálnym krokom, a to znárodnením všetkých bánk. Toto rozhodnutie však ešte viac prehĺbilo všeobecnú nedôveru v mexickú ekonomiku. Oslabená mena sa prejavila vo výraznom znižovaní životnej úrovne Mexičanov. Vďaka nemožnosti získať pôžičky zo zahraničia nebolo možné financovať deficitný rozpočet. Ten preto musel byť v ďalšom období vyrovnaný, a to vrátane vysokých splátok úrokov z dlhu. Bežné výdajové zložky sa tak výrazne zredukovali a milióny ľudí sa ocitli pod hranicou chudoby.

Závažná hospodárska kríza, ktorá postihla Mexiko po **štátnom bankrote v roku 1982** však ukázala, že nielen politické, ale aj socioekonomické faktory môžu potenciálne ohrozovať Spojené štáty. Zvýšenie miery chudoby vyvolalo tlaky na migráciu do USA a zároveň poskytovalo podhubie pre organizovaný zločin, ktorý sa v tej dobe rozvíjal vo forme pašovania kokaínu z Kolumbie. Spojené štáty si uvedomovali fakt, že pokiaľ

Mexiko nebude prosperovať, dôjde k zhoršeniu cezhraničných problémov. Cestu videli americkí predstavitelia predovšetkým v otváraaní a liberalizácii mexickej stagnujúcej ekonomiky. Spojené štáty hrali počas jednaní Mexika so zahraničnými veriteľmi dôležitú úlohu mimo iné aj kvôli svojmu veľkému vplyvu v Medzinárodnom menovom fonde. Po Mexiku požadovali, výmenou za priaznivejšie podmienky splácania dlhu, otváranie domáceho trhu, privatizáciu štátnych monopolov či vyrovnaný rozpočet. V rámci vyjednaného *Bradyho plánu* (nazvaného po vtedajšom americkom ministrovi financií) z roku 1989 Spojené štáty čiastočne ručili za výsledný reštrukturovaný dlh. Nedá sa však tvrdiť, že USA Mexiku jednostranne nadiktovali ekonomickú politiku, pretože aj niektorí mexickí politici začali v tomto prístupe vidieť východisko z krízy.¹¹

Spočiatku bola síce nacionalistická a protiamerická rétorika vládnucej strany PRI akceptovateľná, no postupom desaťročí sa prezentovaný model chladnokrvného vykorisťovateľa v podobe Spojených štátov a bezbranného Mexika, prechováajúceho ideály sociálnej spravodlivosti, stal u verejnosti obohraný a málo uveriteľný. Presadzovanie nezávislosti Mexika, ktorá má konceptuálne v krajine dlhú tradíciu a jej idea je explicitne zakotvená v jednom z článkov Ústavy, viedlo napríklad k odmietnutiu oficiálnej humanitarnej pomoci zo strany USA po ničivom zemetrasení v roku 1985. Strana PRI tento krok považovala za potenciálne vmiešavanie Spojených štátov do vnútorných záležitostí krajiny. Rozhodnutie vlády sa stretlo s veľkým odporom mexického obyvateľstva a prispelo k prehĺbujúcej sa dezilúzii z vlády strany PRI. Politické elity v Mexiku sa vplyvom týchto udalostí museli v posledných dekádach 20. storočia čiastočne vzdať myšlienky politickej a ekonomickej nezávislosti.

K výraznejšiemu obratu v mexickej politike a ekonomike došlo koncom 80. rokov 20. storočia za vlády prezidenta Carlosa Salinasa a neskorším prijatím dohody NAFTA v rámci pokrízových liberalizačných snáh. Táto Dohoda, ktorá de facto znamenala bezprecedentné otvorenie mexickej ekonomiky, vyžadovala významné prehodnotenie prístupu Mexika voči USA a uznanie nadradenosti amerického ekonomického modelu, ktorý strana PRI dlhodobo odmietala. Mexiko sa spočiatku snažilo získať finančné prostriedky nutné na modernizáciu ekonomiky od zahraničných investorov z Japonska či krajín Európy, no ich pretrvávajúca nedôvera v latinskoamerické trhy, či iné investičné záujmy boli príčinou, že sa štát opäť musel obrátiť na pomoc USA.

¹¹ KOZÁK, Kryštof. Měkký podbříšek navěky: Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem. Praha: Dokořán, 2010, s. 29-46. ISBN 9788073632953.

Aj napriek výraznému otváraniu mexickej ekonomiky nestratila myšlienka ekonomickej nezávislosti svoju dôležitosť, a to najmä z vnútropolitických dôvodov. Strana PRI odmietla čo i len uvažovať o otvorení energetického a ropného sektoru pre zahraničných investorov a radšej ponúkala ústupky v ostatných oblastiach hospodárstva. Zaujímavá situácia nastala počas krízy mexického pesa v roku 1995, kedy americký Kongres ponúkol Mexiku protikrízovú pôžičku na oplátku za zrušenie zákazu vstupu zahraničných firiem do menovaných odvetví. Mexická strana aj napriek zúfalej potrebe pomoci odmietla na tieto „vydieračské“ taktiky pristúpiť. Nasledujúce vlády proamericky orientovaných prezidentov Foxa a Calderóna pripravili návrhy o možnostiach vstupu zahraničných firiem do štátneho ropného monopolu PEMEX, no tie sa opäť stretli s ostrým odporom mexickej verejnosti.

Problémom ostáva kontinuálne podfinancovanie PEMEX-u, ktorého zisky pokrývajú všeobecné fiškálne výdaje vlády a na dôležité investície do rozvoja ropnej spoločnosti tak neostávajú prostriedky. Bez moderných technológií je takmer nemožné objavovať a efektívne získavať ropu v ťažko dostupných miestach Mexického zálivu. Na druhej strane stojí argument egoizmu a vlastného záujmu Spojených štátov, ktoré by rady využili tento lukratívny sektor na generovanie ziskov, z ktorých by len malá časť ostala v Mexiku, a pomohla tak zvyšovať životnú úroveň obyvateľstva. Rozkol argumentov, či nechať vpustiť zahraničné spoločnosti do týchto atraktívnych odvetví a tým podporiť presadzovanie ich vlastných záujmov, alebo im v tom zabrániť, no s rizikom stagnácie a nedostatku prostriedkov na investície do nových technológií, je ťažko rozlúsknuteľný oriešok. Zámienka ochrany domáceho hospodárstva a potreby znárodňovania sa stala základným kameňom manipulatívnej populistickej rétoriky strany PRI a spolu so zvažovaním existujúcich problémov na cudzie subjekty boli silne zakotvené v názorových prúdoch širokých vrstiev Mexičanov. Preto bolo počas liberalizácie mexickej ekonomiky veľmi komplikované tieto názory vyvracať a politici v podstate nemali šancu na úspech, pokiaľ s pôvodnou rétorikou nepokračovali vo svojich politických programoch. Táto problematika sa dodnes úplne nevyriešila a politická nevôľa, plynúca zo sledovania vlastného prospechu vládnucich politických strán, trápi najmä vzdelaných občanov Mexika, ktorí dávno pochopili, že týmto smerom cesta rozvoja určite nevedie.

Podpisom dohody NAFTA v roku 1994 sa Mexiko ekonomickej nezávislosti čiastočne vzdalo. To dokazuje aj ekonomický vývoj krajiny v ďalších rokoch, ktorý kopíruje vývoj ekonomiky USA. Príkladom môžu byť hospodárske recesie z rokov 2001 či

2009, kedy sa problémy v Spojených štátoch automaticky prejavili i v ekonomicky závislom Mexiku. Menej závislé štáty Latinskej Ameriky hospodársky pokles nezaznamenali, ba práve naopak, zažívali úspešné obdobie ekonomického rastu.¹² Mexická vláda však nemôže urobiť mnoho, aby týmto úskaliam zabránila. Až 90% závislosť na USA, čo sa exportu týka, je príliš vysoká a potenciálne veľmi nebezpečná.

V politickej rovine znamenala nová forma vzájomných vzťahov tlak na transparentné a slobodné voľby v Mexiku, zaistenie väčšej slobody tlače a v neposlednom rade podporu amerického prístupu v boji proti drogám. Z formálnej stránky by si mali byť členovia v rámci NAFTA rovní, no je zjavné, že v realite tomu tak nie je. Spojené štáty vždy mali a pravdepodobne budú mať silnejšie donucovacie prostriedky, a tým i nadradené postavenie v tomto ekonomickom vzťahu.

Negatívne stereotypy sa bohužiaľ navrátili veľmi skoro po nádejnom podpise Dohody. Povstanie radikálneho ľavicového hnutia Zapatistov v štáte Chiapas, neobjasnená vražda hlavného prezidentského kandidáta PRI Luisa Donalda Colosia a kolaps mexického pesa boli udalosťami, ktoré neodpovedali nádejným očakávaniam Mexičanov. Pozitívnejšie vnímanie Mexika zo strany USA nastalo na prelome storočí, kedy začal štátu vládnuť proamericky orientovaný prezident Vicente Fox. Po siedmych dekádach vlády nacionalistickej strany PRI prichádza na scénu demokratický zástupca strany PAN (*Partido de Acción Nacional*), prinášajúci nádej na zlepšenie hospodárskej situácie, medzinárodnej spolupráce a rozvoj dialógu so Spojenými štátmi. Počas šiestich rokov vládnutia však ani Fox nedokázal eliminovať kľúčové problémy, ako ilegálnu migráciu do USA či obchod s drogami. Udalosťou, ktorá znamenala mierny krok späť vo vývoji vzájomných vzťahov, bolo vystúpenie Mexika proti USA v Rade bezpečnosti OSN v otázke americkej invázie v Iraku.

Približujúce sa vzájomné vzťahy oboch krajín boli v mexickej občianskej spoločnosti prijímané rôznorodo. Za jednu z odpovedí je možné považovať vznik populistickej ľavicovej strany PRD (*Partido de la Revolución Democrática*), ktorej zakladateľ Cuauhtémoc Cárdenas pravdepodobne vďaka politickému podvodu a netransparentnosti skončil v prezidentských voľbách v roku 1988 na druhom mieste a neskôr, v roku 2006, kandidát Andrés Manuel López Obrador (v Mexiku prezývaný iniciálami „AMLO“) len tesne podľahol v súboji so zástupcom strany PAN, Felipem Calderónom. Minimálny rozdiel v celkovom počte volebných hlasov a vzájomná odlišnosť

¹² Až na výnimky – štátny bankrot v Argentíne v roku 2002.

oboch kandidátov v otázke vzťahu k USA dokazujú, ako výrazne bola mexická spoločnosť rozdelená. Mnoho politických elít, naviazaných na spoluprácu s USA, nechcelo o výhodnú pozíciu prísť. Práve z týchto kruhov pochádzala negatívna kampaň, vykresľujúca Lópeza Obradora ako nového Huga Cháveza, ktorý mal svojím prístupom priviesť krajinu do izolácie, vedúcej k ekonomickej katastrofe.

Politiky posledných troch mexických prezidentov a ich vlád, so zameraním na otázku obchodu s drogami, budú podrobnejšie analyzované v nasledujúcich kapitolách. ***Na tomto mieste je príhodné potvrdiť Hypotézu č. 1***, pretože z vyššie uvedeného jednoznačne vyplýva, že asymetria, ktorá pretrváva, je zdrojom problémov a napätia, ktoré negatívne ovplyvňujú vzájomný vzťah USA a Mexika.

1.2 Okolnosti vzniku produkcie drog v Mexiku

Boj s drogami nie je len otázkou novodobej mexickej histórie. Príkladom môže byť napríklad inkvizícia v roku 1620, ktorá zakázala užívanie kaktusu *peyote* a ďalších prírodných omamných látok. Koniec koloniálneho obdobia v Mexiku priniesol základy modernej regulácie drog. Na regionálnej úrovni tak postupne začali platiť zákazy užívania marihuany (1869 – Distrito Federal, 1882 – Oaxaca, 1888 – Sinaloa).¹³

Až do konca 19. storočia štátna hranica medzi Mexikom a USA nebola presne vyznačená ani systematicky kontrolovaná. Indiánskym kmeňom i pištoľníkom Divokého západu sa tak naskytovala lákavá príležitosť úniku pred orgánmi jedného či druhého štátu. Postupom času sa začalo ukazovať, že rozličné predpisy na oboch stranách hranice vytvárajú stimuly pre ilegálne toky tovaru i osôb. Hranica však aj napriek určitým uskutočneným opatreniam ostávala viac menej priepustná.

Prvým narkotikom, pašovaným cez mexicko-americkú hranicu, bolo ópium (získavané pestovaním maku siateho), ktoré sa v Mexiku začalo produkovať v druhej polovici 19. storočia pre súkromné potreby čínskych robotníkov v USA. Legálne obchodovanie s ópium skončilo prijatím *Medzinárodnej zmluvy o ópiu* z roku 1912, ktorej vznik urgovali najmä Spojené štáty. Vďaka návykovosti tejto látky, vysokým ziskom a priepustnej hranici sa rozmohol jej ilegálny transport. Boli to práve Číňania, ktorí začali

¹³ CAMPOS, Isaac. Degeneration and the Origins of Mexico's War on Drugs. *Mexican Studies* [online]. 2010, č. 2, s. 385 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: ProQuest Search

budovať prvé narkotrafikantské siete. Neskôr došlo k násilnému vyhost'ovaniu čínskych prisťahovalcov a ilegálneho obchodu sa postupne začali zmocňovať Mexičania. V neprehľadnej situácii po Mexickej revolúcii v roku 1910 sa na lukratívnom ilegálnom obchode podieľali aj politické elity a revoluční generáli. Tradícia pašovania narkotík i výrazné zapojenie predstaviteľov štátnej správy do tohto procesu majú v Mexiku zjavne hlboké korene. Spočiatku sa však jednalo o problém menšieho rozsahu, ktorý nemal vážnejšie dopady na vzájomné vzťahy Mexika a USA.¹⁴

Postupne sa z priekupníkov ópia stali pestovatelia, a to najmä v severných mexických štátoch Chihuahua, Durango, Sonora, Sinaloa a Nayarit. Veľká časť nelegálneho obchodu putovala mestom Tijuana v štáte Baja California, ktorého vtedajší guvernér Esteban Cantú bol podozrievaný z účasti na cezhraničnom obchode. Menované štáty sa stali významným distribučným článkom v obchode s drogami, pričom Spojené štáty predstavovali najväčšieho konzumenta.

Významný nárast pašovania a vznik čierneho trhu v hodnotách miliónov USD spôsobila alkoholová prohibícia v USA v rokoch 1919–1933, kedy sa Mexiko, Kanada a ďalšie štáty Karibiku stali jeho hlavnými dodávateľmi na americký trh. Prvé útvary pohraničnej polície za účelom dohľadu vznikli v roku 1924, no nevyznačovali sa vysokou efektivitou. Výnosný ilegálny obchod mal za dôsledok vznik silných a dobre organizovaných skupín, ktoré hľadali alternatívne cesty svojej činnosti a často pri tom ohrozovali aj tých, ktorí s týmto obchodom nemali nič spoločné. Vysoké zisky z činnosti boli zdrojom problémov a narastajúcej miery korupcie. Morálne apely napokon viedli ku zrušeniu prohibície v roku 1933.

K ópiu a alkoholu sa na zoznam nelegálnych drog dostala aj marihuana, ktorú sprvoti do USA priviezli mexickí sezónni pracovníci. Americké miestne samosprávy začali postupne vyhlasovať zákaz jej užívania, čo vyústilo v prijatie federálneho zákona regulujúceho užívanie marihuany a založenia *Federálneho úradu pre boj s narkotikami*, ktorý sa stal súčasťou amerického Ministerstva financií (U.S. Department of the Treasury). Počet 17 zamestnancov však dokazoval malú dôležitosť, ktorú americká vláda tomuto úradu prisudzovala. Veľký rozruch spôsobil jeho prvý riaditeľ Harry Anslinger, ktorý rozsiahlou mediálnou kampaňou popisoval účinky marihuany ako fatálne, s nepotlačiteľnou chuťou vraždiť či súložiť s niekým z inej rasy. Následne na to prijal

¹⁴ KOZÁK, Kryštof. Měkký podbříšek navěky: Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem. Praha: Dokořán, 2010, s. 124. ISBN 9788073632953.

v roku 1937 americký Kongres nový zákon o daniach z marihuany, ktorý prakticky vytlačil obchodovanie s touto látkou do ilegality. Marihuana sa tak spolu s ópium a heroínom stala ďalšou komoditou, pašovanou z Mexika, kde v tej dobe ešte na federálnej úrovni ilegálna nebola.

V priebehu 30. rokov 20. storočia dochádzalo v rámci protidrogovej politiky medzi USA a Mexikom k mnohým roztržkám. Spojené štáty, podporované myšlienkami Harryho Anslingera, stáli jednoznačne za reštriktívnou protidrogovou politikou a v užívateľoch drog videli predovšetkým zločincov. To bolo v rozpore s teóriou vtedajšieho mexického prezidenta Leopolda Salazara Viniegru, vyštudovaného psychiatra, ktorý pristupoval k drogovu závislým ako k duševne chorým, vyžadujúcim maximálnu pozornosť a odbornú pomoc. Viniegra rozširoval svoje myšlienky aj literárnou tvorbou, keď vo vlastnej knihe *Mýtus marihuany* spochybnil dramatické účinky tejto drogy. Neskôr dokonca pripravil vyhlášku, v ktorej plánoval dekriminalizovať užívanie marihuany na zdravotné účely a pod lekárskym dohľadom. To vyvolalo na strane USA silnú vlnu odporu, ktorá vyvrcholila vystúpením Viniegru z úradu. Jeho nástupca José Siurob bol síce spočiatku stotožnený s americkou represívnou protidrogovou politikou, no postupom času sám prišiel s návrhom, aby užívanie drog reguloval štát, ktorý by sa tak mohol zamerať na liečenie závislých. Od tohto plánu Siurob nakoniec upustil. Uvedené udalosti však jasne dokazujú, že už od počiatku drogovej problematiky existovali výrazne odlišné názory a návrhy na možnosti jej riešenia.

1.3 Vývoj obchodu s drogami v období 1945–1990

Počas Druhej svetovej vojny sa morfín, vyrábaný z ópia, stal strategickou komoditou, a prioritou vlády USA preto bolo znemožniť jeho prienik medzi mocnosti Osy.¹⁵ Produkciu ópia v tradičných mexických pestovateľských mexických štátoch Sinaloa, Durango a Chihuahua¹⁶ Spojené štáty pre potrebu výroby morfínu podporovali. Po skončení vojny sa však opäť objavil dôraz na represívne opatrenia. Zároveň začal narastať rozsah zapojenia oficiálnych mexických orgánov v drogových obchodoch. Z roku 1947 je zdokumentovaný prvý verejný škandál tohto druhu, kedy bol generál Pablo Macías

¹⁵ Vojensko-politické zoskupenie nacistického Nemecka, Talianska a následne Japonska (Berlín-Rím-Tokio).

¹⁶ Tzv. „Zlatý trojuholník“ či „Triángulo dorado“.

Valenzuela, guvernér štátu Sinaloa, na stránkach celoštátneho denníka obvinený z aktívnej spolupráce s pašerákmi.¹⁷ Prípád sa nikdy nevyšetril a dodnes nie je jasné, či nebolo obvinenie súčasťou bežného politického boja. V Mexiku sú totiž dodnes obvinenia zo spolupráce s pašerákmi jednou z taktík ako zdiskreditovať politických protivníkov.

Miguel Alemán, vtedajší mexický prezident, zriadil v reakcii na Valenzuelovu aféru Federálny úrad pre bezpečnosť (*Dirección Federal de Seguridad*), ktorý mal slúžiť ako najvyšší orgán boja proti obchodu s drogami a zároveň ako tajná štátna polícia. Spojenie týchto dvoch funkcií však bolo znepokojujúce, pretože naznačovalo možnú spojitosť najvyšších sfér politiky s drogovým podsvetím. Hneď prvý riaditeľ úradu Carlos I. Serrano mal podľa informácií z veľvyslanectva USA styky s narkotrafikantmi.¹⁸ So Spojenými štátmi Mexiko oficiálne harmonizovalo priority protidrogovej politiky, a to prenesením kompetencií z Ministerstva zdravotníctva na Ministerstvo vnútra.

Ako som vysvetlil v úvodnej kapitole, v kontexte prebiehajúcej Studenej vojny bolo pre Spojené štáty veľmi dôležité udržať si Mexiko na svojej strane. Preto aj keď panovalo podozrenie, že do pašovania drog sú zapojení vysokí oficiálni predstavitelia, úradníci USA tieto informácie verejne nešírili. Mexická vláda bola totiž veľmi citlivá na akékoľvek zasahovanie do vnútorných záležitostí a diskreditáciou svojho spojenca by Spojené štáty poškodzovali vlastné strategické ciele.

V priebehu 60. rokov 20. storočia významne stúpla spotreba drog v USA, a to najmä vďaka novým spoločenským a kultúrnym normám, ktoré presadzovala mladá generácia. Užívanie marihuany či LSD slúžilo ako symbol protestov proti tradičným autoritám. Mexiko sa s vybudovanou pestovateľskou a pašeráckou infraštruktúrou stalo jedným z predných dodávateľov ilegálneho tovaru. Produkcia drog sa začala rozširovať aj ďalej na juh Mexika do štátov Oaxaca či Guerrero no centrom obchodu ostávalo hlavné mesto štátu Sinaloa, Culiacán. Miestna správa Sinaloy, vrátane policajných zložiek, bola pod vplyvom výrobcov drog, tzv. *gomerov* a pašerákov. Aj napriek tomu, že centrálna mexická vláda nasadila do boja proti drogám armádne jednotky, schopné zlikvidovať za rok niekoľko tisíc ton konope, ďalšie tisíce putovali každoročne do USA, kde zásobovali približne 18 miliónov užívateľov marihuany.¹⁹ Mexickí plantážnici predávali drogu za 5

¹⁷ Narco historias extraordinarias. AGUILAR CAMÍN, Héctor. *Nexos* [online]. 2007 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://www.nexos.com.mx/?P=leerarticulo&P=leerarticulo&Article=73>

¹⁸ ASTORGA, Luis. Drug Trafficking in Mexico: A First General Assessment. *Unesco* [online]. 2003, č. 36 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/most/astorga.htm>

¹⁹ Tamtiež.

USD / 1 kg, na hranici stála 60 USD / 1 kg a ku konečnému spotrebiteľovi sa dostala za cenu 300 USD / 1 kg.²⁰ Vďaka tichej spolupráci pašerákov s politikmi boli násilnosti vnútri Mexika pomerne obmedzené. Požiadavky zo strany USA na tvrdší postup mexická vláda odmietala ako zbytočné a dotieravé zásahy do štátnej suverenity.

Výrazná zmena prišla s nástupom amerického prezidenta Richarda Nixona v roku 1968 ako silného odporcu alternatívnej kultúry. Ten zvíťazil za podpory voličov znechutených protestmi a nepokojmi šesťdesiatych rokov. Ihneď po svojom zvolení vyhlásil užívanie drog za verejný problém číslo jeden a postupne začal budovať byrokratický aparát. Zlúčením niekoľkých organizácií tak v roku 1972 vznikol Úrad pre boj proti drogám DEA (*Drug Enforcement Administration*) ako vrcholný orgán pre boj s narkotikami. DEA začínala s 2 775 zamestnancami a rozpočtom 65 mil. USD. V súčasnosti²¹ má, aj napriek klesajúcemu trendu, z dôvodu rozpočtových škrtov v posledných rokoch, viac než jedenásť tisíc zamestnancov v 67 krajinách sveta a rozpočet 2,771 mld. USD ročne.²²

Ďalším dôležitým krokom americkej vlády bolo donútiť mexické orgány spolupracovať, o čo sa pokúšala prostredníctvom iniciatívy *Intercept (Zadržanie)*, v ktorej rámci sa v roku 1969 výrazne sprísnilo všetky hraničné kontroly, vedúce k totálnemu kolapsu cezhraničného styku. Mexická vláda nebola o Iniciatíve vopred informovaná, preto táto operácia vyvolala v Mexiku množstvo protestov a po určitej dobe musela byť Nixonovou administratívou zrušená. USA však týmto krokom vydali jasný signál, upozorňujúc na nekompromisné odhodlanie v boji proti drogám.

Nacionalisticky orientovaná vláda Luisa Echeverría v Mexiku pochopiteľne nechcela priznať, že sa riadi podnetmi zo strany Spojených štátov, ale i v jej záujme bol tvrdší postup proti pestovateľom a pašerákovi drog. V tomto období vrcholila tzv. *Špinavá vojna (Guerra sucia)* proti ľavicovým aktivistom a vláda sa obávala ich napojenia na ilegálne skupiny. Preto v roku 1975 spustila dovtedy najrozsiahlejšiu akciu *Kondor*²³, v ktorej bolo do kľúčových oblastí Chihuahua, Durango a Sinaloa nasadených viac ako

²⁰ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, 2012, s. 67-93. ISBN 9788493696160.

²¹ Dostupné údaje za rok 2013.

²² DEA Staffing & Budget. *DEA.gov* [online]. 2013 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://www.justice.gov/dea/about/history/staffing.shtml>

²³ Konšpiračné teórie tvrdia, že strana PRI pristúpila na Operáciu Kondor, aby získala zámienku na plienenie ľavicovo orientovaných radikálov, ktorých zadržiavala ako „narkotrafikantov“. Podľa iných teórií putovali do skorumpovaných policajných zložiek príjmy za ochranu obchodníkov v ilegálnych operáciách, a pokiaľ tí neplatili riadne a včas, boli zadržiavaní v rámci „boja proti drogovému zločinu“.

desať tisíc vojakov a dvesto lietadiel, dodaných z USA. Plošné práškovanie zo vzduchu, použité pri tejto operácii, zasahovalo i legálnu úrodu v oblasti, čo vyvolalo odpor miestnych obyvateľov a ich neochotu spolupracovať s úradmi. Operácia bola spočiatku veľmi úspešná a pašerákov nemilo prekvapil jej rozsah. Tisíce hektárov narkotík bolo vymýtených a veľké množstvo pestovateľov i narkotrafikantov skončilo za mrežami. Najvyšší bossovia čierneho obchodu sa však zadržaniu často dokázali vyhnúť. Aj pestovatelia drog, ktorí ostali na slobode, sa situácii dokázali prispôbiť. Rozľahlé plochy, kde boli narkotiká pôvodne pestované, nahradili menšie políčka, ukryté medzi legálnymi plodinami. Pestovanie sa týmto spôsobom rozšírilo aj do ďalších oblastí, ktoré neboli operáciou *Kondor* zasiahnuté. Operácia napokon problém nevyriešila, no ukázalo sa aspoň, že mexická centrálna vláda akceptovala východiská vlády USA a rozhodla sa masívne nasadiť svoje bezpečnostné zložky. V Spojených štátoch v tej dobe paradoxne vrcholilo hnutie za legalizáciu marihuany, organizované neziskovou organizáciou NORML (*National Organization for the Reform of Marijuana Laws*), ktoré dosiahlo dekriminalizáciu na úrovni jedenástich štátov (federálne zákazy však ostávali v platnosti).²⁴

V období prebiehajúcej operácie *Kondor* sa v Spojených štátoch objavila látka, ktorá dramaticky zmenila štruktúru a význam obchodovania s drogami. Kokaín bol vynájdený už v 19. storočí, no z dôvodu vysokej ceny sa jeho užívanie veľmi nerozšíril. Preto sa na čiernom trhu objavil omnoho lacnejší a verejnosti prístupnejší *crack*, ktorý obsahoval kokaínovú bázu a prímеси. Do jeho uvedenia na trh a masového šírenia v 80. rokoch 20. storočia je podľa niektorých autorov²⁵ zapletená aj CIA, ktorá spolupracovala so šéfmi priekupníckych organizácií, a to výmenou za ich podporu a financovanie antikomunistických síl v Strednej a Južnej Amerike. Jednoznačnú a priamu účasť CIA na pašovaní drog sa však preukázať nepodarilo.

Dopyt po kokaíne a cracku zaistoval vysoké príjmy kolumbijským organizáciám²⁶, ktoré sa o pestovanie, výrobu a obchod s týmito látkami starali. Stále väčšie objemy zásielok do USA viedli k posilneniu pozície Mexika ako prostredníka v tomto výnosnom

²⁴ Real World Ramifications of Cannabis Legalization and Decriminalization. *NORML: Working to reform marijuana laws* [online]. [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://norml.org/aboutmarijuana/item/real-world-ramifications-of-cannabis-legalization-and-decriminalization-2>

²⁵ WEBB, Gary. *Dark Alliance: CIA, the Contras and the Crack Cocaine Explosion*. New York: Seven Stories Press, 1999. ISBN 978-1888363937.

²⁶ Najznámejšími z nich boli Kartel Cali a Kartel Medellín, v ktorého čele stál Pablo Escobar, najväčší drogový barón 80. rokov 20. storočia.

obchode. Skúsení mexickí distribútori dokázali z Kolumbie zorganizovať lety veľkých dopravných lietadiel plných kokaínu, ktorý potom z Mexika putoval v menších dávkach do Spojených štátov. Kontrolovať jednotlivé zásielky smerujúce z Mexika však bolo omnoho náročnejšie ako práškovanie pestovateľských polí. Preto museli byť nasadení tajní agenti a najatí informátori z radov priekupníckych organizácií. Nebezpečenstvo tkvelo v tom, že priekupníci často získavali citlivé informácie od skorumpovaných, vysoko postavených členov mexických bezpečnostných zložiek. Možno práve vďaka tomu došlo v roku 1985 k únosu a brutálnemu zavraždeniu významného agenta DEA pôsobiaceho v mexickej Guadalajare, Enriqueho „Kiki“ Camarenu.²⁷ Táto udalosť na dlhú dobu paralyzovala vzťahy bezpečnostných útvarov na oboch stranách. Rozporuplnou sa stala otázka oficiálneho vydávania obvinených mexických narkotrafikantov do USA. Mexické úrady zásadne odmietali vydávať občanov k súdom do USA s odkazom na hroziaci trest smrti, ktorý je podľa mexickej Ústavy neprípustný. Na druhej strane mexické úrady často neboli schopné obvinených usvedčiť a ak aj áno, priekupníci následne ďalej riadili svoje obchody z luxusných väzenských ciel.

Úrad amerického prezidenta Jimmyho Cartera (1977–1981) bol charakteristický pomerne laxným postojom k drogovej problematike, čím si získal nepriazeň mnohých Američanov. Carterov nástupca Ronald Reagan však v rámci boja proti drogám uskutočnil niekoľko krokov. V roku 1986 napríklad podpísal zákon zjednodušujúci konfiškáciu drog a navrhujúci zdroje organizácie DEA.²⁸ V tom istom roku bola ako koordinačný orgán *Organizácie amerických štátov*²⁹ založená komisia koordinujúca spoločné úsilie a cezhraničnú spoluprácu v drogovej otázke.

²⁷ Wall of Honor. In: *Drug Enforcement Administration* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.justice.gov/dea/about/wall-honor/wall-of-honor_bios.shtml

²⁸ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, 2012, s. 95-121. ISBN 9788493696160.

²⁹ Organizácia amerických štátov bola pôvodne založená z dôvodu boja proti šíreniu komunizmu, dnes medzi jej hlavné činnosti patrí podpora demokracie, boj proti terorizmu, mierové misie a boj proti drogám. V súčasnosti ju tvorí 35 členských štátov.

1.3.1 Najvýznamnejšie drogové kartely

Vysoká výnosnosť ilegálneho obchodu viedla k vytváraniu silných zoskupení, ktoré boli už od počiatkov napojené na štátnych funkcionárov. V prvej polovici 20. storočia sa v severomexických štátoch usadili skupiny špecializujúce sa na obchod s drogami a vytvorili tak rody, v ktorých bolo drogové „know-how“ prenášané z generácie na generáciu. Pred vymenovaním jednotlivých zoskupení je nutné poznamenať, že výraz *kartel* bol umelo vytvorený za účelom zjednodušiť právne otázky a môcť tak začleniť jednotlivých obchodníkov do konkrétnych skupín. Narkotrafikanti v skutočnosti tvoria nestabilné zoskupenia, ktoré sa často ďalej členia na podskupiny, prípadne prepájajú či odlučujú. Drogové distribučné reťazce sa vyznačujú anonymitou medzi jednotlivými článkami. Tie často sami nevedia s kým a pre koho kooperujú a aj z toho dôvodu bolo riešenie mnohých kriminálnych prípadov veľmi komplikované. Prehľadné vykreslenie situácie však vyžaduje tieto skupiny zaradiť a pomenovať. Podobným spôsobom preto budem postupovať aj v rámci tejto práce.

V súčasnosti v Mexiku operuje **sedem veľkých kartelov**, ktoré si územie štátu viac menej rozdelili a ich prítomnosť je známa najmä na severe krajiny, pri hraniciach so Spojenými štátmi. Tieto kartely vzájomne súperia o sféry vplyvu, no zároveň utvárajú rôzne aliancie za účelom kooperácie. Príkladom môže byť známa *Federácia*, ktorú v minulom storočí vytvorili kartely Sinaloa, Juárez a Valencia, prípadne spojenectvo kartelu zo severomexickej Tijuany a Kartelu zo zálivu. Súperenie a násilie nie je charakteristické len medzi kartelmi, ale aj v rámci jednotlivých frakcií. V súčasnosti zaznamenávame dve základné aliancie:

- *Beltrán Leyva – Kartel Juárez – Los Zetas*
- *Kartel Sinaloa – La Familia Michoacana - Kartel zo zálivu*

Samotná koncepcia drogového kartelu je veľmi špecifická. Tieto skupiny sú výborne organizované a často fungujú na princípe rodinných podnikov, kde vedúce pozície postupne preberajú jednotliví členovia rodu, podľa čoho spravidla získava zoskupenie názov. Veľmi dobrú organizáciu dokazuje aj fakt, že po zatýkaní kľúčových osôb nedochádza k rozpadu kartelu. Ten sa naopak rýchlo vzchopí a ďalej pokračuje v nelegálnej činnosti.

Podľa *Úradu OSN pre drogy a kriminalitu* (UNODC) boli na počiatku roku 2010 najmocnejšími drogovými kartelmi: Sinaloa, Kartel zo zálivu, Los Zetas, Juárez, Tijuana,

Beltrán Leyva Organization a La Familia Michoacana.³⁰ Na Obrázku č.1 je znázornená mapa s pôsobnosťou týchto ilegálnych zoskupení v rámci Mexika. Je dobre známe, že celky sú v súčasnosti roztrieštené do viacerých menších skupín. V tejto subkapitole bude postupne rozpracovaná stručná charakteristika najdôležitejších 7 kartelov.³¹

Neslávne slávny **Kartel Sinaloa (*Guzmán Organization*)**, pomenovaný podľa štátu na severozápade Mexika, v ktorom sídli a operuje, vznikol ako jedna z dvoch frakcií po rozpadnutí prvého Kartelu Guadalajara. Postupne získal dominantné postavenie, pričom v súčasnosti má pod kontrolou približne 45 % obchodu s drogami v Mexiku. Do roku 2008 bol Kartel Sinaloa na čele federácie s kartelmi Juárez a Beltrán Leyva Organization. V čele kartelu sú Ismael „El Mayo“ Zambada García a Joaquín „El Chapo“ Guzmán, ktorý je zároveň najhľadanejším mužom Mexika. El Chapo už bol zajatý a odsúdený na niekoľko desiatok rokov, no za pomoci podplatených strážcov sa mu podarilo z väzenia uniknúť. Kuriózna situácia nastala v júni 2012, keď mala mexická polícia zadržať Chapovho syna Jesúsa Alfreda Guzmána Salazara za účasť na ilegálnych operáciách, no napokon sa ukázalo, že zatkla nesprávnu osobu. Kartel Sinaloa je najvýznamnejším prepravcom kokaínu z Južnej Ameriky, čo dokazuje aj celkové zabavené množstvo tejto drogy na hraniciach so Spojenými štátmi. Mimo amerického trhu sa kartel špecializuje na ďalšie trhy Latinskej Ameriky, Európy, západnej Afriky a juhovýchodnej Ázie. Okrem drog sa venuje aj ilegálnej migrácii, a to prevažne na hranici s americkou Arizonou. Kartel Sinaloa je považovaný nielen za najsilnejší, ale aj najsúdržnejší kartel a v posledných rokoch je možné sledovať rozširovanie jeho sfér vplyvu do konkurenčných mexických štátov ovládaných inými skupinami, a síce Mexica City, Duranga, Guerrero, ale aj Chihuahuy a Baja California.

Kartel zo zálivu (*Gulf Cartel*), ktorý vznikol už v počiatkoch ilegálneho obchodu s drogami, operuje predovšetkým na severovýchode Mexika, konkrétne na území štátov Tamaulipas a Nuevo León, významných tranzitných regiónov susediacich s americkým Texasom. Bývalý vodca kartelu a zároveň zakladateľ polovojenskej organizácie Los Zetas, Osiel Cárdenas Guillen, bol v roku 2007 extraditovaný do rúk Spojených štátov s 25-ročným trestom odňatia slobody, ktorý si začal odpykávať o tri roky neskôr. Práve kvôli

³⁰ World Drug Report 2010. UNODC [online]. 2010, č. 1, s.238 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_lo-res.pdf

³¹ nasledujúce charakteristiky spracované podľa: Mexico's Drug Trafficking Organizations: Source and Scope of the Rising Violence. Federation American Scientists [online]. 2012, s. 8-17 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41576.pdf>

neskoršiemu odčleneniu Los Zetas stratil tento kartel niekdajší vplyv. V súčasnosti nie je známe, kto stojí v jeho čele. Osielov brat a zároveň nástupca Antonio Ezequiel Cárdenas Guillén („Tony Tormenta“) bol v roku 2010 zastrelený a druhý významný aktér Jorge „El Coss“ Costilla Sanchez zajatý v septembri 2012, obaja pri strete s mexickou námornou pechotou³². Nasledovníka Mária Armanda Ramireza Treviña zadržali v auguste 2013 bezpečnostné zložky neďaleko hraníc s Texasom.³³ Kartel bojuje o sféry vplyvu so silnejšími Los Zetas (kvôli čomu v roku 2010 vytvoril dočasnú alianciu s bývalými znepriatelenými kartelmi Sinaloa a La Familia Michoacana), no je evidentné, že jeho sila v poslednom období výrazne poklesla. Rovnako ako Kartel Sinaloa, využíva aj Kartel zo zálivu americkú hranicu na transport mexických utečencov do Spojených štátov.

Los Zetas, pôvodom paramilitantné komando zabijakov Kartelu zo zálivu³⁴, sa sformovali z dezertovaných príslušníkov elitných vojenských jednotiek (GAFE – *Grupos Aeromóviles de Fuerzas*). Ich úlohou bolo predovšetkým terorizovanie konkurenčných kartelov a nájomné vraždy politikov, sudcov či novinárov. Po osamostatnení v rozmedzí rokov 2008–2010 (neexistuje konkrétny údaj) začala táto skupina ešte viac naberať na sile. Známe sú bývalé spojenectvá s ďalšími kartelmi, konkrétne s kartelom Beltrána Leyvu a kartelom Juárez. V preprave kokaínu z Guatemaly kartel kooperuje s ďalšími stredoamerickými gangmi a jeho celková geografická pôsobnosť je veľmi široká. Podobne ako u konkurentov tvoria významnú príjmovú položku Los Zetas únosy a transport utečencov, a to najmä z Kuby do Spojených štátov. V posledných dvoch rokoch sa vďaka úsiliu mexickej i americkej vlády podarilo zadržať významných členov Herbierta „El Lazca“ Lazcana (10/2012) a Miguela Ángela Treviña Moralesa (7/2013). V dobe písania práce nebolo jasné, kto sa stane nástupcom, no je možné, že boj o post lídra vyvolá eskaláciu brutálneho násillia, ktorého šírením je tento sadistický kartel dobre známy. Treviña zrejme bude chcieť na vedúcom poste nahradiť jeho brat Omar.

³² Jorge Eduardo Costilla Sanchez Captured: Suspected Gulf Druglord Taken Into Custody. *Huffington Post* [online]. 2012 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2012/09/14/jorge-eduardo-costilla-sanchez-captured_n_1883837.html

³³ Mexico captures leader of cocaine-trafficking Gulf Cartel. Reuters [online]. 2013 [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2013/08/18/us-mexico-drugs-idUSBRE97G0BC20130818>

³⁴ Mimo klasických mien zvyknú byť označovaní i písmenom Z a číslicou, v tvare „Z-x“.

Obrázok 1: Kartely v Mexiku a ich pôsobnosť

Zdroj: [39]

Kartel Beltrán Leyva Organization je od roku 2008 oddelenou časťou Kartelu Sinaloa a pôsobí v oblasti štátu Sonora. Po smrti Artura „El Barbas“ Beltrána Leyvu a uväznenia jeho brata Carlosa v rokoch 2009 a 2010 vedie skupinu Héctor Beltrán Leyva, ktorý stále patrí medzi najhľadanejších drogových bossov s vypísanou odmenou 30 mil. MXN. V rámci kartelu vzniklo i niekoľko samostatných frakcií, napríklad *Juhopacifický kartel* alebo *Kartel Acapulco*, no ich vodcov sa podarilo v roku 2010 zadržať. Organizácia, posilnená spojenectvom s Los Zetas, síce začala postupne naberať na všeobecnom vplyve a postavení, no jej snahy prebrať niektoré územia, ovládané Kartelom Sinaloa, ústili v brutálne strety oboch gangov, majúce za následok mnoho ľudských obetí.

Kartel Juárez (Carillo Fuentes Organization) pôsobí pod vedením Vicenta Carilla Fuentes v severomexických štátoch Chihuahua, Nueva León a Sonora a v 90. rokoch minulého storočia to bol jeden z najnebezpečnejších a najmocnejších mexických kartelov. Mesto Ciudad Juárez na hranici s USA, kde kartel sídli, je všeobecne známe ako jedno z najobávanejších mexických miest. Kriminalita, často spojená s brutálnymi vraždami, je

tu na každodennom poriadku. Samotný kartel organizuje obchod s drogami v podstate na celom území Mexika. V roku 2012 utrpel Kartel Juárez veľkú stratu, keď bol po priznaní 1 500 vrážd, mimo iné aj zamestnancov amerického konzulátu v meste Juárez, vodca gangu *La Línea* José Antonio Acosta Hernández, prezývaný „El Diego“, vydaný do USA a odsúdený na štyri doživotné tresty.

V čele **Kartelu Tijuana (*Arellano Félix Organization*)**, ktorý spolu s Kartelom Sinaloa vznikol po rozpadnutí Kartelu Guadalajara, stála rodina Arellano Félix, z ktorej ostal nažive a na slobode jediný, a to Luis Fernando Sánchez Arellano, prezývaný „El Ingeniero“. Tento kartel zažil svoju najväčšiu slávu v 90. rokoch minulého storočia pod vedením bratov Ramóna a Benjamína, ktorí zaviedli systém poplatkov za prevádzkovanie činnosti iných zoskupení v ich plne ovládanom teritóriu (jednalo sa najmä o mexický štát Baja California Norte). Cezhraničný vplyv kartelu siahla až do Peru a Kolumbie. V súčasnosti si značne oslabený celok snaží udržať moc aspoň v oblasti mesta Tijuana, ktoré je jedným z najvýznamnejších strategických bodov v obchode s drogami. Vzájomné boje medzi jednotlivými frakciami kartelu o ovládané územie si vyžiadali mnoho obetí na životoch.

Ako názov naznačuje, hlavné centrum činnosti agresívneho gangu ***La Familia Michoacana*** sa sústreďuje do štátu Michoacán v centrálnom Mexiku. Paradoxne toto zoskupenie údajne vzniklo na ochranu miestnych občanov pred nebezpečenstvom páchaným ostatnými kartelmi, a preto má v oblasti veľmi silné zázemie. Spočiatku sa kartel špecializoval na obchod s marihuanou, no v súčasnosti prevláda metamfetamín a kokaín. Najviac skúseností získala La Familia počas spojenectva s Los Zetas (ešte v období, keď patrili Kartelu zo záľivu). U miestneho obyvateľstva si kartel získal priazeň formou rozdávania finančných prostriedkov inštitúciám a chudobným. Dôležité je tiež poznamenať náboženský podtext fungovania skupiny. V roku 2011, po zadržaní Josého de Jesúa Méndeza Vargasa, vzniklo nové zoskupenie *Los Caballeros Templarios*, pod vedením Servanda „La Tuta“ Gómeza Martíneza.

1.3.2 Produkcia a tranzit kokaínu na americkom kontinente

Obchod s kokaínom patrí v regióne Latinskej Ameriky medzi tie najvýnosnejšie. Koka, z ktorej je droga vyrábaná, sa totiž pestuje len v tejto oblasti a pre miestny trh je vďaka obrovskému dopytu spotrebiteľov z rozvinutých krajín jedným z najdôležitejších exportných produktov čiernej ekonomiky. Ako však vyplýva z vyššie uvedeného, nie je to jediná droga, s ktorou sa v Latinskej Amerike obchoduje. Dôležité pozície zastáva tiež obchod s marihuanou, heroínom a syntetickými drogami, ktoré sú medzi spotrebiteľmi čím ďalej populárnejšie.

Obchodovanie s drogami je zložitý proces vyžadujúci pracovnú silu, územie na produkciu, chránené laboratóriá, dopravné prostriedky a v neposlednom rade komercializáciu a náležité uvedenie na trh. Jedná sa tak o komplexný priemysel v pravom slova zmysle, zahrňujúci širokú škálu činností, od výroby až po distribúciu ku konečnému spotrebiteľovi. Proces obchodovania s kokaínom začína u pestovateľov koky, z ktorej sa kokaín vyrába. Najväčšími pestovateľmi sú Kolumbia (45 %), Peru (35–40 %) a Bolívia (15–20 %).³⁵ Peru a Bolíviu je možné charakterizovať ako krajiny pestovateľské, Kolumbia mimo toho plní aj úlohu tranzitnú, s čím automaticky súvisí vznik organizácií, špecializovaných na obchod s kokaínom. Kolumbia svojmu výsadnému postaveniu v obchodovaní s drogou vďaka niekoľkým skutočnostiam. Prvou z nich je strategické geopolitické umiestnenie krajiny medzi kľúčovými pestovateľskými krajinami Peru a Bolíviou a obchodnými cestami, ktoré vedú cez Strednú Ameriku a Karibik do USA. Druhou sú prírodné podmienky na území Kolumbie, a síce prostredie pralesa, ktorý chráni laboratóriá produkujúce kokaín a pristávacie plochy pre súkromné lietadlá. Ďalšími prednosťami sú podnikavosť Kolumbijčanov a prítomnosť silnej kolumbijskej komunity v Spojených štátoch, uľahčujúcej tak distribúciu drogy na tamajší trh.³⁶

K obchodu s kokaínom prispievajú aj ďalšie juhoamerické štáty Brazília, Argentína, Ekvádor, Chile, Venezuela či Paraguaj, slúžiace ako tranzitné krajiny smerom k najväčším konzumentom – Spojeným štátom a Európe.³⁷ Rozhodujúca časť objemu

³⁵ BAGLEY, Bruce. Organized Crime in the Americas: Major Trends in the Twenty-First Century. *Woodrow Wilson International Center for Scholars* [online]. 2012 [cit. 2013-10-28]. Dostupné z: <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/BB%20Final.pdf>

³⁶ MACDONALD, Scott. *Dancing on a Volcano: The Latin American Drug Trade*. USA: Praeger, 1988, s. 28-29. ISBN 978-0275931056.

³⁷ V súčasnosti je významným konzumentom i Brazília, ktorá stojí hneď na druhom mieste za Spojenými štátmi a aktívne bojuje proti prílivu kokaínu zo susedných producentských krajín, za účelom zlepšenia reputácie pred plánovanými Majstrovstvami sveta vo futbale (2014) a Letnými olympijskými hrami (2016).

kokaínu je z Latinskej Ameriky pašovaná do USA, najväčšieho spotrebiteľa tejto drogy na svete. Kokaín tam putuje dvomi hlavnými trasami. Primárne je to cez pevninské štáty Strednej Ameriky, no hojne využívaná je aj cesta ostrovmi Karibského mora. Podľa oficiálnych informácií UNODC je 70 % kokaínu transportovaných cez Mexiko a 20 % prostredníctvom tzv. *karibskej cesty*.³⁸ Z toho plynie, že Mexiko je na hlavnej trase pašovania kokaínu z pestovateľských andských štátov do Severnej Ameriky a že tieto aktivity majú výrazne nadnárodný charakter.

Cena kokaínu v súčasnosti oproti 80. rokom 20. storočia výrazne klesla, čo je ale zaujímavejšie, významne sa tiež zmenil podiel ziskov na predaji v rámci jednotlivých článkov obchodu. Farmári dostávajú za kokaín relatívne nižšiu cenu a niekoľkonásobne vyšší objem ziskov ostáva v rukách distribútorov v Mexiku. Ako sa dostali mexickí distribútori k tržnej moci bude vysvetlené v podkapitole 3.1. V roku 2007 tvorila výkupná cena za kilogram kokaínu 650 USD (oproti 5 000 USD v roku 1980), pri exporte z Latinskej Ameriky sa zvýšila na 1000 USD, import do Spojených štátov stál 15 000–20 000 USD a cena u koncového spotrebiteľa činila 120 000 USD (oproti 650 000 USD v roku 1980).³⁹

Mexiko má vďaka spoločnej hranici so Spojenými štátmi o dĺžke vyše 3 100 km, a po roku 1994 aj vďaka dohode NAFTA, významné strategické postavenie v tranzite kokaínu smerom k jeho najväčšiemu spotrebiteľovi. Pašeráci tak môžu splynúť s veľkým množstvom osôb a tovaru, každodenne prekračujúcich hranicu.

1.3.3 Politické, ekonomické a sociálne dopady obchodovania s drogami v Mexiku

Problematika drog silne zasahuje do politického sektoru bezpečnosti, najmä čo sa týka vnútornej organizačnej stability a politickej legitimity štátu. V tomto kontexte sa ako najväčšia mexická hrozba javí všadeprítomná korupcia a následná strata legitimity politických elít zapojených do obchodu s drogami, ktorá vedie ku vzniku nových mocenských štruktúr v rukách šéfov drogových kartelov. Postupnou infiltráciou do vládnych inštitúcií prispel organizovaný zločin v Mexiku k destabilizácii štátu a

³⁸ World Drug Report 2012. UNODC [online]. 2012, č. 1, s. 45-53 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2012/WDR_2012_web_small.pdf

³⁹ BĚLÁČKOVÁ, Vendula. Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky. In: Mexiko: 200 let nezávislosti. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 211-228. ISBN 978-80-87378-48-9.

narušovaní vládných stratégií. Korupcia je jedným z faktorov, ktoré ohrozujú stabilitu demokracie a zároveň veľkou prekážkou záruky ovládateľnosti štátu, bezpečnosti jeho obyvateľov a efektivity štátnych inštitúcií.⁴⁰ Je nutné podotknúť, že rozšírený problém korupcie sa nevzťahuje len na problematiku ilegálneho obchodu s drogami, no vzhľadom k veľkej koncentrácii ekonomických prostriedkov je silne spojený s čiernym trhom všeobecne. V Mexiku sa korupčný problém prejavuje v podobe spolupráce drogových kartelov a vládných autorít, policajných zložiek či sudcov. Jedná sa o toleranciu ilegálnych aktivít a ochranu drogových kartelov až po priamu spoluprácu, teda participáciu na ilegálnych obchodoch. Úrodnú pôdu pre rozkvet korupcie v krajine tvoria nízke platy, s nimi spojená nízka životná úroveň obyvateľstva a v ich kontraste vidina obrovských ziskov, ktoré ilegálny obchod generuje. Štát, ktorý stratí legitimitu a monopol na užitie sily v prospech obchodníkov s drogami, sa nazýva tzv. *narcokracia*.⁴¹ Situáciu v Mexiku vystihol v jednom rozhovore profesor George Grayson, odborník na drogovú problematiku: „*It's not a failed state but there are a lot of failed politicians.*“⁴²

V boji proti obchodu s drogami sa v posledných rokoch, najmä počas obdobia prezidenta Calderóna, čím ďalej viac využívala armáda a dochádzalo tak k militarizácii za účelom riešenia politických či sociálnych problémov. S tým je spojená už vyššie zmienená korupcia vojenských predstaviteľov a problémy porušovania ľudských práv. Ďalším problémom, veľmi paradoxným, je fakt, že čím sú vojenské zásahy úspešnejšie, tým viac násilia a teroru vyvolávajú. V prípade eliminácie kartelu z určitého regiónu totiž podľa niektorých autorov⁴³ vzniká tzv. *mocenské vákuum*, ktoré predstavuje potenciálnu lukratívnu oblasť pôsobenia pre konkurenčné kartely a s tým súvisiaci boj o jej ovládnutie. Agresívne strety medzi jednotlivými organizáciami potom zapríčiňujú znižovanie miery bezpečnosti v danom regióne. O konkrétnych udalostiach sa bude pojednávať v nasledujúcich kapitolách. Obchodníci s drogami konceptuálne fungujú podobne ako legálne, ekonomicky založené organizácie, ktorých činnosť určuje ponuka a dopyt. Pokiaľ teda bude existovať dopyt po drogách, obchod s nimi nezanikne. Cenu drog do veľkej

⁴⁰ Jak definovat pojem korupce?. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/faq-vymezeni-pojmu-jak-definovat-pojem-korupce.aspx>

⁴¹ La Narcocracia. In: *Agencia Mexicana de Noticias* [online]. 2012 [cit. 2013-09-05]. Dostupné z: <http://www.agenciamn.com/De-Pe-a-Pa/la-narcocracia.html>

⁴² JONES, Alex. The Invisible War in Mexico with Professor George Grayson. YouTube [online]. [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=bSwtDRcOEmM>

⁴³ Vid' napr: Mexico's Drug Trafficking Organizations: Source and Scope of the Rising Violence. *Federation American Scientists* [online]. 2012, č. 1, s. 8-17 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41576.pdf>

miery určuje samotná ilegalita, spojená s rizikovosťou tohto obchodu. Pretože väčšina drog je získavaná z rastlín, ktoré môžu byť veľmi ľahko vypestované (napr. konope, koka či mak siaty), produkčné náklady sú často veľmi nízke. Najdrahšou položkou v konečnej cene je daň za risk v obchode s ilegálnym tovarom, nazývaná tiež *riziková prémia*. Ilegálny obchod má pre štát ďalekosiahle dôsledky. Generujú sa totiž obrovské sumy peňazí, ktoré nie sú následne zdanené. Na úkor štátu tak bohatnú členovia drogových kartelov, využívajúc nadobudnuté prostriedky na nákup vojenského arzenálu, korumpovanie vládnych a štátnych útvarov či zlepšovanie metód transportu drogových zásielok. Z ekonomických prínosov obchodu s drogami je možné menovať tvorbu veľkého množstva pracovných miest naprieč chudobnými regiónmi, s následným prerozdeľovaním ziskov do legálnych odvetví ako poľnohospodárstvo, cestovný ruch, atď. V Mexiku má obchod s drogami zároveň dôležitú úlohu pri stabilizácii pesa v rámci tvorby devízových rezerv, plynúcich z dolárových príjmov. Podľa dostupných odhadov predstavuje tento obchod asi 6–20 % celkového exportu Mexika a 1,5–4 % HDP.⁴⁴ Obchod s ilegálnym tovarom všeobecne predstavuje určitú odvrátenú stranu kapitalizmu, globalizácie a deregulovaného medzinárodného obchodu. Mexiko je signatárom dohody NAFTA, ktorá transport drog a ďalších ilegálnych položiek cez hranice uľahčuje a v ďalšom texte bude táto problematika bližšie analyzovaná.

Obchod s drogami, či *narcotráfico*, neevokuje u mnohých Mexičanov len samotnú ilegálnu činnosť. Stal sa akýmsi štýlom života, ktorý je okrem samotného obchodovania charakteristický luxusnými autami, honosnými vilami na mexickom pobreží, zbraňami, krásnymi ženami, osobitým štýlom obliekania či špecifickou hudbou. Táto muzika, nazývaná tiež *narcocorridos*, siaha až do obdobia španielskej invázie. Už vtedy jej texty informovali ľud o aktuálnej situácii v krajine, či už počas conquisty alebo neskôr, v priebehu Mexickej revolúcie. V druhej polovici 20. storočia túto tematiku nahradil predovšetkým organizovaný zločin a obchod s drogami. Vzniklo veľké množstvo hudobných skupín, tzv. *bandas*, ktoré mimo predaja vlastných CD zarábajú najmä na súkromných vystúpeniach pre bossov, o ktorých vo svojich textoch spievajú. Zdrojom príjmov je i tvorba skladieb pre samotných narkobarónov. Najznámejšie kapely si môžu účtovať rádovo desiatky tisíc USD. Pre drogového baróna je to dobrá investícia a dôkaz prestíže, podporujúcej samotný drogový biznis. Netreba snáď zdôrazňovať ako nebezpečná

⁴⁴ BĚLÁČKOVÁ, Vendula. Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky. In: Mexiko: 200 let nezávislosti. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 211–228. ISBN 978-80-87378-48-9.

môže byť pre hudobníkov podpora určitého kartelu. „Narcokultúra“ sa postupne vyvíjala a rozširovala už od počiatku obchodovania s narkotikami. Veľký problém tkvie v tom, že pre mnoho Mexičanov sa táto kultúra stala bežnou súčasťou ich života.

Drogový obchod má významný vplyv na mexické médiá. Redaktori sa postupom času rozhodli minimalizovať pokrytie tejto témy v novinách. Strach z útoku zo strany kartelov prevýšil túžbu novinárov po záujme verejnosti a odpovedajúcich vysokých ziskoch. V niektorých mexických štátoch si dokonca títo pracovníci nemôžu vybrať; otázka, čo publikovať a čo nie, je v rukách gangstero. Dostať sa do rozmedzia dvoch kartelov môže viesť k vážnym problémom, a preto pri podobných situáciách títo ľudia unikajú z krajiny spolu so svojimi rodinami. V mnohých postihnutých oblastiach sa preto zdrojom dôveryhodných informácií stali anonymné blogy a webové stránky.⁴⁵

⁴⁵ Vid' napr. populárny „El Blog del Narco“, dostupné na: <http://www.blogdelnarco.com/>.

2. Vznik dohody NAFTA

2.1 Príčiny a okolnosti vzniku dohody NAFTA

Neistá ekonomická situácia *Spojených štátov amerických* v priebehu 70. a 80. rokov 20. storočia, s postupne narastajúcim deficitom bežného účtu, viedla k úvahám, kam sa bude ekonomika krajiny ďalej uberať. Začiatok 90. rokov bol charakteristický ukončením Studenej vojny, rozvojom demokracie, ľudských práv a slobôd a v neposlednom rade podporou udržateľného rozvoja v podobe postupného vzniku a prehĺbovania integračných zoskupení vo svete. Vytvorenie integračného zoskupenia v rámci Severnej Ameriky malo USA priniesť oživenie stagnujúcej ekonomiky, posilnenie dominantného vplyvu a možnosť presadzovať neuspokojené či nové ekonomické a politické záujmy. Jednou z ciest ako podporiť domácu ekonomiku bola liberalizácia trhu vo vzťahu so zahraničím, prostredníctvom ktorej chceli Spojené štáty získať odbytká svojich výrobkov.

Podľa autorky Cihelkovej sa jedná o tzv. *doplňkový regionalizmus*, v ktorého rámci sú uzatvárané dohody o voľnom obchode s hlavnými obchodnými partnermi, ako prvok dopĺňujúci multilaterálnu liberalizáciu. Tieto procesy pomáhajú vytvárať spoločné metódy jednaní či kompenzovať pomalý postup v multilaterálnych jednaniach. Stratégia *konkurenčnej liberalizácie* znamená znižovanie obchodných bariér na bilaterálnej, regionálnej i globálnej báze a jej dôsledkom je postupné otváranie trhov jednotlivých ekonomík, motivovaných obavami zo strát výhod, ak by ostali mimo tohto procesu. Práve dohody o severoamerickom voľnom obchode mali motivovať ďalšie krajiny západnej pologule k vytvoreniu celoamerickej zóny voľného obchodu a postupne tak vytvárať zónu celosvetovú.⁴⁶

Už prezident Ronald Reagan sa vo svojej kampani začiatkom 80. rokov 20. storočia zmieňoval o možnosti vzniku spoločného trhu na kontinente. Vzniku Severoamerickej zóny o voľnom obchode predchádzala dohoda medzi Spojenými štátmi a Kanadou s názvom CUSFTA (*The Canada-U.S. Free Trade Agreement*), vstupujúc v platnosť v roku 1989. Táto integrácia bola podnecovaná najmä geografickou blízkosťou oboch

⁴⁶ CIHELKOVÁ, Eva. *Nový regionalizmus - teorie a případová studie (Evropská unie)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 176-184. ISBN 9788071798088.

krajín a ich podobnou ekonomickou štruktúrou. Blízke obchodné vzťahy s Kanadou mali Spojené štáty už od polovice 19. storočia, kedy vznikla prvá spoločná obchodná dohoda. Zapojenie mexickej ekonomiky do procesu však malo priniesť novú dimenziu vzájomných vzťahov a pre Spojené štáty prinášalo omnoho väčší potenciál ekonomických aktivít, ako tradičný vzťah s Kanadou.

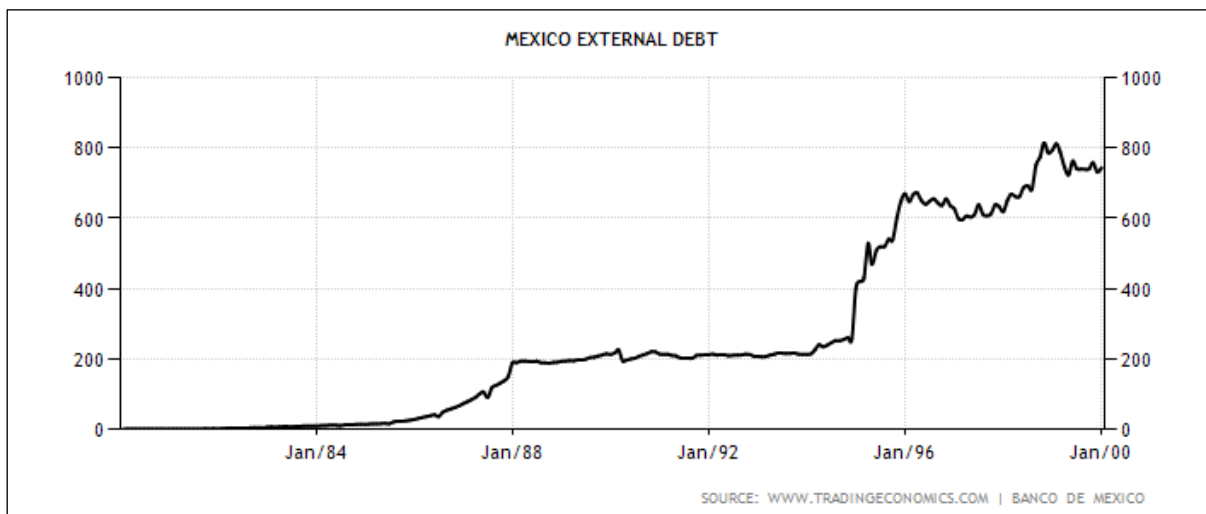
Mexiko sa začiatkom 80. rokov nachádzalo v nezávideniahodnej krízovej situácii. Obdobie charakteristické prechodom od protekcionizmu ku ekonomike voľného obchodu bolo sprevádzané devalváciou pesa, rastom inflácie, odlivom zahraničného kapitálu a postupným nabaľovaním verejného dlhu (viď Graf č. 2). Predošlé rozsiahle investície ropného monopolu PEMEX nepočítali so situáciou, ktorá nastala po ropných šokoch v tomto období. Cena ropy bola nízka a do štátnej pokladnice putovalo omnoho menej prostriedkov, ako vtedajšia vláda očakávala. Zahraničné záväzky preto ostávali nesplatené a mexická vláda dlho váhala požiadať vládu USA o pomoc z dôvodu obáv z prehĺbenia amerického vplyvu na území Mexika, ale aj samotnej nutnosti uznať vlastnú ekonomickú nesebestačnosť. Ak sa pozrieme do histórie predošlých desaťročí a na rétoriku vládnucej strany PRI, tento dôvod sa javí ako opodstatnený. Situácia sa vyhrotila v roku 1983, kedy mexické peso výrazne oslabilo (z 56,4 MXN / USD v roku 1982 na 120,1 MXN / USD v roku 1983).⁴⁷ Tento moment nakoniec donútil mexickú vládu požiadať o pomoc Ronalda Reagana v podobe balíčku v hodnote 9,45 mld. USD. Dôležitou otázkou, ktorou sa mexická vláda musela zaoberať v nasledujúcom období mal byť spôsob, ako splatiť dlh americkým bankám. Adekvátnou reakciou bol plán zvýšiť vývoz mexických výrobkov do USA a naopak znížiť import. Vďaka silne devalvovanému pesu sa export stal finančne výhodnejším, čo malo pozitívny vplyv na obchodnú bilanciu Mexika voči USA, ktorá v tomto období dosiahla kladných hodnôt. Ďalším významným zdrojom finančných prostriedkov sa stala postupná privatizácia štátnych podnikov.

V roku 1986 Mexiko vstúpilo do GATT (*Všeobecná dohoda o clách a obchode*), čím sa čiastočne otvorilo medzinárodnému obchodu. Mnoho domácich firiem však malo obavy, že nebudú môcť konkurovať importovaným poľnohospodárskym a priemyselným výrobkom a domáci priemysel začne postupne upadať. V roku 1988 vstúpil do úradu prezident Carlos Salinas, ktorého aktívna politika proexportne orientovanej industrializácie mala viesť prostredníctvom ďalších reforiem k liberalizácii obchodu, sektorovému rastu

⁴⁷ Exchange Rate Regimes in Mexico since 1954. In: *Banco de México* [online]. 2009 [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: <http://www.banxico.org.mx/sistema-financiero/material-educativo/basico/%7BA363683E-9B8D-C3A9-610C-E2153395E4B8%7D.pdf>

a rozvoju mexickej ekonomiky. Dôležitým bodom sa stala deklarácia o ukončení poľnohospodárskej reformy, a tým možnosť zahraničných subjektov vlastniť až 100 % mexickej pôdy. Mexická ekonomika sa v nasledujúcich rokoch významne zamerala na zahraničný sektor a proexportnú politiku, a vďaka liberalizácii obchodu vykazovala pomerne značný rast HDP, čo demonštruje i Graf č. 3.

Graf 2: Vývoj zahraničného dlhu Mexika (mld. MXN)

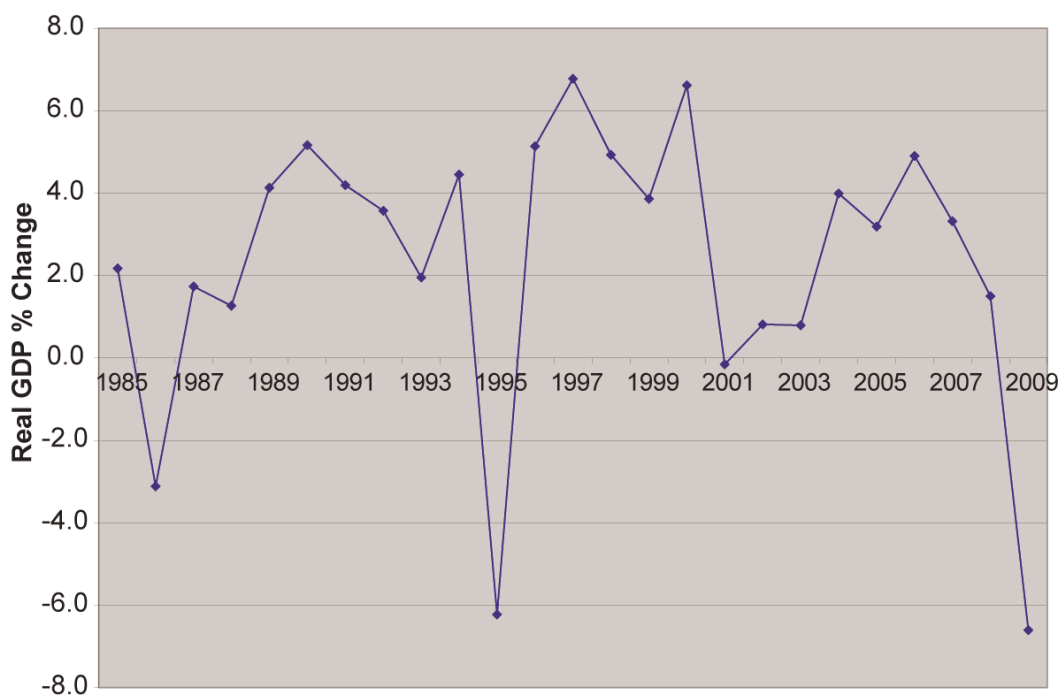

Zdroj: [38]

Po vstupe Mexika do GATT, postupným uvoľňovaním reštrikcií a po vzniku dohody CUSFTA v roku 1989 bolo len otázkou času, kedy sa integračný proces na severoamerickom kontinente rozšíri o ďalší štát. Obdobie na konci 80. a začiatku 90. rokov je možné charakterizovať ako stabilizované, počas ktorého vstúpili do platnosti reformy týkajúce sa kontroly deficitu verejného sektoru či otvárania mexického trhu.

Rád by som poukázal na **očakávania oboch vlád** (z dôvodu obmedzeného priestoru a vybranej témy abstrahujem od tretieho člena – Kanady) ale aj občanov týchto krajín pred tým, ako došlo k podpisu Dohody. Hneď na začiatok je nutné podotknúť, že názory na vznik dohody o voľnom obchode boli už od začiatku jednaní rozporuplné. Jej zástancovia tvrdili, že spoločný trh bude mať kladný prínos na ekonomický rozvoj všetkých troch krajín. Odporcovia sa obávali znižovania miezd, počtu pracovných miest, ale aj nedostatočnej ochrany životného prostredia.

Graf 3: Vývoj HDP v Mexiku 1985 - 2009

Zdroj: [25]

Hlavným zámerom **USA** bola podpora zvyšovania životnej úrovne Mexičanov, ktorej dôsledkom by došlo k zníženiu počtu imigrantov, ale aj k zvyšovaniu kúpyschopnosti mexického obyvateľstva, ktoré predstavovalo významné potenciálne odbytkisko amerických výrobkov a služieb. To malo viesť k rastu pracovných miest a poklesu nezamestnanosti v USA. Ďalším cieľom Spojených štátov bolo lepšie využitie veľkého potenciálu mexického trhu, v ktorom z demografického hľadiska dominujú mladí spotrebitelia. Samozrejme nemožno vynechať pretrvávajúci záujem o investície v oblastiach energetiky a ropného priemyslu. Spojené štáty pozorovali výhody plynúce z ostatných integrácií prebiehajúcich vo svete. Týmto spôsobom si chceli udržať pozíciu hegemonu a zároveň zvýšiť konkurencieschopnosť svojich výrobkov.

Mexiko aj napriek rozporuplným názorom verilo, že spojenie s mocným severným susedom prinesie krajine vytúžené ovocie v podobe rozsiahlych PZI, modernizácie infraštruktúry, presunu kapitálovo nenáročnej výroby z USA, a tým tvorbe pracovných miest, lepšej kvalifikácii pracovníkov a postupnému rastu domácej ekonomiky, s cieľom redukovať mieru chudoby v štáte. V otvorení hraníc a v uvoľnení pohybu tovarov a služieb videlo Mexiko potenciál vývozu domácich výrobkov, ktoré boli cenovo konkurencieschopné na obrovskom americkom trhu. Aj napriek vlažnému všeobecnému

postoji Mexika k ekonomickej liberalizácii a hlbkej integrácii, ktorý vyplýva z mexickej Ústavy, či už popísaných historických udalostí, videlo Mexiko jedinečnú šancu rastu vlastnej ekonomiky práve v spojení s USA. Mexická ekonomika bola na tú americkú naviazaná už dlho predtým a dohoda NAFTA mala len zjednodušiť priebeh a zabezpečiť nezvratnosť reformného procesu v štáte. S bohatými zásobami ropy sa Mexiko do určitej miery obávalo negatívnych dôsledkov spojenia so silným rozvinutým tržným štátom. Občania krajiny preto nevideli v tomto spojení veľký prínos.

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, obidve krajiny badali prospech Dohody veľmi podobne, a síce odbúraním obchodných bariér, tvorbou pracovných miest na vlastnom území a s tým spojeným rastom životnej úrovne obyvateľov. Strategickým cieľom NAFTA malo byť využitie celkového potenciálu severoamerického regiónu a vzájomná spolupráca za účelom udržať a prehĺbovať konkurencieschopnosť na svetových trhoch.

Dohoda NAFTA⁴⁸ vstúpila v platnosť dňa 1. 1. 1994⁴⁹ a stala sa prvým recipročným dojednaním medzi rozvojovou krajinou a vyspelými ekonomikami. Ako prvá tak otvorila cestu k prepracovanej integrácii rozvinutých a rozvojových krajín. Hospodársky zjednotila územie o rozlohe 21,6 mil. km² s viac než 450 miliónmi spotrebiteľov, čo ju činí najväčšou svetovou zónou voľného obchodu, tvoriacou zhruba jednu tretinu svetového HDP.⁵⁰ Prípadný úspech tohto „experimentu“ sa mal stať precedensom pre integráciu ďalších štátov a rozširovanie regionalizmu smerom k celoamerickej variante FTAA.

Komplexný prístup dohody NAFTA stavia na liberalizácii všetkých sektorov ekonomiky – pohybu tovarov, služieb a investícií (kapitálu), so silným rámcom pravidiel pre verejné zákazky, dumping a odvetné opatrenia, ktorých uplatňovanie zaručuje efektívny mechanizmus riešenia sporov.⁵¹ Štáty v rámci dohody NAFTA netvorí *spoločný trh* z dôvodu obmedzeného a regulovaného cezhraničného pohybu pracovnej sily. Spoločenstvo je preto možné nazvať tzv. *obmedzeným spoločným trhom*.

⁴⁸ V Mexiku TLCAN – „Tratado de Libre Comercio de América del Norte“.

⁴⁹ Dohodu podpísali v decembri roku 1992 prezidenti George H. Bush (USA), Brian Mulroney (Kanada) a Carlos Salinas (Mexiko) v americkom San Antoniu.

⁵⁰ *DůmFinanci.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-09-24]. Dostupné z: <http://dumfinanci.cz/clanky/407-nafta-ustanoveni-cile-zavery/>

⁵¹ CIHELKOVÁ, Eva. *Nový regionalismus - teorie a případová studie (Evropská unie)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 157-175. ISBN 9788071798088.

Inštitucionálna štruktúra Dohody je pomerne slabá, pričom v jej rámci boli založené dva medzivládne orgány:

- Komisia pre voľný obchod,
- Sekretariát.

Signatárske štáty dohody NAFTA deklarovali nasledujúce hlavné ciele⁵²:

- Liberalizácia obchodu s tovarom prostredníctvom odstraňovania tarifných i netarifných prekážok,
- stanovenie pravidiel o pôvode tovaru,
- odstraňovanie významných investičných bariér a rozširovanie investičných príležitostí,
- odstraňovanie ochranných opatrení v obchode so službami (s výnimkou vybraných sektorov),
- ochrana práv duševného vlastníctva,
- vytvorenie účinných procesov na rozhodovanie sporov,
- stanovenie rámca pre ďalšiu spoluprácu a rozširovanie Dohody v rámci regiónu.

V roku 1994, bezprostredne po vstupe do NAFTA, sa muselo Mexiko vysporiadať so závažnou krízou, ktorá štát postihla z dôvodu deficitu bežného účtu a klesajúcej miery inflácie, čím došlo k zníženiu úrokových sadzieb. Mexiko sa stalo pre zahraničných investorov nezaujímavé, a preto začali hromadne opúšťať krajinu. Peso silne devalvovalo (cca. o 120 %) a vláda, ktorá nedisponovala žiadnymi rezervami, bola napokon nútená prejsť k voľne plávajúcemu menovému kurzu. Vďaka členstvu v NAFTA nemohlo Mexiko uskutočniť protekcionistické opatrenia na ochranu domácej ekonomiky, čo mu napokon pomohlo rýchlo sa zotaviť z krízy, ktorá trvala (na rozdiel od tej predošlej v 80. rokoch) len niekoľko mesiacov. Menová kríza znížila kúpnu silu Mexičanov, ale na druhej strane zlacnila mexickú produkciu pre americký trh. Prezident Zedillo sa po získaní záchranného balíčku od MMF a Spojených štátov v hodnote 50 mld. USD snažil monetárnou a fiškálnou politikou dokázať, že Mexiko bude schopné plniť záväzky a splácať dlh.

⁵² spracované podľa: *DůmFinanci.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-09-24]. Dostupné z: <http://dumfinanci.cz/clanky/407-nafta-ustanoveni-cile-zavery/>

Vývozy sa z dôvodu slabého pesa zvýšili, no pokles reálnych príjmov výrazne zasiahol široké vrstvy obyvateľstva. V ďalších kapitolách osvetlím, ako sa nastupujúci prezidenti popasovali s týmito otázkami a aký vplyv mala neblahá situácia v Mexiku na rozvoj ilegálneho obchodu s drogami.

2.2 Očakávaný prínos dohody NAFTA v rámci riešenia drogového problému

Mnohé nezávislé organizácie upozorňujú, že pre členské štáty NAFTA je najpodstatnejší rozvoj domácich ekonomík a vzájomného obchodu, pričom ďalšie aspekty, týkajúce sa pracovných štandardov, sociálnych a kultúrnych problémov či ochrany životného prostredia, sú potlačované. Mexiko očakávalo, že v dlhodobej perspektíve vďaka ekonomickému rastu získa potrebné finančné i technické zdroje na investície do zmieňovaných oblastí. Dohody o voľnom obchode zvyknú byť prezentované ako kľúč k dynamickému rastu zúčastnených krajín, no skutočnosť často nebýva tak ružová ako deklarovali ciele a môže so sebou prinášať mnohé vedľajšie efekty.

Aké boli teda očakávania vlád pred vznikom Dohody? Týkala sa aspoň okrajovo zásadných sociálnych problémov a otázky bezpečnosti v participujúcich štátoch? Čo má NAFTA do činenia s antidrogovou politikou? Aj napriek tomu, že problém obchodu s drogami na území celého amerického kontinentu je oddávna jedným z najalarmujúcejších, silne ovplyvňujúc obchodné styky medzi krajinami, z obsahu Dohody bol úplne vynechaný. Počas procesu jednaní sa síce objavili návrhy prebrať tieto otázky, no ako poznamenal jeden z amerických politikov: *„Drogy sú komodita ako každá iná, hoci nelegálna. S voľným pohybom tovarov je nutné disponovať infraštruktúrou, ktorá sa touto otázkou zaoberá. My sme na problém drog dostatočne netlačili, pretože sme predpokladali, že máme dostatok orgánov, ktoré ho majú na zodpovednosti, a že z dôvodu nezákonného charakteru drogového obchodu nie je najvhodnejšie riešiť ho ako súčasť vzájomných obchodných jednaní.“*⁵³

Nikto nemôže poprieť, že na strane ponuky má Mexiko komparatívnu výhodu pri výrobe a obchodovaní s drogami so Spojenými štátmi. V rastúcej americkej ekonomike po

⁵³ WAYNE, Jessica. The Secret Aspects of NAFTA. *Council on Hemispheric Affairs* [online]. [cit. 2013-10-01]. Dostupné z: <http://www.coha.org/the-secret-aspects-of-nafta/>

roku 1994 narastal aj dopyt po narkotikách, a tým i význam Mexika ako producenta a transportnej krajiny v ilegálnom obchode. Mnohé štúdie dokázali, že NAFTA ešte zhoršila tieto problémy a zvýšila násilie na Mexickej strane.

2.3 Bilancia pozitívnych a negatívnych efektov dohody NAFTA po takmer 20 rokoch fungovania

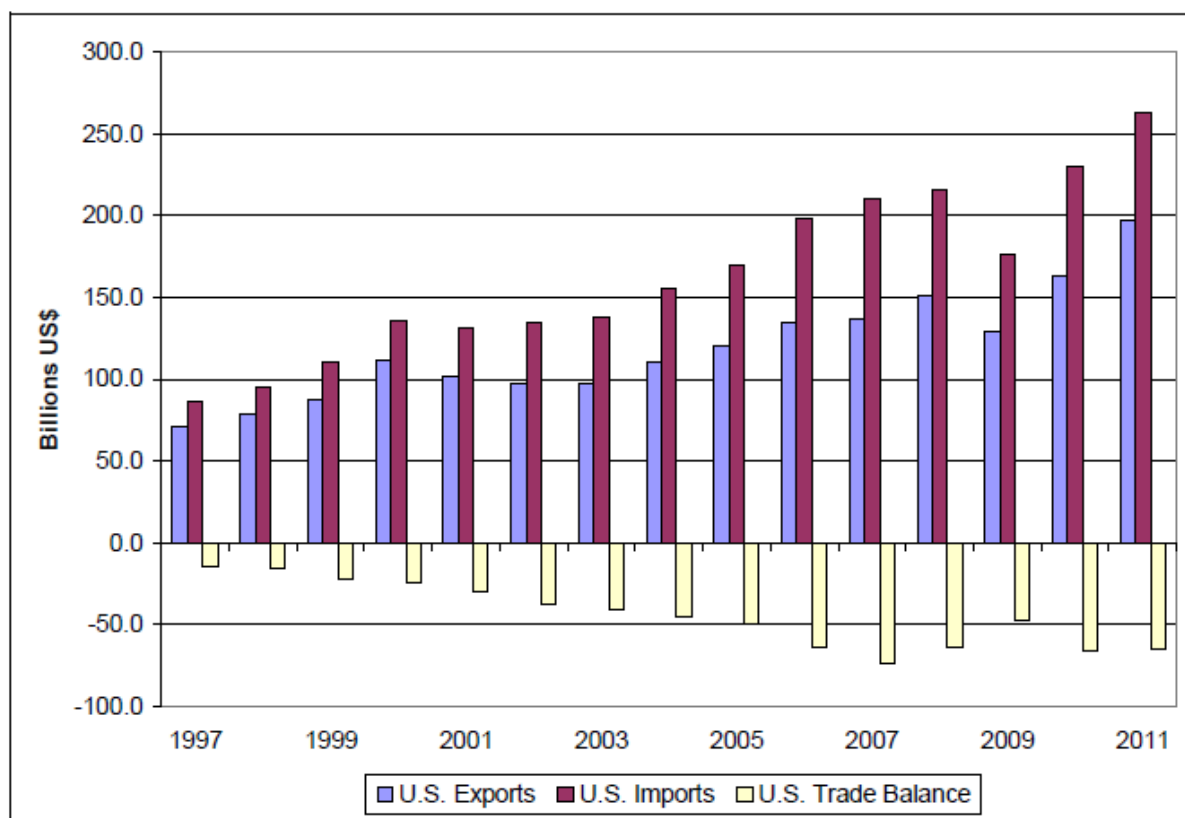
Je veľmi zložitá hodnotiť kladné a záporné stránky dohody NAFTA samostatne, pretože väčšina javov, ktoré odbúraním bariér nastali, mala pozitívne i negatívne dôsledky zároveň. Po prvej uplynulej dekáde boli názory na fungovanie Dohody podstatne kritickejšie. NAFTA mala pozitívny vplyv na rozvoj obchodu a investícií medzi členskými štátmi, no v oblastiach zamestnanosti, výšky miezd, životnej úrovne, poľnohospodárstva či ochrany životného prostredia priniesla problematické dôsledky.

Už od vzniku Dohody dochádzalo k postupnému **odstraňovaniu bariér** medzi USA a Mexikom. Pokiaľ v roku 1994 bol podiel tovarov s odstráneným clo 60 %, do roku 2008 sa odstránili úplne všetky prekážky. **Export** mexických výrobkov do USA v roku 2012 dosiahol hodnotu 278 mld. USD a v porovnaní s obdobím podpisu Dohody (59 mld. USD v roku 1994) predstavoval nárast o 561 %. Je však treba zdôrazniť, že vývoz z veľkej časti netvorila pôvodné mexické výrobky, ale spracované importované materiály v tzv. *maquiladoras*. S trochou nadsádzky preto možno konštatovať, že Mexiko prakticky nevyvezie nič, čo by predtým do krajiny nedoviezlo. Výnimku snáď tvorí jedine petrochemický priemysel (viď Tabuľka č. 1). **Import** z USA sa zvýšil zhruba štvornásobne, a to z 51 mld. USD v roku 1994 na 216 mld. USD v roku 2012. Obavy Spojených štátov sa týkali **deficitu obchodnej bilancie** s Mexikom. Ten bol spôsobený devalváciou pesa, a tým zlacnením mexických vývozov do USA. Deficit neustále narastal až do roku 2008. Odvtedy je obchodná bilancia Spojených štátov stále v záporných hodnotách, no deficit sa mierne znížil (viď Graf č. 4), pričom v roku 2012 predstavoval hodnotu 61 mld. USD.⁵⁴ Mexiko je po Číne a Kanade tretím najväčším exportérom tovarov do Spojených štátov a po Kanade druhým najväčším importérom amerických výrobkov a služieb. Graf č. 7 porovnáva cieľové krajiny mexického exportu v tokoch 1991 a 2011.

⁵⁴ Nafta's Promise, Unfulfilled. *The New York Times* [online]. [cit. 2013-10-01]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2009/03/24/business/worldbusiness/24peso.html?hp&_r=0

Prílev **PZI** do Mexika sa zvýšil vďaka reformám a postupnej liberalizácii obchodu v druhej polovici 80. rokov. NAFTA prispela k zvýšenej ochrane investícií a vďaka lepšej kontrolovateľnosti dochádzalo k ich dynamickému rastu. Lacná pracovná sila, nenasýtený pracovný trh a veľké množstvo spotrebiteľov boli ďalšími faktormi, ktoré hrali pre zahraničných investorov dôležitú rolu, vytvárajúc potenciál do nasledujúcich období. Hodnota amerických PZI v Mexiku vzrástla zo 17 mld. USD v roku 1994 na 91,4 mld. USD v roku 2011, čo predstavuje 440% nárast.⁵⁵ (viď vývoj PZI v Prílohe č. 7). Podľa štúdie Svetovej banky by bez existencie NAFTA bola hodnota amerických PZI v Mexiku približne o 40 % nižšia.⁵⁶

Graf 4: Vývoj platobnej bilancie USA vs. Mexico

Zdroj: [13]

⁵⁵ RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico's Peña Nieto Administration: Priorities and Key Issues in U.S.-Mexican Relations. *Federation of American Scientists* [online]. 2013, [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42917.pdf>

⁵⁶ ANGELES VILLARREAL, M. U.S.-Mexico Economic Relations: Trends, Issues, and Implications. In: *Federation of American Scientists* [online]. [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32934.pdf>

Tabuľka 1: Zloženie exportu Mexika do USA

Items (HTS4-digit)	2007	2008	2009	2010	2011	% Total in 2011
Crude petroleum oil	30.5	37.1	22.1	29.4	39.8	15%
Passenger motor vehicles	13.5	13.9	10.0	14.5	15.4	6%
Television receivers	18.7	18.3	15.1	15.7	14.9	6%
Data processing machines	5.6	5.5	7.0	12.6	13.8	5%
Motor vehicle parts	10.1	9.4	7.7	11.7	13.7	5%
Other	132.5	131.6	114.5	145.7	165.5	63%
Total	210.8	215.9	176.5	229.7	263.1	100%

Zdroj: [13]

Väčšina PZI putovala do spracovateľského priemyslu, ktorého veľkú časť tvoria tzv. *maquiladoras*. **Maquiladoras** sú montážne linky, špecializujúce sa na výrobu elektroniky, autodiélov či textilu. Väčšina z nich bola vybudovaná na severe Mexika, v blízkosti hraníc so Spojenými štátmi americkými. Tieto továrne fungujú na princípe outsourcingu, teda spracovania importovaných vstupov z USA, ktoré sú po tomto procese exportované naspäť do krajiny pôvodu. Aj napriek tomu, že maquiladoras sa objavovali v Mexiku už dávno pred podpisom dohody NAFTA, ich najväčší rozkvet sa datuje práve po roku 1994. Otvorenie spoločných hraníc síce znamenalo zdvojnásobenie počtu zamestnancov na výrobných linkách, no mzdy ostávali relatívne nízke a ako hlavný problém sa javili veľmi slabé pracovné štandardy na pracoviskách. Z dôvodu nedostatku pracovných príležitostí v Mexiku a nemožnosti nájsť akúkoľvek alternatívu nemajú zamestnanci silu ani vôľu protestovať, a preto sú tieto nedostatky často opomínané. Maquiladoras sa predtým nachádzali i v USA, no NAFTA umožňovala umiestniť pracovne náročnú časť ich prevádzky do štátu s omnoho lacnejšou pracovnou silou, a tým znižovať výrobné náklady. Týždenný plat 55 USD pri 45-hodinovej pracovnej dobe mexického pracovníka znamenal osminu pracovného nákladu na pracovníka v Spojených štátoch.⁵⁷

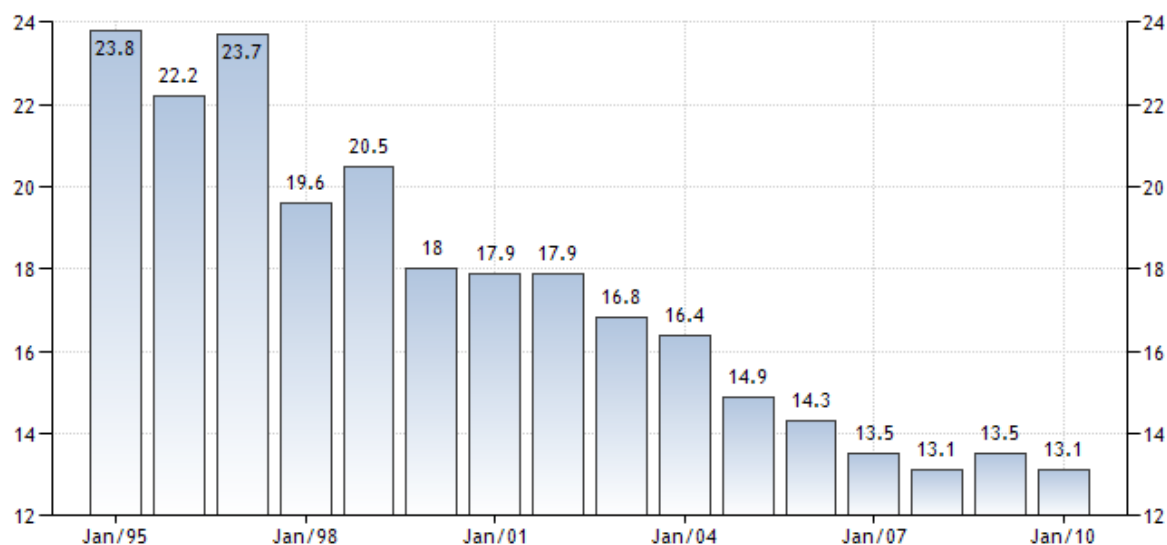
⁵⁷ HRABÁLEK, Martin. Komu slouží NAFTA?. *Global Politics* [online]. [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/komu-slouzi-nafta>

Rád by som zhrnul, aký vplyv mal presun montážnych liniek do Mexika na oba štáty. Americké spoločnosti presunom liniek znížili pracovné náklady. Americkí zamestnanci, ktorí pracovali za slušnú mzdu prišli o pracovné miesta. Mexickí zamestnanci získali tisíce nových pracovných miest a aj napriek veľmi nízkym mzdám a neblahým pracovným podmienkam to pre nich predstavovalo príležitosť stabilného príjmu. Mexická vláda vytvorením pracovných miest síce posunula ekonomiku o malý krok dopredu, no pri uvažovaní faktu, že firmy v rámci maquiladoras odvádzajú dane naspäť do USA a tieto továrne neznižujú závislosť Mexika na Spojených štátoch, všeobecný prínos týchto výrobných liniek je minimálny, ak vôbec.

Mexickým *poľnohospodárom* sa po liberalizácii trhu nedarilo konkurovať subvencovaným importom z USA a počet ľudí pracujúcich v tomto odvetví sa v Mexiku za posledných 18 rokov výrazne znížil (viď Graf č. 5). Drobní farmári protestovali proti Dohode a obávali sa prílivu lacných plodín z USA, ktoré ničili domáci priemysel. Jednalo sa najmä o kukuricu a fazuľu, na ktorých produkcii a predaji boli mnohí z nich závislí. Juhomexické radikálne hnutie Zapatistov považovalo NAFTA za útok proti domorodej časti mexického obyvateľstva, závislej na poľnohospodárskej výrobe a neschopnej konkurovať lacným subvencovaným importom, a bezprostredne po vzniku Dohody zorganizovali povstanie proti novovzniknutému spoločenstvu. V súčasnej dobe sa domáci poľnohospodári snažia zvyšovať konkurencieschopnosť využívaním efektívnejších technológií a vzájomným združovaním v boji proti súkromným oligopolom. Tieto malé hospodárstva však musia čeliť i rastúcim nákladom a kolísaniu tržných cien.

Ako už bolo uvedené, nízka hodnota mexického pesa síce podporovala export, no na druhej strane mzdy v Mexiku klesali a *zvyšovali sa tak sociálne rozdiely medzi obyvateľmi*. V rokoch 1994–2002 narástla produktivita práce v Mexiku o 37 %, no reálne mzdy a s tým spojená kúpna sila obyvateľstva poklesli z dôvodu vysokej inflácie až o tretinu. Protestujúci Mexičania žiadali o znovuotvorenie jednaní o NAFTA a prezident Vicente Fox mal pred sebou neľahkú úlohu.

Graf 5: Mexické obyvateľstvo pracujúce v poľnohospodárstve (%)

Zdroj: [23]

Dohoda NAFTA nevyriešila problém *migrácie* v súlade s počiatočnými očakávaniami, týkajúcimi sa zvyšovania počtu pracovných miest a zlepšovania životnej úrovne obyvateľov v Mexiku. Čo sa týka bezpečnosti, nelegálna migrácia do USA je stále jednou z najpálčivejších otázok, ktorými je nutné sa zaoberať. Nenaplnenie cieľov NAFTA z pohľadu Mexika a pokračujúca ekonomická disparita medzi jednotlivými členmi spoločenstva tento jav dostatočne vysvetľujú. Navyše treba podotknúť, že mexickí pracovníci sú u severného suseda žiadani, pretože v amerických firmách obsadzujú pracovné miesta, o ktoré z viacerých dôvodov nie je medzi Američanmi záujem. Každý rok touto formou putuje za lepšími podmienkami takmer pol milióna Mexičanov. Aj napriek tomu, že len štvrtina obyvateľov Mexika žije na vidieku, až 44 % z celkového počtu migrantov tvoria práve vidiečania, živiaci sa predovšetkým poľnohospodárskou výrobou. Mexičania a Juhoameričania všeobecne cítia potrebu migrovať nielen z ekonomických dôvodov, ale aj kvôli bezpečnostnej situácii v domácich krajinách. Mexičania tvorili podľa prieskumov v roku 2010 62 % z celového počtu 10.8 milióna nelegálnych prisťahovalcov v USA.⁵⁸ Ich počet sa od roku 2006 postupne znižuje, pričom sú tomuto trendu pričítané viaceré faktory – ekonomická kríza v USA, eskalácia násilia

⁵⁸ HOEFER, RYTINA a BAKER. Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: January 2010. In: [online]. 2010 [cit. 2013-10-08]. Dostupné z: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/ois_ill_pe_2010.pdf

a kriminality na spoločnej hranici či pozvoľný nárast počtu pracovných miest v Mexiku. Problém nelegálnej migrácie však nikdy nebude úplne vyriešený, kým mexická vláda nezačne uskutočňovať potrebné reformy.

Závislosť Mexika na ekonomických cykloch a fluktuácii kurzu v USA bola značná už pred podpísaním dohody NAFTA, no po jej vzniku sa ešte prehĺbila. Preto recesia, ktorá zasiahla Spojené štáty v roku 2001 spôsobila, že Mexiko muselo začať hľadať ďalšie odbytkiská, aby sa zbavilo obrovskej závislosti na americkej ekonomike. **Svetová hospodárska kríza** v roku 2008 zapríčinila mimoriadny pokles výroby v automobilovom priemysle, a to až o polovicu, čo sa týka produkcie i exportu. S tým bolo spojené prepúšťanie stoviek tisíc zamestnancov a niekoľko-percentný prepád mexickej ekonomiky, vrátane poklesu hodnoty PZI. Táto neblahá situácia dokazuje, ako sú obchodné cykly oboch krajín synchronizované a demonštruje citlivosť niektorých sektorov mexického hospodárstva na ekonomický vývoj v USA. Mnoho odborníkov tvrdí, že hlavným vinníkom je sama NAFTA, na základe ktorej síce došlo k zintenzívneniu vzťahov smerom k spoločnému obchodu, avšak na úkor rozvoja. Z dostupných štatistík je možné konštatovať, že vývoj mexickej ekonomiky kopíruje vývoj severného suseda a zatiaľ čo tempá rastu HDP USA spôsobujú podobné hodnoty rastu i v Mexiku, v prípade období recesie je závislá mexická ekonomika ďaleko viac postihnutá a pokles HDP je tak výrazne vyšší, než v prípade Spojených štátov (viď Graf č. 6). Vďaka tomu Mexiko v nedávnom období zažilo najhlbšiu recesiú spomedzi krajín Latinskej Ameriky, keď v roku 2009 pri 2,5% poklese ekonomiky USA zaznamenalo najväčší pokles v histórii, a to 6,5 %.⁵⁹

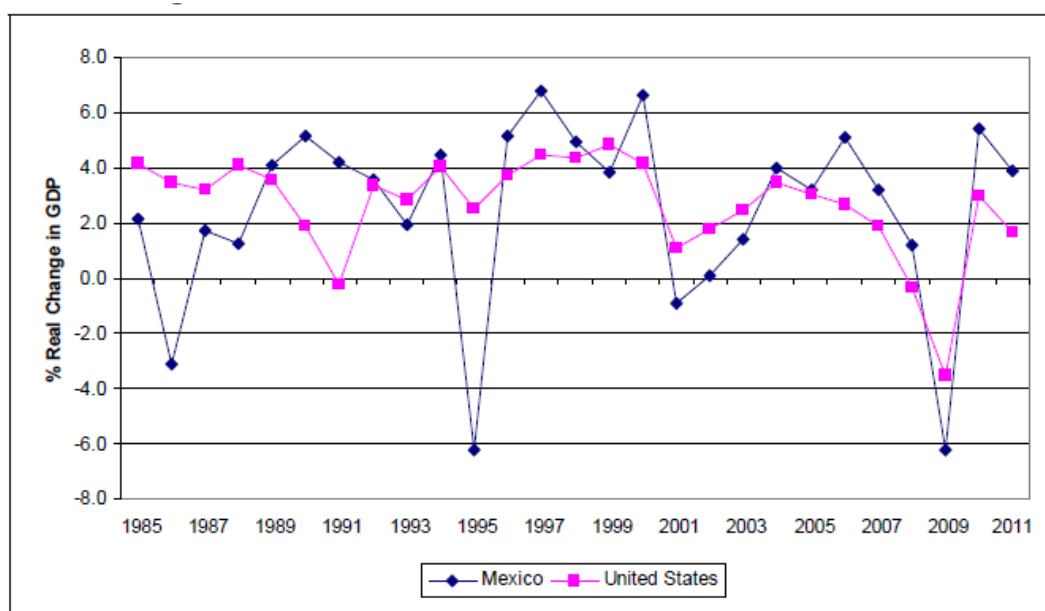
Mexická ekonomika bola na tú americkú naviazaná už oddávna, pričom sa táto závislosť postupne zvyšovala (viď Graf č. 7). Vzájomné obchodné vzťahy prirodzene viedli k vytvoreniu spoločenstva, ktoré malo zjednodušiť spoločný obchod. Za výkyvy mexickej ekonomiky preto nemožno explicitne viniť dohodu NAFTA, ale samotnú hĺbku závislosti mexickej ekonomiky na USA, ktorá by pravdepodobne bola veľká aj v prípade, že by k integračnému zoskupeniu na severoamerickom kontinente nedošlo. Mexiko, ako jedna z najotvorenejších ekonomík v súčasnosti, má veľké množstvo obchodných dohôd s krajinami po celom svete⁶⁰, no jeho geografická poloha mu prisúdila neblahú rolu

⁵⁹ RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico and the 112th Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2013, [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32724.pdf>

⁶⁰ 12 dohôd o voľnom obchode so 44 krajinami sveta.

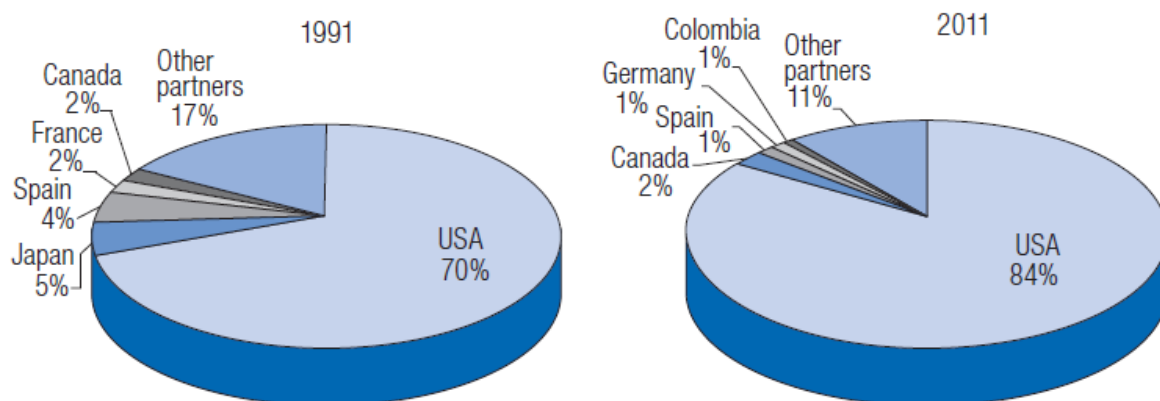
závislej ekonomiky na bohatom severnom susedovi. Pre USA je takáto forma vzťahu výhodná a NAFTA tak predstavuje akúsi predĺženú ruku kapitalizmu Spojených štátov, prostredníctvom ktorej rozširujú svoj ekonomický, ale i politický vplyv vo svete. To dokazuje aj realita mexickej ekonomiky. Z jej rastu neťažia desiatky miliónov Mexičanov, ale práve americké multinacionálne korporácie.

Graf 6: Porovnanie vývoja HDP v USA a Mexiku

Zdroj: [13]

Graf 7: Mexický export 1991 vs. 2011

Zdroj: [3]

Mexiko sa stále nadmerne spolieha na domáci ropný priemysel a problémom ostáva vzdelávací systém v štáte, monopoly či nedostatok hospodárskej súťaže v niektorých odvetviach. Nie je preto správne označiť USA za jediného vinníka. Mexická vláda čelí mnohým vnútorným problémom, s ktorými sa musí (a často nie je schopná či ochotná⁶¹) vysporiadať sama, či už sa jedná o reformu vzdelávacieho systému, podporu inovácií, modernizáciu infraštruktúry alebo zefektívňovanie štátnych inštitúcií a elimináciu oligarchistických štruktúr v niektorých odvetviach. Novozvolený prezident Enrique Peña Nieto plánuje vytvoriť hospodársky plán, ktorého cieľom je odstrániť tieto nedostatky, a to prostredníctvom konkrétnych krokov: fiškálnej reformy, prísnejšej regulácie monopolistických praktík, čiastočného otvorenia ropného sektoru súkromným ropným spoločnostiam, zefektívnenia poľnohospodárskej výroby, investícií do infraštruktúry či zvýšenia obchodných transakcií s krajinami Ázie a Južnej Ameriky. Mexická inteligencia však populistickej rétorike prezidenta príliš neverí. Politická strana PRI napáchala množstvo (zlo)činov, ktoré brzdili Mexiku v rozvoji v minulom storočí a mimo iné je tiež známa svojou korupčnou činnosťou. Inak tomu nebolo ani počas minuloročných volieb, kedy sa podľa mnohých zdrojov vo veľkom rozsahu falšovali volebné lístky.⁶² Návrat strany PRI do čela štátu preto pre mnoho Mexičanov znamená krok späť, čo dokazovali aj masové protesty v hlavnom meste po júlových voľbách v roku 2012. Až postupná realizácia Nietových návrhov ukáže, či boli ich obavy skutočne opodstatnené.

⁶¹ Sami Mexičania tvrdia, že mexická vláda nemá záujem o reformy školstva a budovanie inteligencie v štáte, pretože je to proti záujmom najvyšších vrstiev.

⁶² Autor bol v období prezidentských volieb na študijnom pobyte v Mexiku.

3. Vývoj obchodu s drogami po podpise dohody NAFTA

3.1 Situácia na trhu s drogami v dobe podpisu dohody NAFTA

Mexický prezident Carlos Salinas stanovil v roku 1988 ako jeden z kľúčových cieľov novej vlády pracovať na eliminácii ilegálneho obchodu s drogami. Najväčší narkobarón tej doby, Miguel Ángel Félix Gallardo (zakladateľ prvého mexického Kartelu Guadalajara) kontroloval v podstate všetok obchod s drogami v Mexiku a pre kolumbijského bossa Pabla Escobara z Kartelu Medellín sa stal významným distribučným článkom v transporte drog do USA. Z vraždy agenta DEA Enriqueho „Kiki“ Camarenu v roku 1985, o ktorej sa pojednávalo už v prvej kapitole, bol obvinený práve Gallardo, ktorého v meste Guadalajara na príkaz prezidenta Salinasa zatkol vtedajší šéf Federálnej mexickej polície Guillermo González Calderoni.⁶³ Na tejto udalosti treba zdôrazniť fakt, že sa zaobišla bez jediného výstrelu, pričom Gallardo vo svojom väzenskom denníku tvrdí, že sa spolu s Calderonim stretávali kvôli biznisu a inak tomu nemalo byť ani v deň Gallardovho zatknutia v guadalajarskej reštaurácii. Narkotrafikanti mali v mexickej polícii určitú dôveru, no tento moment dokazuje, že (nech bola Calderoniho minulosť akákoľvek), polícia bola pevne odhodlaná vziať si kontrolu štátu do svojich rúk.

Krátko po zadržaní Gallarda zorganizovali drogoví bossovia tajnú konferenciu v Acapulcu, na ktorej si plánovali rozdeliť nové sféry vplyvu, tzv. *plazas*, avšak bez tvrdej Gallardovej ruky sa im to nepodarilo. Bez prítomnosti lídra sa každý jeden považoval nadradený tomu druhému, čo bránilo spoločnej organizácii obchodu. Na stretnutí figurovali mená ako Joaquín „El Chapo“ Guzmán či Ismael „El Mayo“ Zambada García, obaja z Kartelu Sinaloa.

Do médií a záujmu celého národa sa dostala hrozba bezcitných kartelov po zavraždení rímsko-katolíckeho kardinála Posadas Ocampo v roku 1993, kedy si mnohí mexickí obyvatelia uvedomili mimoriadnu moc týchto skupín. Vláda preto musela bezodkladne konať. Dva týždne po vražde kardinála sa polícii v Guatemale podarilo zadržať El Chapa, vďaka čomu začal naberať na sile konkurenčný Kartel Tijuana.

Kartel Tijuana, na čele s Ramónom a Benjamínom Arellano Félix, vytvoril skupinu

⁶³ Zajatý bol tiež Rafael Caro Quintero, pravá ruka Gallarda, ktorého v auguste 2013 prepustili z väzenia o 12 rokov skôr, a to kvôli procesnej chybe mexického súdu.

tzv. *narcojuniors*, zloženú z chudobných mládežníkov žijúcich v San Diegu a potomkov tijuánskych milionárov. *Narcojuniors* boli schopní zavraždiť každého, kto prišiel kartelu do cesty a nemali problém používať najdrsnejšie praktiky, ako rozleptanie mŕtvol v kyseline a iné. Ohavenie mŕtvych malo za účel psychicky terorizovať a vystrašiť rodiny obetí. Tvrdí sa dokonca, že Ramón Arellano hádzal obeť do ohňa, nad ktorým griloval, popíjal alkohol a pritom užíval kokaín. Ramón bol tvorcom taktiky *encobijado* – zamotať mŕtvolu do deky a nechať ju odhodenú na verejnom mieste spolu s výhražným odkazom.⁶⁴

Mexické kartely v 90. rokoch 20. storočia, po otvorení hraníc v rámci NAFTA, rástli ako ostatné firmy v modernom kapitalizme a s nimi rástlo ich bohatstvo i moc. Napokon prekonal silu kolumbijských kartelov a stali sa najsilnejším článkom obchodu v celej Latinskej Amerike. Ako k tomu došlo a čo sa vlastne stalo v Kolumbii, pôvodnému lídrovi v obchode s drogami? Kolumbijskí obchodníci samozrejme prahli po vysokých zárobkoch, no nechceli niesť riziko zadržania zo strany DEA, FBI či colnej kontroly. Práve preto sa rozhodli „očistiť si ruky“ a dať obchod do rúk Mexičanom. Zákon v Spojených štátoch sa však časom zmenil a vládne jednotky získali právo zatýkať Kolumbijcov aj bez ich priamej účasti na obchode. Tí teda získavali čoraz menší vplyv a zároveň ostávali v riziku zadržania. Mexické kartely si ako distribučné články vypracovali vedúcu pozíciu, v rámci ktorej ovládajú ponuku a dopyt po kokaíne, čím nadobudli moc nad výrobcami z Kolumbie.⁶⁵ Ďalšou príčinou straty postavenia kolumbijských skupín je tiež relatívne úspešný boj kolumbijskej vlády proti zločinu už koncom 90. rokov 20. storočia, za rozsiahlej finančnej pomoci Spojených štátov v rámci tzv. *Plan Colombia*. Mexický obchod naopak rozkvital, zvyšovalo sa bohatstvo najsilnejších kartelov a nie je v utajení, že veľkú úlohu v drogovom obchode i naďalej zohrávala mexická vláda. Medzi podozrivými figuroval napríklad brat vtedajšieho prezidenta Raúl Salinas. Podľa dostupných informácií podplácal šéfov armády a agentov polície, ktorí tak chránili hladký priebeh obchodu. Raúl Salinas bol napokon zadržaný a odsúdený na 10 rokov väzenia za pokus o vraždu a prezident Carlos Salinas odišiel po skončení mandátu do exilu v írskom Dubline.

⁶⁴ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, S.A., 2012, s. 123-146. ISBN 9788493696160.

⁶⁵ Autor Grillo tu vidí zaujímavú paralelu s retailovým biznisom, kde si reťazce ako distribútori vybudovali moc nad výrobcami a často sú to práve ony, ktoré určujú podmienky.

Ako už bolo uvedené, v polovici 90. rokov nastala v Mexiku oslabením pesa, infláciou a rastom nezamestnanosti závažná kríza. Tá viedla k obrovskému nárastu kriminality, a to najmä v oblasti hlavného mesta Mexico City. Jedným z mála neohrozených obchodov bol práve obchod s drogami, pretože devízové príjmy v USD boli voči slabnúcemu pesu čoraz vyššie. Bossovia tak mohli najímať vojakov za nižšie náklady a *narcotráfico* sa rozširovalo do všetkých kútov krajiny.

V 90. rokoch 20. storočia a začiatkom 21. storočia boli v Mexiku zadržaní či zavraždení veľkí bossovia ako Juan García Ábrego (Kartel zo Zálivu), Amado Carrillo Fuentes (Kartel Juárez) či bratia Arellano Félix (Ramón zastrelený v meste Mazatlán a Benjamín zadržaný).⁶⁶ Výrazne oslabený Kartel Tijuana sa však ďalej usiloval pokračovať vo svojich operáciách.

3.2 Vláda demokratického prezidenta Foxa a jeho prístup k drogovej problematike

Nečakaným prekvapením bol v Mexiku na sklonku tisícročí novozvolený prezident Vicente Fox s nastolením mnohostranickej demokracie a zároveň ukončením autoritatívneho režimu strany PRI, ktorá Mexiku vládla po dobu 71 rokov. Fox nepatril k socialistickej ľavici ani katolíckej pravici. Pred nástupom do úradu bol farmárom, výkonným riaditeľom korporácie Coca Cola a guvernérom štátu Guanajuato. Pridal sa do konzervatívnej strany PAN a na rozdiel od nezáživných zástupcov strany PRI to bol dobrý rečník s dôveryhodnou rétorikou, a preto sa zdalo, že na poste prezidenta je konečne správny, nezmanipulovaný človek. Fox sľuboval občanom až 7% rast HDP v nasledujúcom volebnom období. Voľne nadväzujúc na Zedillove reformy sa snažil pokračovať v liberalizácii obchodu, privatizácii štátnych podnikov a všeobecnej deregulácii ekonomiky, no napokon sa mu to vďaka kríze v Spojených štátoch a ďalším problémom, nepodarilo naplniť podľa počiatočných plánov (viď vývoj HDP v Grafoch 3 a 6).

Jednou z kľúčových záležitostí, ktorej sa Fox musel zaoberať, bola problematika nelegálnej migrácie mexických občanov do Spojených štátov, na ktorú predošlé vlády

⁶⁶ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, S.A., 2012, s. 123-146. ISBN 9788493696160.

nekládli vysoký dôraz a de facto ju ignorovali. Fox sa so vtedajším americkým prezidentom Georgeom Bushom stretol počas roku 2001 päťkrát a na záver spolu predstavili bilaterálnu rámcovú dohodu. Po udalostiach z 11. septembra 2001 sa však z dôvodu iných priorít Bushovej vlády museli jednanie odložiť na dobu neurčitú. Americká zahraničná politika zmenila smer a problematika vzťahov s Mexikom sa počas nasledujúcich niekoľkých rokov do Bushovej agendy nevošla.

Krátko po zvolení stratil Fox predvolebnú „vlnu“ a nevedel si rady v mnohých oblastiach, mimo iné aj v otázke obchodu s drogami. Len dva mesiace po vytvorení novej vlády ušiel z vysoko stráženého väzenia El Chapo. Konšpiračné teórie tvrdia, že úlohou Foxa malo byť oslobodiť El Chapa z väzenia a dostať ho do čela mocnej mafiánskej skupiny v štáte Sinaloa. V podobných nariadeniach mal podľa týchto teórií pokračovať aj prezident Calderón. Realita mohla byť samozrejme aj taká, že El Chapo si vybudoval sieť vlastných ľudí naprieč vládnu administratívou a samotní prezidenti nemuseli nič tušiť. Tieto teórie dokazujú, že vytúžená novodobá demokracia v krajine sa nestala riešením problémov, ba práve naopak. Koniec autoritatívnej vlády PRI bohužiaľ zároveň znamenal aj začiatok rútenia základného systému moci v Mexiku. Žurnalista Ioan Grillo tu vidí paralelu so situáciou v ZSSR, kedy sa po jeho páde rozvinul mafiánsky kapitalizmus a tvrdí, že to isté sa stalo po konci vlády PRI, kedy začali vojakov z armády najímať drogové kartely.⁶⁷

Polovojenské zoskupenie Los Zetas vzniklo regrútom bývalých vojakov z elitných jednotiek. Bývalý šéf Kartelu zo zálivu Osiel Cárdenas a zakladateľ novej skupiny mal v pláne, aby obchod s drogami ovládali ľudia, ktorí dokážu perfektne manipulovať so zbraňami. Cárdenas sa postupne stal najhládanejším gangsterom z čias vlády prezidenta Foxa. V roku 2003 však bol zadržaný, čím si Kartel Sinaloa nárokoval ovládnuť teritórium Los Zetas. ***Prvá fáza novodobej drogovej vojny*** tak začala práve stretom týchto dvoch agresívnych zoskupení.

Los Zetas, sídlia v meste Nuevo Laredo, mali na svojom území strategicky rozmiestnených špiónov a zvedov, tzv. *camellos*, ktorí museli kartelu platiť dane z predaných drog. Niektorí z *camellos* si mysleli, že po príchode konkurenčného Kartelu Sinaloa budú pracovať za výhodnejších podmienok, avšak tí, čo sa rozhodli prejsť na druhú stranu, skončili unesením či zavraždením. Kartel Sinaloa, pod vedením El Chapa a El

⁶⁷ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, 2012, s. 11-31. ISBN 9788493696160.

Barbasa, zhromaždil ďalšie sily z Hondurasu a Salvadoru (známy gang *Mara Salvatrucha*), no polovojenská Los Zetas boli omnoho silnejší a spolu s mŕtvami zanechávali i výhražné odkazy, čím nastolili nefalšovaný teror v uliciach mesta. Prezident Fox poslal v júni 2005 na sever v rámci operácie *Operación México Seguro*⁶⁸ 700 vojakov, ktorí zadržali niekoľko členov Los Zetas. Vláda chcela vo verejnej televízii mexickým občanom ukázať, že má situáciu pod kontrolou. Efekt bol však opačný. Los Zetas, odetí v nepriestrelných vestách, vybavení vojenským arzenálom a vysielacami vyvolali ešte väčšie zdesenie medzi širokým obyvateľstvom. Po neskorších odhaleniach sa zistilo, že polícia zatýkala pre Los Zetas a úzko s kartelom spolupracovala. S gangstermi kooperovalo aj mnoho štátnych funkcionárov. Roky demokracie sa tak stali rokmi korupcie a bezcitného vyvražďovania. Za čias PRI boli policajné zložky skorumpované, no aspoň navzájom spolupracovali. V období demokracie dochádza k stretom medzi týmito útvarmi, za aktívnej podpory jednotlivých mafiánskych kartelov. Los Zetas postupne rozširovali vplyv a vo veľkom regrutovali nových stúpencov. Kartel dokonca zverejňoval inzeráty za účelom naberania ďalších členov. Milióny USD do budovania moci mohli Los Zetas investovať aj vďaka naplnenej pokladnici, kam prúdili „dane“ všetkých článkov zahrnutých v drogovom obchode – od plantážnikov až po *camellos*. Kto neplatil, skončil mŕtv. Systém je v podstate podobný ako u podnikov fungujúcich na základe licencie. Zamestnanci získavajú kvalitný tréning, pracujú pre „značkový podnik“. Lokálny šéf produkt predáva a zároveň odvádza kvóty vedeniu. Los Zetas nepremýšľali ako gangsterské skupiny, ale ako polovojenské jednotky, kontrolujúce teritórium. Kartel Sinaloa si z nich vzal príklad a s podobnou taktikou nasadil do jednotlivých oblastí svojich vojakov. Zatiaľ čo v roku 2005 mal kartel rozmiestnených 1500 prívržencov, o rok neskôr ich už bolo 2000.⁶⁹

Aj napriek tomu, že za Foxa začala krutá drogová vojna, určite nie je na mieste viniť samotného prezidenta za jej vznik. Počas Foxovho úradu prebiehali rozsiahle previerky príslušníkov polície a ďalších vládnych úradov, pričom mnoho z nich bolo prepustených. Je však nutné dodať, že prepúšťanie mohlo napomáhať obchodníkom s drogami nabrať nových ľudí, pretože prepustení úplatní policajti našli zamestnanie často práve u nich. Po skončení prezidentského úradu sa Fox priklonil k legalizácii drog za účelom rozbitia ekonomickej štruktúry plnej korupcie, uplácania a budovania moci. Túto

⁶⁸ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, S.A., 2012, s. 147-177. ISBN 9788493696160.

⁶⁹ Tamtiež.

rétoriku, možno kontroverznú no opodstatnenú, si však mohol dovoliť až po opustení postu prezidenta.

3.3 Dôsledky Calderónovej politiky aktívneho boja proti obchodu s drogami

V prezidentských voľbách v roku 2006 proti sebe stáli konzervatívny zástupca strany PAN Felipe Calderón a Andrés Manuel López Obrador („AMLO“) z ľavicovo orientovanej strany PRD. Calderón zvíťazil s najtesnejším rozdielom hlasov v mexickej volebnej histórii, a to 0,57 %. ⁷⁰ Nový prezident mal pred sebou náročnú úlohu, a to nielen v otázke riešenia drogového konfliktu, ale aj vďaka početným povstaniam stúpencov ľavice, ktoré plynuli zo zhoršujúcich sa sociálnych podmienok v Mexiku.

11. decembra 2006, desať dní po nástupe do úradu, Calderón spolu s Ministerstvom obrany, Kanceláriou verejnej bezpečnosti a generálnym štátnym zástupcom rezolútne vyhlásili vojnu narkotrafikantom, čo vzbudilo pozornosť verejnosti ako zaväzujúce vyhlásenie zaistiť bezpečný život Mexičanov. Boj proti organizovanému zločinu s nasadením vojska sa stal najvyššou prioritou Calderónovej domácej politiky.

V prvej rozsiahlej akcii novej vlády, nazvanej *La Operación Michoacán*, bolo nasadených 6 500 príslušníkov námorníctva, pozemských a vzdušných síl. Nasledovali tisíce vojakov v Acapulcu, Tijuane i v pohorí Sierra Madre. Dohromady bolo mobilizovaných asi 50 000 vojakov v 12 mexických štátoch, ktorým sa podarilo zadržať niekoľko najhľadanejších bossov v Spojených štátoch. ⁷¹ Médiá demonštrovali širokej verejnosti serióznosť a odhodlanie Calderónovej vlády. V konečnom dôsledku sa však tento spôsob boja nelíšil od Foxovej taktiky. Calderón mal len agresívnejšiu a nekompromisnú rétoriku, vyvolávajúcu väčšiu pozornosť médií. Boj proti drogám je vhodnou formou populistickej politiky, ktorá je u voličov osvedčená, čo dokázali aj predošlí americkí prezidenti Reagan či Nixon.

V roku 2007 sa Calderón stretol s Georgeom Bushom na summite v mexickej Méride, kde vytvorili spoločný plán *Iniciativa Mérida*, v ktorom sa Spojené štáty

⁷⁰ Felipe Calderón gana elecciones presidenciales y López Obrador insiste. *Hoy.com* [online]. 2006 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://www.hoy.com.ec/noticias-ecuador/felipe-calderon-gana-elecciones-presidenciales-y-lopez-obrador-insiste-239237.html>

⁷¹ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, S.A., 2012, s. 179-211. ISBN 9788493696160.

zaviazali venovať na boj proti obchodu s drogami a násiliu v Mexiku 1,9 mld. USD. Venované prostriedky prúdili do Mexika v podobe výcviku vojakov, potrebného materiálu, helikoptér, lietadiel, gamma skenerov či prístrojov na odpočúvanie telefónov.⁷² Táto Iniciatíva znamenala významný diplomatický krok vpred smerom k bilaterálnej spolupráci na poli medzinárodnej bezpečnosti. Mexická vláda nechala bokom obavy o stratu suverenity a povolila angažovanie sa americkej vlády do záležitostí vnútromexickej bezpečnostnej politiky. Americká vláda počas Foxovej administratívy poskytla viac než 250 mil. USD v rámci boja proti drogovému násiliu, no jeho eskalácia a stále sa zvyšujúca konzumácia narkotík na území USA si vyžiadali bezprecedentné opatrenia a bližšiu vzájomnú spoluprácu. Všeobecné východiská a ciele Iniciatívy schválil americký Kongres v júni 2008 v podobe *Autorizačného aktu Iniciatívy Mérida pre boj s ilegálnymi narkotikami a obmedzenie organizovaného zločinu*.⁷³ Iniciatíva bola pôvodne určená predovšetkým na podporu mexických ozbrojených zložiek a týkala sa prevažne ich výcviku či materiálneho vybavenia. V nasledujúcej subkapitole priblížim, ako sa vzájomná spolupráca v rámci *Iniciatívy Mérida* rozvinula, prípadne k akým zmenám v bilaterálnej spolupráci medzi USA a Mexikom v priebehu šiestich rokov od jej vzniku došlo.

Rok 2007 sa v oblasti antidrogovej politiky javil ako úspešný, k čomu prispelo i prepadnutie lode *La Esmeralda* v mexickom prístave Manzanillo a konfiškácia 23,5 ton kokaínu, ktorý mal na amerických uliciach hodnotu viac ako 1,5 mld. USD. Summit mieru medzi Los Zetas a Kartelom Sinaloa mal vyústiť v rozdelenie sfér vplyvu oboch skupín a definitívne prímerie. Los Zetas mali získať severovýchod Mexika, vrátanie miest Nuevo Laredo a Veracruz, Kartel Sinaloa svoje pôvodné regióny spolu s Acapulcom a San Pedro Garza (najbohatší región Mexika pri meste Monterrey). Napokon sa situácia v roku 2007 skutočne stabilizovala.

Rok 2008 bol však obdobím prudkého obratu – kriminalita, rebélie a znásobenie počtu vražd, vrátane hromadných útokov, sa stali každodennou rutinou v severných štátoch Sinaloa, Chihuahua a Baja California Norte. ***Druhá fáza drogovej vojny*** znamenala vzájomný boj medzi bossmi Kartelu Sinaloa. Kritickými lokalitami sa stali mestá Juárez, Tijuana a Culiacán. Joaquín „El Chapo“ Guzmán a Ismael „El Mayo“ Zambada stáli proti

⁷² GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, S.A., 2012, s. 179-211. ISBN 9788493696160.

⁷³ Presný názov: *Merida Initiative to Combat Illicit Narcotics and Reduce Organized Crime Authorization Act*.

Vicente Carrillo Fuentesovi (Kartel Juárez), zoskupeniu Arellano Félix (Kartel Tijuana) a Arturovi „El Barbas“ Beltránovi Leyva (Kartel Sinaloa).

Otázka znie: Prečo tento boj vypukol práve v roku 2008 a čo za ním stálo? Odpoveď je opäť nejasná, pričom existujú dve základné alternatívy:

1. hypotéza: Calderónove konfiškácie, predovšetkým *La Esmeralda*, vyvolali napätie v rámci Kartelu Sinaloa. Straty v hodnote miliónov USD viedli k osočovaniu a vzájomnému prideľovaniu si zodpovednosti za vzniknuté škody. Vláda argumentovala, že násilie v rámci kartelu len dokazuje postupné oslabovanie skupiny.
2. hypotéza: Táto vojna bola spojená so skorumpovanou vládou, políciou a vojskom. Hovorilo sa, že El Chapo je napojený na PANistov a za jeho pomoci bol chytený rival Alfredo Beltrán Leyva, brat El Barbasa. Našli sa však dôkazy, že niekoľko funkcionárov spolupracovalo práve s Beltránom Leyvom. V tom prípade Calderónov aparát nemal pevné základy a nemohol byť úspešný v boji proti zločinu.

Za obdobia spolupráce sa El Chapo a El Barbas veľmi dobre poznali, čo neskôr uľahčovalo ich vzájomné útoky. V máji 2008 Beltránovci zabili Chapovho syna, 22 ročného študenta, ktorý nebol žiadnou mierou zapojený do otcových aktivít. V ďalších mesiacoch sa preto rozprúdil teror v podobe nespočetných útokov a pouličných prestreliek. Bežní ľudia kvôli nebezpečenstvu nevychádzali zo svojich domovov a začali si zvykať na novú dimenziu násilia. Pod velením El Barbasa bol v tomto období zavraždený šéf Federálnej polície Édgar Millán Gómez ako revanš za zadržanie Barbasovho brata Carlosa, čo predstavovalo zásadný výkričník smerom ku Calderónovej vláde. El Barbas napokon padol v prestrelke s mexickou armádou námornej pechoty. Mexická vláda sa dopustila zásadnej chyby, keď verejne odvysielala pohreb padlého vojaka v tejto akcii. Niekoľko jeho rodinných príslušníkov bolo nasledujúci deň zavraždených.

Či sa Calderón podieľal na jednotlivých operáciách kartelov alebo sú to len nepodložené konšpiračné teórie, nevedno. Na tomto mieste je však dôležité uviesť kroky, ktoré skutočne realizoval. V júni 2008 mexická vláda schválila reformu Zákona o verejnej bezpečnosti, v rámci ktorej boli sprísnené kritériá pre prijímanie nových policajtov a úradníkov a zároveň zahájené podrobné previerky štátnych zamestnancov, s ktorými

ostatne začal už predošlý prezident Fox. V tom istom roku prebehli i komplexné reformy justičných inštitúcií, pevne zakotvujúce princípy ako prezumpcia neviny či informovanie podozrivých o ich právach pred výsluchom. Kritike čelilo Mexiko zo strany ľudskoprávných organizácií, a to v súvislosti s náhodnými vraždami a násilím, objavujúcim sa zo strany vystrašených a agresívnych vojakov. Calderónove útoky zapríčinili viac než sto mŕtvych medzi civilným obyvateľstvom.

Najkrvavejšia, **tretia fáza drogovej vojny**, začala po smrti El Barbasa a súvisela s rozdeľovaním územia miestnych drogových mafií. Juárez sa stalo mestom s najväčším počtom vrážd na svete. Zatiaľ čo v roku 2009 pripadalo 191 mŕtvych na 100 000 obyvateľov, o rok neskôr sa počet zvýšil na 229 mŕtvych / 100 000 obyvateľov.⁷⁴ Situácia nútila občanov na severe Mexika migrovať do Spojených štátov. Dôsledkom nemožnosti získať pracovné uplatnenie bola narastajúca účasť mladistvých na operáciách drogových kartelov. Polícia a vojsko mali dosť práce na severe, čím Los Zetas získali priestor na rozširovanie svojich aktivít v štátoch Oaxaca a Chiapas až po južnú hranicu s Guatemalou. Kartel regrutoval v chudobných osadách a jeho sieť sa veľmi rýchlo rozrastala, dosahujúc celkový počet 10 tisíc vojakov v roku 2010.

Obavy USA z drogovej vojny vzrástli začiatkom roku 2011, keď bol zavraždený imigračný agent ICE (*Immigration and Customs Enforcement*) Jaime Zapata. Nevedno, či to bol útok úmyselný alebo náhodný, no každopádne vyvolal mimoriadny záujem americkej vlády a verejnosti. USA cítili priamu hrozbu, a preto si za cieľ stanovili ukládať situáciu a udržať si vo svojom susedovi stabilného, spoľahlivého a demokratického partnera. Oslabovanie mexického štátu by totiž znamenalo čoraz náročnejšie udržiavanie bezpečnosti na spoločnej hranici.

Napriek vyššie uvedenému môžem konštatovať, že bezpečnostná situácia v Mexiku sa v posledných rokoch mierne zlepšila. Z 37 najhľadanejších zločincov, vyhlásených v roku 2009, bolo do decembra 2012 zadržaných či zavraždených 25, vrátane lídrov Kartelu zo zálivu a Los Zetas. To však nič nemení na hrôzostrašnom čísle celkového počtu obetí drogovej vojny, ktoré podľa odborníkov dosiahlo 60 000⁷⁵ a v porovnaní s rokom

⁷⁴ Rôzne zdroje uvádzajú rôzne štatistiky. Je pochopiteľne nemožné jednoznačne definovať zločin spojený s vojnou proti drogám alebo určiť, či do tejto kategórie spadajú i úmrtia spôsobené drogovou závislosťou. Autor práce však po porovnaní viacerých prameňov uvádza nasledovný ako dostatočne vierohodný: VULLIAMY, Ed. *América: Guerra en la frontera*. Mexico: Tusquets, 2012, s. 29-44. ISBN 978-8483834138.

⁷⁵ Neoficiálne údaje hovoria až o 100 000 obetiach.

2007 (10 253) sa v roku 2012 (22 480) tento počet zdvojnásobil.⁷⁶ Ako už bolo vysvetlené, zadržanie zločincov neznamená koniec násilia, ba práve naopak, dochádza k jeho eskalácii pri bojoch o uvoľnené strategické územia. Medzi mŕtvymi sa okrem drogových obchodníkov a ich rodín radia civilisti, štátni funkcionári, predstavitelia polície a armády, americkí colní či drogoví agenti, ale aj investigatívni žurnalisti.

Na záver je vhodné poznamenať, že *Calderón udržal mexickú ekonomiku* počas globálnej krízy v slušnej kondícii a uskutočnil niekoľko reforiem, ktoré boli zatienené drogovou vojnou či problémami nelegálnej migrácie a ľudskoprávnej otázky. Calderónovej vláde sa úspešne darilo udržiavať makroekonomickú rovnováhu mexickej ekonomiky, rozšíriť prístup Mexičanov k zdravotnému poisteniu, začať reformovať federálny bezpečnostný aparát, pracovný trh a súdnictvo. 6,5% pokles ekonomiky v roku 2009 nahradil rast v rokoch nasledujúcich: 2010 (5,5 %), 2011 (3,9 %) a 2012 (4 %).⁷⁷ Zdroje uvádzajúce predpokladaný vývoj HDP v rokoch 2013 a 2014 sa mierne líšia, no priemerne by mal rast dosiahnuť hodnotu 3,5 %, v porovnaní s priemerným 1,4% rastom ostatných krajín OECD.⁷⁸ Aj napriek pozitívnym vyhladkam rastu mexickej ekonomiky ostáva ukazovateľ HDP na osobu v Mexiku najnižší spomedzi členov OECD, pričom táto organizácia odhaduje, že bude nutný trvalý 4% rast mexickej ekonomiky počas nasledujúcich dvoch dekád, aby sa rozdiel s vyspelými členmi, ktorý predstavuje 70 % podarilo zmenšiť na 50 % v roku 2030.⁷⁹ Počas minuloročného boja o kreslo prezidenta vznikali na oboch stranách hranice otázky, aká bude stratégia nástupcu, najmä čo sa týka protidrogových opatrení a nedokončených reforiem.

⁷⁶ CORCORAN, Patrick. What to Keep, What to Throw Away from Calderon Presidency. *InSightCrime* [online]. 2012 [cit. 2013-10-08]. Dostupné z: <http://www.insightcrime.org/news-analysis/what-to-keep-what-to-throw-away-from-calderon-presidency>

⁷⁷ RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico and the 112th Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2013, [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32724.pdf>

⁷⁸ vid' napr.: *Getting It Right: Strategic Agenda for Reforms in Mexico*. Paris: OECD Publishing, 2013. ISBN 9789264111721.

⁷⁹ Tamtiež.

3.4 Rok 2012 – nástup prezidenta Peña Nieto a zmena stratégie v riešení drogového problému

Nový mexický prezident Enrique Peña Nieto, ktorý nastúpil do úradu 1. decembra 2012, sa rozhodol reformovať štruktúru bezpečnostného aparátu a umiestniť spravodajské zložky spolu s Federálnou políciou pod Ministerstvo vnútra. Taktiež podporuje reformu súdnictva a chce urýchliť implementáciu reforiem schválených už v roku 2008. Veľký podiel moci v rukách Ministerstva vnútra vyvoláva klasickú otázku, a to do akej miery bude v tomto aparáte zohrávať úlohu korupcia, ktorá stranu PRI dôverne sprevádzala počas vlády v minulom storočí. Peña Nieto síce zdôraznil, že vedie „novú PRI“, no až realita v nasledujúcich rokoch bude svedkom (ne)dôveryhodnosti tohto tvrdenia.

Prezident sa tiež plánuje sústrediť na nový pilier *Iniciatívy Mérida* a zvýšenie efektivity pohraničnej oblasti, prostredníctvom investícií do infraštruktúry a technológií. Vďaka implementácii *Iniciatívy Mérida* v priebehu posledných rokov významne vzrástla americko-mexická bezpečnostná spolupráca. Americká vláda do programu venovala k aprílu 2013 kumulované prostriedky v hodnote 1,2 mld. USD⁸⁰ a podpora sa očakáva aj v ďalšom období, v predpokladanej hodnote 234 mil. USD pre rok 2013 (viď Tabuľka č. 2).⁸¹ Úspech v boji proti organizovanému zločinu sa bude merať v redukcii vražd na 100 000 obyvateľov a nie v počte zadržaných bossov. Podľa posledných odhadov mexickej vlády došlo počas prvých šiestich mesiacov úradu nového prezidenta (t.j. december 2012 – máj 2013) k 6 247 úmrtiam spojeným s organizovaným zločinom, čo je stále mimoriadne vysoká hodnota,⁸² no ako vyhlásil minister vnútra Miguel Ángel Osorio Chong, násilie v tomto období kleslo o 16,5 % v porovnaní s rovnakým obdobím v roku 2012.⁸³ Tieto kalkulácie s neurčitou metodológiou sú však v najlepšom prípade len nepresným umením, no v horšom prípade môže ísť aj o bezostyšnú politickú manipuláciu.

⁸⁰ Podľa niektorých autorov však veľké percento z týchto prostriedkov bolo utratené v labyrinte vládnej byrokracie a ostalo tak v nesprávnych rukách.

Vid' napr.: P. ERIKSON, Daniel. The Obama Administration and Latin America: Towards a New Partnership?. In: *Inter-American Dialogue* [online]. [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://www.thedialogue.org/PublicationFiles/Working_Paper%2046.pdf

⁸¹ RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico's Peña Nieto Administration: Priorities and Key Issues in U.S.-Mexican Relations. *Federation of American Scientists* [online]. 2013, [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.fas.org/srg/crs/row/R42917.pdf>

⁸² MARTÍNEZ, Fabiola. Hubo en el país 6,247 homicidios dolosos en el primer semestre de Peña Nieto. *Nacional-Seguridad* [online]. [cit. 2013-10-09]. Dostupné z: <http://www.elperiodicodemexico.com/nota.php?id=680632>

⁸³ BARGENT, James. Mexico Govt: Organized Crime Murders Down for May. *InSightCrime* [online]. [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://m.insightcrime.org/pages/article/4264>

Reformné snahy Peña Nieto, zverejnené i v tzv. *Pakte pre Mexiko*, je možné rozčleniť do piatich pilierov⁸⁴:

- Znižovanie násilia,
- boj proti chudobe,
- naštartovanie ekonomického rastu,
- reforma vzdelávacieho systému,
- sociálna zodpovednosť štátu.

17. decembra 2012 Peña Nieto naznačil stratégiu dosiahnuť *Mexiko v mieri*, s dôrazom na dodržiavanie ľudských práv a implementáciu bezpečnostnej politiky, ktorá zahŕňa úzku kooperáciu a previazanie všetkých zložiek bezpečnosti. Na rozdiel od Calderónovho aktívneho boja proti narkotrafikantom sa má Peña Nieto sústrediť predovšetkým na prevenciu pred organizovaným zločinom, a to implementáciou prevenčného programu s rozpočtom 9 mld. USD, ktorý sa zaoberá otázkami socioekonomickými a vzdelávacími, ale aj budovaním potrebnej infraštruktúry či liečbou drogovu závislých.

Nietova vláda úspešne pokračuje v zásahoch proti hľadaným zločincom. V júli 2013 bol vojakmi mexickej námornej pechoty zadržaný Miguel Ángel Treviño Morales (Z-40), vodca Los Zetas, pričom pri tejto operácii nepadol jediný výstrel.⁸⁵ Los Zetas však stále operujú v približne 20 mexických štátoch, nehovoriac o ďalších krajinách Latinskej Ameriky, a tvrdí sa, že na výplatnej listine majú stále mnoho štátnych zamestnancov a zástupcov policajných zložiek. Akékoľvek oslabenie Los Zetas môže navyše posilniť status El Chapa, doteraz nedolapeného a najviac žiadaného mexického drogového bossa z Kartelu Sinaloa.

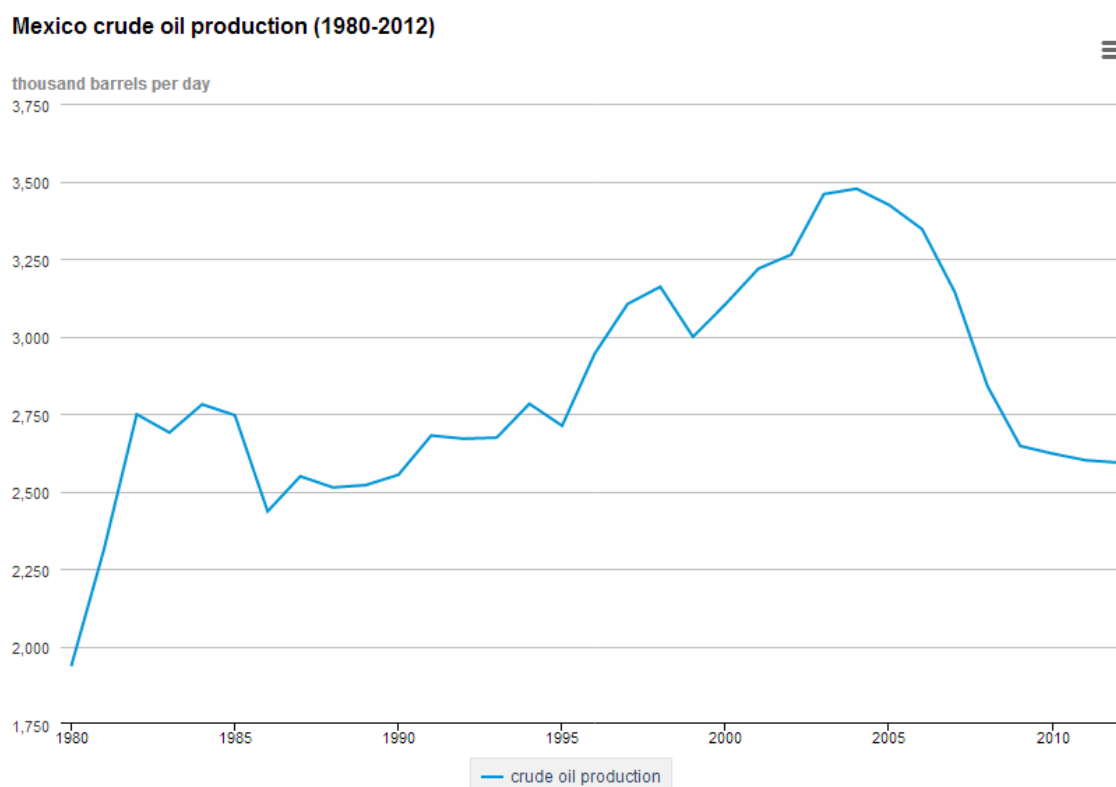
Mexiko je v súčasnosti siedmym najväčším producentom ropy na svete. Peña Nieto v tomto významnom odvetví navrhol reformy týkajúce sa ropného monopolu PEMEX a zvyšovania jeho produkcie. Na základe vládneho návrhu má byť PEMEX stále v rukách

⁸⁴ RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico's Peña Nieto Administration: Priorities and Key Issues in U.S.-Mexican Relations. *Federation of American Scientists* [online]. 2013, [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42917.pdf>

⁸⁵ No shots fired: Leader of Mexico's Zetas cartel captured in precision operation, with US help. Associated Press. *Fox News* [online]. 2013 [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.foxnews.com/world/2013/07/16/no-shots-fired-leader-mexico-zetas-cartel-captured-in-precision-operation-with/>

štátu, no povolí do štruktúry spoločnosti vniknúť súkromných investorov, ktorí by priniesli vyspelé technológie a kapitál. Výskum v Mexickom zálive, ale i samotné spracovanie ropy sú na ne totiž mimoriadne náročné. Štátny podnik dosiahol vrchol svojej produkcie v roku 2004 s 3,48 mil. barelov ropy denne a odvtedy táto hodnota klesá. Do roku 2011 poklesla denná produkcia na 2,59 mil. barelov a experti predpokladajú, že klesať bude aj v nasledujúcom období. (viď Graf č. 8) Podľa agentúry EIA sa môže dostať až na hodnotu 1,4 mil. barelov, pokiaľ nenastane potrebné oživenie v podobe umožnenia prístupu zahraničných investorov.⁸⁶ PEMEX v súčasnej dobe nedisponuje technickými kapacitami ani vlastnými finančnými prostriedkami na rozvoj hlbinných projektov v Mexickom zálive.

Graf 8: Produkcia surovej ropy v Mexiku, 1980 - 2012

Zdroj: [19]

Určité reformné snahy v podobe tvorby incentívnych kontraktov so súkromnými spoločnosťami zaznamenávame už za predošlej vlády prezidenta Calderóna, no tie sa napokon nenaplnili. V Mexiku stále pretrváva presvedčenie, že otvorenie ropného

⁸⁶ U.S. Energy Information Administration [online]. 2012 [cit. 2013-10-18]. Dostupné z: www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Mexico/Mexico.pdf

monopolu súkromným americkým spoločnostiam by znamenalo významnú stratu kontroly nad vlastnými prírodnými zdrojmi, s ďalekosiahlymi dôsledkami. Na druhej strane sa však mexická vláda až priveľmi spolieha na príjmy z exportu ropy a akýkoľvek pokles produkcie znamená vztýčený prst pre fiškálnu politiku štátu. Reformné snahy nového prezidenta bude komplikovať a pravdepodobne i brzdiť ľavicová strana PRD v mexickej vláde, ktorá je zásadne proti vstupu súkromných spoločností do ropného gigantu a navrhuje vypísať o privatizácii referendum. Začiatkom októbra 2013 sa v uliciach hlavného mesta zišlo viac ako 12 000 obyvateľov, kam prišli vyjadriť nesúhlas s prezidentovým plánom.⁸⁷ Čas ukáže, či sa bude opakovať podobná situácia ako v Brazílii, keď sa na začiatku 90. rokov 20. storočia tamojší monopol Petrobras začal otvárať súkromným investorom.

V oblasti zahraničného obchodu analytici očakávajú od nového prezidenta politiku podobnú Calderónovej vláde, avšak s väčším dôrazom na diverzifikáciu obchodných partnerov. Peña Nieto stanovil ďalšie možnosti prehĺbenia integrácie v severoamerickom regióne, s návrhom založiť *North American Infrastructure Fund* a zároveň podporuje obchodné jednania v rámci Pacifickej aliancie (*Pacific Alliance*) s Kolumbiou, Peru a Chile, a Transpacifického spoločenstva (*Trans-Pacific Partnership Agreement*).

3.5 Protidrogová politika USA a pomoc Mexiku za úradu prezidenta Obamu

Zatiaľ čo americká pomoc v rámci programu *Iniciativa Mérida* sa v počiatkoch sústredila na tréning a vybavenie protidrogových jednotiek, v súčasnosti kladie omnoho väčší dôraz na podchytenie sociálnych a inštitucionálnych problémov, ktoré sú hlavnou príčinou rozkvetu organizovaného zločinu. To si Obamova administratíva uvedomila v roku 2010 a následne navrhla nový strategický rámec bezpečnostnej spolupráce.

Súčasná *Iniciativa Mérida* je založená na 4 pilieroch⁸⁸:

- Narušovanie činnosti organizovaných zločineckých skupín,

⁸⁷ Tisíce ľudí v Mexiku demonštrovali proti zahraničným investíciám. [online]. 2013 [cit. 2013-11-13]. Dostupné z: <http://ekonomika.sme.sk/c/6960904/tisice-ludi-v-mexiku-demonstrovali-proti-zahranicnym-investiciam.html>

⁸⁸ U.S. Department of State [online]. 2012 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: <http://www.state.gov/j/inl/merida/>

- inštitucionalizácia právneho aparátu,
- vytvorenie tzv. „Hranice 21. storočia“⁸⁹,
- budovanie silných a odolných komunít.

Počas prvého úradu prezidenta Obamu pokračovali blízke vzájomné vzťahy medzi USA a Mexikom s prehlbovaním kooperácie v otázkach bezpečnosti, inštitucionálneho rámca či problematike spoločnej hranice. 18. septembra 2012 sa zástupcovia amerického a mexického kabinetu stretli, aby zhodnotili výsledky 5-ročného fungovania Iniciatívy a potvrdili záväzok pokračovať v nastavenom strategickom rámci.

V Tabuľke č. 2 je zverejnený prehľad jednotlivých fondov a ich príspevkov v rámci *Iniciatívy Mérida* od jej vzniku až po súčasnosť. Jedná sa o tri základné fondy:

- ESF - *Economic Support Fund*
- FMF - *Foreign Military Financing*⁹⁰
- INCLE - *International Narcotics Control and Law Enforcement*

Tabuľka 2: Príspevky USA v rámci *Iniciatívy Mérida* (v mil. USD)

Account	FY2008 Supp. (P.L. 110- 252)	FY2009 (P.L. 111- 8)	FY2009 Supp. (P.L. 111- 32)	FY2010 (P.L. 111- 117)	FY2010 Supp. (P.L. 111- 212)	FY2011 (P.L. 112- 10)	FY2012 (P.L. 112- 74)	Account Totals	FY2013 Request	FY2014 Request
ESF	20.0	15.0	0.0	15.0 ^a	0.0	18.0	33.3	101.3	35.0	35.0
INCLE	263.5	246.0	160.0	190.0	175.0	117.0	248.5	1,400.0	199.0	148.1
FMF	116.5	39.0	260.0	5.3	0.0	8.0	Not applicable ^b	428.8	Not applicable	Not applicable
Total	400.0	300.0	420.0	210.3	175.0	143.0	281.8	1,930.1	234.0	183.1

Zdroj: [18]

Obamova administratíva investuje čoraz viac prostriedkov do tzv. *rozvojovej asistencie (development assistance)* a prostredníctvom agentúry USAID (*U.S. Agency for*

⁸⁹ Nová vízia zabezpečenia hranice medzi Spojenými štátmi a Mexikom so zameraním na zjednodušenie a kontrolu pohybu tovarov a osôb. Viac informácií dostupných na <http://21border.com/about/>

⁹⁰ Od roku 2012 tento program nie je súčasťou *Iniciatívy Mérida*.

International Development) podporuje konkurencieschopnosť súkromného sektoru v Mexiku, trvalo udržateľný rozvoj energetického sektoru, či partnerstvo s mexickými vysokými školami. Organizácia GHCS (*Global Health and Child Survival*) asistovala v roku 2012 v prevencii HIV a ďalších infekčných chorôb. Mexiko ťaží i z vojenských výcvikových programov, financovaných v rámci IMET (*State Department's International Military Education and Training Account*) či z účtu NADR (*Non-proliferation, Anti-terrorism and Related Programs*), v boji proti terorizmu.⁹¹ Všetky tieto programy sú preventívne, za účelom zlepšovania sociálnych podmienok Mexičanov, vedúc tak ku zníženiu kriminality, násilia a organizovaného zločinu.

Jedným z kľúčových problémov brániacich vládnym prevenčným programom a nepriamo podporujúcich vznik nelegálneho obchodu je politicky veľmi silná lobby v USA, stavajúca sa proti zmenám v regulácii obchodovania so zbraňami. Voľný predaj zbraní na americkej strane a ich ilegálny transport do Mexika doslova podnecujú krviprelievania v krajine, no podľa americkej lobby by zastavenie ich predaja znemožnilo slušným občanom nákup zbraní na súkromné účely. Zjavný paradox spočíva v miliardách USD prúdiacich na prevenciu proti vzniku obchodu s drogami a na druhej strane nepriama podpora tejto nelegálnej činnosti v podobe voľného predaja zbraní na území USA. Tento rozpor dostatočne vykresľuje mocenské rozloženie v americkej politike a dokazuje, že súčasný prezident, ani ak by vyvinul najväčšie úsilie a bola to jeho jediná priorita, nemá dostatok prostriedkov a moci na riešenie situácie. Na tomto mieste si dovoľím citovať výstižné vyjadrenie autora práce *Mexican Drug War*, venujúcej sa problematike obchodu s drogami a zapojenia Spojených štátov amerických: „*The problems facing Mexico will continue largely due to its own instability and our ongoing contribution to that instability.*“⁹² Tento autor zároveň uvádza, že až 90 % zbraní nájdených v spojení s obchodom s drogami pochádza z USA a rovnaké percento predstavuje počet vrátených zbraní naspäť do Spojených štátov na pulty predajcov.

Nitky moci ovládajú skupiny, ktorých záujmy sa nezhodujú so záujmami miliónov obyvateľov, zasiahnutých zločinom plynúcim z obchodu s drogami. V záverečnej kapitole sa budem venovať otázke dekriminalizácie či legalizácie drog vo vnútroštátnom

⁹¹ RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico and the 112th Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2013, [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32724.pdf>

⁹² RICE, Wade. Mexican Drug War: Free Trade in a Country Plagued by our Own Consumption. In: *Neumann.edu* [online]. 2009 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: <http://www.neumann.edu/academics/divisions/business/journal/review2010/Rice.pdf>

i medzinárodnom obchode, ako veľmi kontroverznému a utopistickému, avšak jednému z mála možných riešení tohto globálneho problému.

3.6 Zhodnotenie vplyvu dohody NAFTA na obchod s drogami

Otvorenie hraníc po podpise dohody NAFTA malo za dôsledok rast toku drog z Mexika smerom k americkému spotrebiteľovi. Eskalujúce násilie vyvolalo nižší príliv PZI než sa očakávalo a zároveň zvýšenú mieru ilegálnej migrácie do USA. Zatiaľ čo príliv PZI vo väčšine mexických štátov medziročne rástol z priemerných 22,5 % v rokoch 2000–2005 na 28,5 % v rokoch 2006–2010, v štátoch najviac ohrozených drogovým problémom, menovite Chihuahua, Tamaulipas, Durango, Sinaloa, Guerrero či Nuevo León, stagnoval už od roku 2000. Viac než 50 % amerických podnikateľov uviedlo vysoký stupeň neistoty a kriminality ako hlavný zdroj obáv, dostatočne odstrašujúci založiť nové podniky na území Mexika.⁹³ Analytici sa jednohlasne zhodujú, že na naštartovanie dlhodobejšieho a vyrovnaného rastu HDP v Mexiku je nutné maximálne potlačovanie organizovaného zločinu, ktorý u zahraničných investorov vyvoláva finančné riziko, a tým znížený záujem investovať. Vzniká tak paradox, v ktorom NAFTA mala podporiť príliv PZI, no znížením konkurencieschopnosti poľnohospodárov a zvyšovaním miery chudoby sa rozširoval obchod s drogami, ktorého dôsledkom bol naopak odliv PZI.

So vstupom Číny do WTO v roku 2001 sa americkým korporáciám objavil trh s ešte nižšími nákladmi na pracovnú silu či dane, čo pre mexickú ekonomiku, silne ovplyvnenú recesiou v USA, predstavovalo reálnu hrozbu (viď Graf č. 9 a Tabuľka č. 3). Neustále zhoršujúca sa situácia vytvárala podhubie pre čoraz viac prosperujúce drogové kartely, ktoré regrutovali v narastajúcej intenzite nových členov. Opravné prostriedky pre obchod s drogami ležia mimo dosah NAFTA, avšak otvorené cesty komunikácie medzi oboma vládami vďaka tejto Dohode môžu nájsť spôsob ako vytvoriť účinný tlak na mexické orgány v súlade s požiadavkami na protidrogové opatrenia.

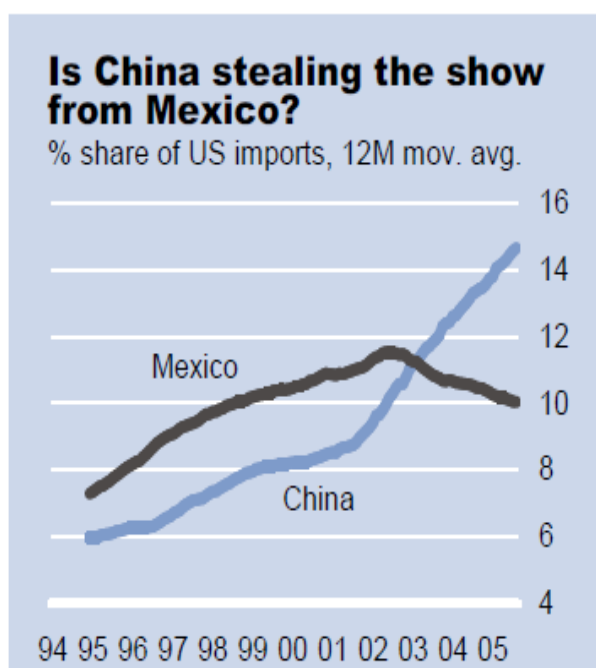
V súčasnosti je možné v rámci NAFTA organizovať transport drog zo zdrojových regiónov v Mexiku cez strategické body na hranici⁹⁴, kde je sledovanie tovaru komplikované z dôvodu jeho obrovských objemov, až ku konečnému spotrebiteľovi

⁹³ AGHION, Edouard. Nafta and its Impact on Mexico. [online]. s. 12-13 [cit. 2013-10-01]. Dostupné z: http://mpira.ub.uni-muenchen.de/36529/1/MPRA_paper_36529.pdf

⁹⁴ 45 oficiálnych hraničných prechodov, nezahŕňajúc púšť, podzemné tunely a ďalšie neoficiálne cesty.

v USA. Navyše sú mnohé drogové operácie napojené na obchodnú činnosť legálnych firiem, čím sa odhaľovanie zločinu stáva ešte zložitejšie. V roku 2010 prešlo americko-mexickou hranicou 4.7 milióna nákladných vozidiel, z ktorých je len približne 20 % kontrolovaných. Aj s tak nízkou mierou kontroly agenti zadržali neuveriteľných 96 ton marihuany.⁹⁵ NAFTA sa z pohľadu obchodníkov s narkotikami stala akousi vysnenou dohodou, zjednodušujúc tieto ilegálne operácie.

Graf 9: Vývoj amerického importu (Čína vs. Mexiko)

Zdroj: [36]

Tabuľka 3: Komparatívna štatistika Mexiko vs. Čína

So close to the US... Comparative statistics Mexico vs. China		
	Mexico	China
Hourly wages in manufacturing, USD	2.13	0.66
Electricity costs, USD cent/kWh	17.14	5.07
Mobile phone costs, USD per 3 min	0.83	0.22
Rule of law (higher = better)	45.9	40.6
Productivity in industry (ranking)	49	55
Share of population with secondary education	24.6	16.8
Cost of shipping a 40 foot container to the US	1,750	4,300

Expertí vidia násilie, nestabilitu a drogový teror ako neúmyselné dôsledky dohody NAFTA. Tvrdia, že mnoho legitímnych drobných farmárov prišlo (kvôli už vyššie menovaným dôvodom) o prácu a boli tak nútení buď migrovať na sever alebo zapojiť sa do nelegálneho obchodu s drogami. Čím viac poľnohospodárov postúpi cestu na sever a nájde si tam pracovné miesto, tým lacnejšia je produkcia na americkej strane a o to viac sa zvyšuje nekonkurencieschopnosť a chudoba mexických farmárov, ktorá spolu s vládnuou nedbalosťou vedie k bezvýchodiskovým situáciám. Je to v podstate začarovaný kruh,

⁹⁵ ENSINGER, Dustin. NAFTA Fueling Drug Trade. Economy In Crisis [online]. [cit. 2013-10-01]. Dostupné z: <http://economyincrisis.org/content/nafta-fueling-drug-trade>

z ktorého sa len ťažko nachádza cesta. Niektorí autori⁹⁶ vinia samotné americké korporácie z tlaku na vytvorenie spoločenstva NAFTA, za účelom získania veľmi lacnej pracovnej sily, znižovania nákladov, a tým zvyšovania ziskov z produkcie. V roku 2012, osemnásť rokov po podpísaní dohody NAFTA, je miera chudoby v Mexiku 45,5 % a od roku 2006 narástla o 2,9 %.⁹⁷

Dohoda NAFTA z teoretického či inštitucionálneho hľadiska nemala priamy vplyv na obchod s drogami medzi USA a Mexikom, pretože sa týmto závažným problémom v podstate nezaoberala. Vznik spoločného trhu, odbúravanie bariér voľného obchodu však nielen zjednodušili tok narkotík smerom k najväčšiemu svetovému konzumentovi, ale zároveň vytvárali zhoršujúce sa životné podmienky Mexičanov, ktorí boli prakticky donútení zúčastňovať sa drogového zločinu. Preto považujem vplyv dohody NAFTA na rozvoj obchodu s drogami za nepopierateľný a významný, čo potvrdila aj celá tretia kapitola práce, podrobne sa zaoberajúca rozmachom tohto fenoménu. ***Z vyššie menovaných dôvodov je možné Hypotézu č. 2 potvrdiť.***

⁹⁶ vid' napr.: OWLANDS, David. Mexico: Drug wars fuelled by free trade. *Green Left* [online]. [cit. 2013-10-01]. Dostupné z: <https://www.greenleft.org.au/node/45890>

⁹⁷ RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico's Peña Nieto Administration: Priorities and Key Issues in U.S.-Mexican Relations. *Federation of American Scientists* [online]. 2013, [cit. 2013-10-07]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42917.pdf>

3.7 Možnosti riešenia drogového problému

3.7.1 Prevencia drogových závislostí

Obchod s drogami je jedným z najvýnosnejších obchodov vôbec a neexistuje na svete sila, ktorej by sa ho podarilo úplne eliminovať (v Prílohe č. 8 a 9 je čitateľovi k dispozícii prehľad konzumácie základných narkotík v jednotlivých svetových regiónoch). Navzdory všetkým snahám na národnej a medzinárodnej úrovni protidrogová politika z globálneho pohľadu nedosiahla významnejší úspech. Politiku tzv. *nulovej tolerancie* sprevádza existencia ilegálneho drogového priemyslu, ktorý môže existovať práve preto, že je vplyvom tejto politiky celé drogové odvetvie presunuté do ilegality. Snahy o likvidáciu kartelov a ostatných subjektov na poli medzinárodného čierneho trhu s narkotikami sa mínajú s účinkom. Drogový priemysel generuje radu spoločensky nepriaznivých javov, pričom hlavným z nich je násilie, ktoré v tomto odvetví nahradzuje právo, ako som poukázal v subkapitole o protidrogovej politike mexického prezidenta Calderóna.

Politika nulovej tolerancie je stratégiou, ktorú Spojené štáty aplikovali od konca 60. rokov 20. storočia, teda obdobia, kedy začal aktívny boj americkej vlády proti drogám. Vyznačuje sa nekompromisným postojom k zločincovi, v rámci ktorého je postihovaná ako strana ponuky, tak i strana dopytu. Táto politika bola presadzovaná na úrovni USA, ale aj na medzinárodnom poli, s predĺženou rukou Spojených štátov v podobe UNODC a OAS. Prohibitívnu politiku sprevádza rada negatívnych javov a externalít, z ktorých niektoré zvyknú byť označované ako priamy produkt protidrogovej politiky. Medzi ne patrí samotná existencia domácich i medzinárodných trhov s drogami, neefektívnosť policajných zložiek, substitúcia drog či doprovodné zdravotné problémy.⁹⁸

Jednotlivé vlády a organizácie musia vzájomne spolupracovať za účelom vytvorenia takých stratégií, ktoré zabránia, aby svet platil miliardy USD drogovým obchodníkom. V Mexiku sa pomaly buduje demokracia, ktorá neodkladne vyžaduje dobrých architektov a je otázne, či Peña Nieto je tým správnym. Snahy o elimináciu ilegálneho obchodu v podobe prevencie namiesto aktívneho boja, za spolupráce USA, sa javia ako nádejné, avšak až realita v nasledujúcich rokoch bude svedkom, či sa naplnia

⁹⁸ BAGLEY, Bruce. Organized Crime in the Americas: Major Trends in the Twenty-First Century. *Woodrow Wilson International Center for Scholars* [online]. 2012 [cit. 2013-10-28]. Dostupné z: <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/BB%20Final.pdf>

alebo Mexiko znovu zažije roky plné kriminality a neistoty. Základom je zorganizovať silnú a autentickú policajnú zložku v štáte, starať sa o mladých občanov a dávať im dôvod na to, aby nebrali do rúk zbrane, nedali sa zlákať rýchlym no „špinavým“ zárobkom a neumierali tak ešte pred dosiahnutím plnoletosti. Je nutné podporovať vzdelanie mládeže, a to najmä v chudobných oblastiach, kde sú mladiství⁹⁹ veľmi náchylní stať sa členmi narkomafií. Už za Calderóna vláda začala ponúkať štipendiá pre desiatky tisíc študentov, ktorí dosiahli určitý priemer hodnotenia, a pri skončení stupňa *secundaria*¹⁰⁰ majú možnosť získať príspevky k podpore ďalšieho štúdia. Ak by sme konfrontovali náklady na jeden deň väzneného občana (125 MXN) a študentský príspevok (23 MXN), prevencia sa vláde oplatí i z ekonomického hľadiska.¹⁰¹ Aj napriek tomu, že prvý stupeň štúdia navštevujú skoro všetci školopovinní, z 15–19 ročnej mládeže navštevuje školu len 54 % školopovinných.¹⁰² Na severe Mexika, v najpostihnutejších oblastiach drogovým zločinom, je jedinou šancou na zárobok pre mladých práve zapojenie sa do zločinu. Prvotné ponuky začínajú na tamojšie pomery slušnými 500 MXN / týždeň a mobilným telefónom ako odmena za stráženie určitého strategického objektu. Ak nezakročí vláda, mládežník nie je motivovaný študovať, a pokiaľ sa mu nenaskytne akákoľvek možnosť pracovného úväzku, je len málo takých, ktorí by lákavú ponuku neprijali. Z tejto situácie vyplýva, že vláda musí začať bojovať proti neduhu „odspodu“ a nie agresívnym ničením kriminálnych zoskupení. Postupne vznikajú rôznorodé vzdelávacie organizácie a voľnočasové komunity, ktorých cieľom je venovať sa mexickej mládeži či sociálnym obetiam zločinu, no ich rozpočty bohužiaľ ostávajú stále veľmi nízke.

V riešení problému by sa mexická vláda mohla inšpirovať Kolumbiou, ktorá mala na začiatku 90. rokov minulého storočia ako krajina s najvyššou mierou zločinu na svete veľmi slabé a skorumpované bezpečnostné jednotky. Vďaka *Plan Colombia* štát získal finančné prostriedky a skúsenosti zo strany Spojených štátov, čo mu pomohlo sformovať silnú armádu a políciu, ktorá číta viac než 140 000 agentov, desiatky lietadiel a helikoptér. Národná kolumbijská polícia využíva taktiky DEA, a to napríklad v podobe informátorov, ktorí sú platení nadštandardne a do konca života. Využitie informátorov je eticky

⁹⁹ Hovorí sa im tiež „generación nini“ (zo španielskeho „ni trabajan, ni estudian“ – „ani neštudujú ani nepracujú“).

¹⁰⁰ Totožná úroveň vzdelania s druhým stupňom základnej školy v Českej republike.

¹⁰¹ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, S.A., 2012, s. 425-452. ISBN 9788493696160.

¹⁰² *Getting It Right: Strategic Agenda for Reforms in Mexico*. Paris: OECD Publishing, 2013. ISBN 9789264111721.

diskutabilné, no práve tento spôsob prispieva k zadržaniu veľkého množstva zločincov. Snáď najznámejším prípadom je zadržanie Osiela Cárdenasa, zakladateľa Los Zetas, o ktorom som už pojednával, a ktorý vďaka svedeckým výpovediam dostal miernejší trest. Po tomto výsluchu sa agentom podarilo zadržať mnoho členov Los Zetas v rokoch 2010 a 2011. Medzi bežnými občanmi sa kolumbijská vláda snaží šíriť myšlienku, že nahlásiť zločincov je akt pozitívny, nie donášačský. Ďalším príkladom snáh boli rozsiahle investície do infraštruktúry, dopravy, modernizácie policajných staníc a budovania komunít v meste Medellín, ktorý je akousi kolískou drogového zločinu. Na záver je potrebné dodať, že tento Plán nezabezpečil absolútne víťazstvo Kolumbie nad zločinom, no určite napomohol k zníženiu kriminality v krajine.

3.7.2 Dekriminalizácia a legalizácia drog

Globalizovaný svet, s ktorým súvisí prirodzené prepájanie ekonomík a vznik integračných zoskupení ako je NAFTA, sa musí vysporiadať s mnohými negatívnymi aspektmi. Úlohou štátov, regionálnych zoskupení či medzinárodných organizácií v najbližšom období by nemala byť snaha o násilný boj proti drogovým organizáciám, ale dôraz na už spomínanú prevenciu pred vznikom obchodu s narkotikami či hľadanie alternatívnych riešení. Jedným z návrhov je dekriminalizácia alebo úplná legalizácia tohto výnosného obchodu, ako nástroj eliminácie násilia a kriminality ním spôsobených. Je to návrh kontroverzný, avšak opodstatnený a ako sa čitateľ dozvie, v niektorých krajinách sa ukázal ako účinný.

V niekoľkých štátoch USA došlo v posledných rokoch k legalizácii marihuany a jej povolenému užívaniu na medicínske účely podľa tzv. **britského modelu**. V prípade štátov Colorado a Washington bola marihuana na strane dopytu dokonca úplne legalizovaná. Pojmy *dekriminalizácia* a *legalizácia* môžu byť mätúce, preto je na mieste vysvetliť základný rozdiel medzi nimi. **Dekriminalizácia** znamená, že užívanie alebo držanie marihuany (drog) ďalej nespadá pod trestné právo a nevyužívajú sa tresty ako odňatie slobody alebo záznam v registri trestov. Tieto činy však ďalej môžu byť pokutované. **Legalizáciou** sa plnoletým občanom stane droga voľne dostupná v akomkoľvek (prípadne štátom limitovanom) množstve, za účelom výroby, držania, či distribúcie, pričom sa

z tohto produktu budú štátu odvádzať dane.¹⁰³ Ostro sledovaným sa stal návrh na legalizáciu marihuany *Proposal 19* v najľudnatejšom americkom štáte Kalifornia, ktorý v roku 2010 len tesne neprešiel hlasovaním. V súčasnosti sa začalo nové kolo návrhov v podobe *California Hemp Act 2014* a je možné, že už v nasledujúcom roku (2014) dôjde k plnému schváleniu užívania tejto drogy.¹⁰⁴ Americká lobby je však všeobecne veľmi silná a nie je tomu inak ani v tejto oblasti. Lobbisti sú striktne proti legalizácii marihuany či iných drog a jedným z dôvodov môžu byť i obrovské príjmy ktoré vyplývajú z ilegálnej povahy drogového obchodu či jeho vplyvu na ďalšie odvetvia. Jedná sa nielen o skorumpovaných úradníkov, priamo či nepriamo zapojených do cezhraničného obchodu, ale tiež o finančné prostriedky vlády na protidrogové opatrenia¹⁰⁵, ktoré putujú do rúk politikov, napojených na policajné útvary. K odporcom legalizácie užívania narkotík sa tiež opodstatnene radia výrobcovia tabaku a alkoholu či prevádzkovatelia väzníc. Pritom práve tabak a alkohol ostávajú naďalej celosvetovo zdravotne najnebezpečnejšími látkami.¹⁰⁶ Medzi odporcov ďalej patria cirkev, DEA agenti a vojaci, ktorí venovali svoje životy a milióny USD na boj proti drogám. Protiargumenty tvrdia, že pri legalizácii drog by sa neúmerne zvýšili počty drogovovo závislých, ozbrojených psychopatov a ilegálny obchod by nakoniec zvíťazil v tomto boji. Tie však nie sú podložené a ak sa bližšie pozrieme na tzv. *holandsko-portugalský model*, v prípade týchto krajín po dekriminalizácii osobného užitia drog nasledoval pokles konzumentov i kriminality. K určitým opatreniam došlo i v Mexiku v auguste 2009. Zákon v podobe povolenia držania určitého množstva drog¹⁰⁷ bol Kongresom schválený, aby sa polícia mohla venovať závažnejším deliktom. Rovnaký návrh vznikol už v roku 2006 za úradu prezidenta Foxa, no po nátlaku amerického prezidenta Georgea Busha bol vetovaný. Po jeho schválení sa konzumácia drog nezvýšila čím môžeme opäť poprieť argumenty, že by dekriminalizácia spôsobila neblahé dôsledky. Treba však dodať, že podobné zákony neriešia organizovaný zločin ako taký.

¹⁰³ Marijuana policy questions. *The Drug Policy Forum of Texas* [online]. 2013 [cit. 2013-10-27]. Dostupné z: <http://www.dpft.org/policy.htm>

¹⁰⁴ These States Are Most Likely To Legalize Pot Next. *Huffington Post* [online]. 2013 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2013/08/30/marijuana-legalization-states_n_3838866.html.

¹⁰⁵ V Kalifornii sa jednalo napr. o *Marijuana Suppression Program* či *Campaign Against Marijuana Planting*.

¹⁰⁶ Podľa prieskumu z roku 2000 sa v USA ukázala ako najsmrteľnejšia droga tabak (435 000 úmrtí), na druhom mieste alkohol (85 000 úmrtí) a ilegálne užívanie drog súviselo „len“ so 17 000 úmrtiami. Viď kompletne výsledky prieskumu dostupné na: *The Hidden Costs of America's War on Drugs. The Journal of Private Enterprise* [online]. 2011, roč. 26, č. 2 [cit. 2013-10-28]. Dostupné z: http://journal.apee.org/index.php?title=Spring2011_6

¹⁰⁷ 3 cigarety marihuany, malé množstvo kokaínu, metamfetamínu či heroínu.

Jednotlivé kartely a organizácie sú totiž veľmi dobre pripravené na možné znižovanie príjmov z drogového obchodu, a to s vedomím, že im ostáva široká škála ziskových činností, v podobe:

- únosov,
- výpalného v baroch a na diskotékach,
- vyžadovania „daní za ochranu“ na týchto miestach,
- poplatkov z prostitúcie,
- krádeží áut a ropy,
- obchodovania so zbraňami,
- poplatkov za asistenciu v ilegálnej migrácii do Spojených štátov.

Z dôvodu diverzifikácie činnosti sa o týchto skupinách dokonca začína hovoriť ako o transnacionálnych zločineckých organizáciách (*TCO – Transnational Criminal Organization*).

Holandsko-portugalský model predstavuje kriminalizáciu na strane ponuky drog a dekriminalizáciu ich užívania. Po aplikácii tohto modelu drogový trh ostáva stále v ilegalite a s ním i problémy, ktoré generuje. Hlavný záujem gangov, spočívajúci v možnosti profitovať na čiernom trhu, tak zostáva nedotknutý. Dekriminalizácia konzumácie však prináša určitú mieru slobody, ktorá dokáže znížiť mieru kriminality spojenú s drogovým obchodom. Policajné oddiely sa zároveň môžu zamerať na zmysluplnejšiu činnosť, než je zadržiavanie drobných konzumentov. Model je vhodné ilustrovať na situácii Portugalska, ktoré sa rozhodlo vydať touto cestou pred viac než desiatimi rokmi a dekriminalizovalo všetky drogy, vrátane heroínu a kokaínu.¹⁰⁸ Aj napriek počiatočným obavám bolo výsledkom tohto kroku zníženie úmrtí a ťažko závislých jedincov, zníženie konzumácie u mladistvých užívateľov a stabilizácia konzumácie u ostatných demografických skupín. Dekriminalizácia zároveň pomohla veľkému počtu drogovu závislých otvorene vyjadriť svoj problém a požiadať o odbornú pomoc. Dodnes je Portugalsko jediným štátom Európskej únie, ktorý sa rozhodol podstúpiť tento krok a jeho politika je v očiach niektorých štátov stále vnímaná ako veľmi

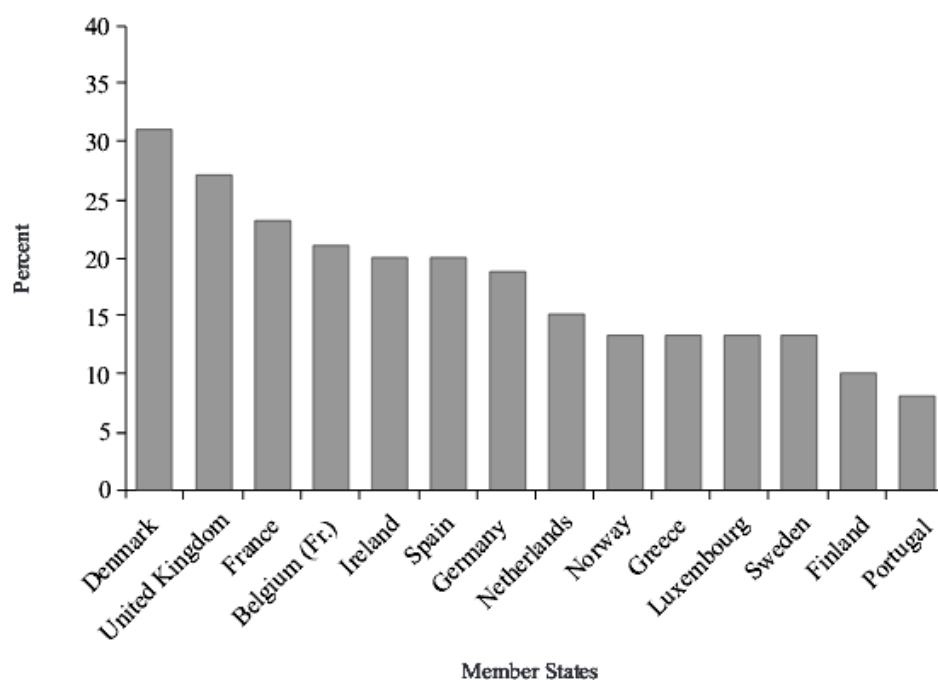
¹⁰⁸ GREENWALD, Glenn. *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies*. USA: Cato Institute, 2009.

Jedná sa o 25g marihuany, 5g hašišu, 2g kokaínu, 1g heroínu a 1g metamfetamínu, ktoré môže držať jedna osoba.

kontroverzná. Pozitívne dôsledky zmeny drogovej politiky v Portugalsku sú silným argumentom jej prospešnosti. Podľa odhadov súčasná priaznivá situácia nenasvedčuje tomu, že by sa mala meniť k horšiemu. Doterajší úspech môže byť naopak predzvesťou ďalších zmien, smerujúcich k postupnej legalizácii drog. Pre súčasnú medzinárodnú situáciu by preto bolo priaznivé, aby sa jednotlivé štáty portugalským prípadom inšpirovali a pokúsili vydať sa podobným smerom. V novembri 2013 došlo k legalizácii užitia marihuany v juhoamerickom Uruguayi.¹⁰⁹

Hodnoty na Grafoch č. 10 a 11 jasne popierajú argumenty zástancov prohibície a demonštrujú, že miera konzumácie kokaínu v Portugalsku bola i po dekriminalizácii jednou z najnižších v Európskej únii.

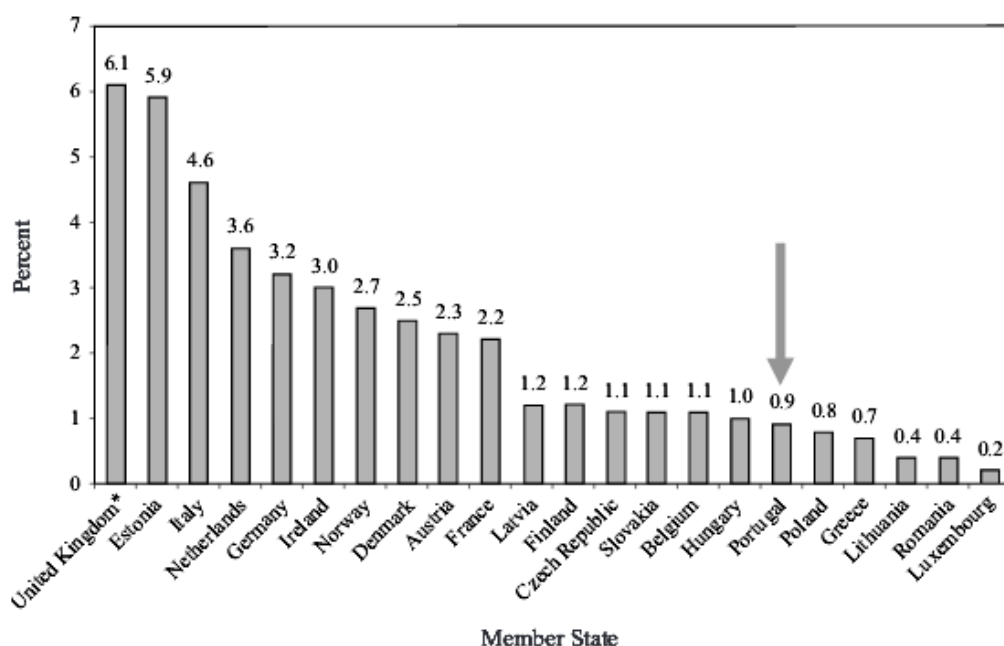
Graf 10: Rozšírenie užitia marihuany medzi rokmi 2000 – 2005 v krajinách EU

Zdroj: [4]

¹⁰⁹ Uruguay ratifica legalización de la marihuana. *El Nacional* [online]. 2013 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: http://www.el-nacional.com/mundo/Uruguay-ratifica-legalizacion-marihuana_0_295170767.html

Graf 11: Rozšírenie užitia kokainu medzi rokmi 2000 – 2005 v krajinách EU

Zdroj: [4]

Podľa kalifornského *Proposal 19* by vďaka legalizácii marihuany putovalo do štátnej kasy až 1,4 mld. USD ročne.¹¹⁰ Na federálnej úrovni by legalizácia drog mohla znížiť fiškálny deficit USA a zároveň by vláda ušetrila miliardy USD elimináciou nákladov, vynaložených na boj proti drogám a s ním spojenému zločinu. Legalizovať drogový trh je síce v súčasnej dobe utopistická predstava, no v dlhodobom horizonte sa zavedenie legalizácie nedá vylúčiť. S najväčšou pravdepodobnosťou v najbližšej dekáde dôjde k snahám o postupnú dekriminalizáciu užívania marihuany a ďalších ľahkých drog. Pri priaznivých dopadoch tohto kroku sa niektoré krajiny rozhodnú i pre legalizáciu. Brzdou v tomto procese môže byť právna úprava nakladania s omamnými a psychotropnými látkami, ktorá je za súčasného stavu do istej miery podmienená obsahom medzinárodných zmlúv OSN a v mnohých krajinách sveta tiež ovplyvnená verejnou mienkou. Preto je rozhodovanie jednotlivých vlád pomerne limitované a globálna zmena režimu zatiaľ v nedohľadne.

Vráťme sa ale k problematike USA a Mexika. Aby došlo k žiadanému stavu na oboch stranách hranice, mal by byť zákon o legalizácii schválený zároveň v USA

¹¹⁰ GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, S.A., 2012, s. 425-452. ISBN 9788493696160.

i v Mexiku. Peña Nieto je známy negatívnym postojom v otázke legalizácie drog, no rozhodnutie vyspelejšieho suseda by ho určite časom donútilo prehodnotiť vlastné stanovisko. To v súčasnosti dokazuje situácia v Colorade, kde bola len nedávno plne legalizovaná marihuana a mexický prezident sa nechal počuť, že možno prehodnotí svoje stanovisko. Veľký vplyv na rozhodovanie mexickej vlády bude mať i budúcoročný vývoj v americkej Kalifornii. Ako už bolo uvedené vyššie, zisky z predaja drog nie sú jediným príjmom drogových kartelov. Tie by teda po legalizácii určite neostali bez finančných prostriedkov. Pokiaľ by v dôsledku zdanenia ostali ceny drog aj naďalej vysoké, kartely by sa sústredili na dodávky na čierny trh, kde by sa drogy zdaneniu vyhýbali. Legalizácia by však prinajmenšom znížila externalitu vojny proti drogám v podobe veľkého množstva násilných vražd.

Osobne som zástancom legalizácie drog a predkladám niekoľko argumentov:

- Každý právoplatný občan by mal mať v liberálnom a demokratickom svete možnosť slobodnej voľby, aké komodity bude a nebude spotrebúvať.
- Drogy by občan užíval na vlastné riziko a zodpovednosť, tak ako bežne užíva iné látky poškodzujúce zdravie, ktoré sú v súčasnosti legálne a bežne dostupné verejnosti, napríklad alkohol, cigarety či určité druhy liekov.
- Je známym pravidlom, že prohibícia akejkoľvek komodity väčšinu spotrebiteľov neodradí a podobne ako počas alkoholovej prohibície v USA v minulom storočí ostáva produkt naďalej dostupný, avšak na čiernom trhu, ktorý so sebou nesie už spomínané negatívne dôsledky v podobe neúmernej eskalácie kriminality a korupcie. Pri riešení konfliktov medzi skupinami totiž nie je možné dovolať sa právnej pomoci.
- Legalizácia drog zabezpečí profesionalitu ich výroby a záruku kontroly kvality, resp. „čistoty“ predávaných látok. Ich cena a daň by však nemali byť príliš vysoké, pretože môžu opäťovne viesť ku vzniku čiernych trhov.

Argumenty odporcov, týkajúce sa eskalácie násilia po zavedení legalizácie, sú nepodložené a fungujú ako zatiaľ účinná lobby tých skupín, ktoré z povahy ilegálneho obchodu ťažia. Veľký význam má, prinajmenšom v USA, aj slovo cirkvi. Bude zaujímavé sledovať vývoj v nasledujúcich desaťročiach no je pravdepodobné, že ak sa týmto smerom postupne vydajú jednotlivé štáty USA, svetovej veľmoci, ktorá má priamy vplyv na mnoho medzinárodných organizácií, začnú podobné kroky podnikáť aj ďalšie štáty sveta. Bude záležať na sile propagácie a osvedy šírenej medzi obyvateľstvom a taktiež na miere

protiváh, ktorá je v súčasnosti stále veľmi vysoká. Treba tiež dodať, že Mexiko sa legalizáciou drog nevymaní zo zločinu ako takého, preto nemožno spoliehať na tento krok ako jediné a dostačujúce riešenie konfliktu. Spojené štáty by sa mali angažovať v podpore Mexika a tvorbe takých sociálnych programov, ktoré budú napomáhať v rozvoji a udržiavaní bezpečnosti u južného suseda. Navrhoval by som revíziu *Iniciatívy Mérida* so zameraním na otázku **spoločnej cesty dekriminalizácie drog** a zároveň prehodnotenie dohody NAFTA, s väčším dôrazom na **riešenie sociálnych problémov**, ktoré v posledných dvoch dekádach otvorením hraníc vyvstali a ak zostanú nevyriešené, budú naďalej viesť k vzájomnej asymetrii a brzdiť rozvoj Mexika. Spojené štáty by mohli a mali hrať v procese vzájomných vzťahov s Mexikom omnoho aktívnejšiu rolu. Mexické neúspechy sa totiž môžu negatívne prejavovať aj na sever od spoločnej hranice.

V úvode stanovenú Hypotézu č. 3 je možné vyvrátiť, pretože ako sa preukázalo, dopady legalizácie (dekriminalizácie) drog prinášajú všeobecne pozitívne dôsledky.

ZÁVER

Úlohou tejto diplomovej práce bolo na základe preukázanej asymetrie politických a ekonomických vzťahov medzi Spojenými štátmi americkými a Mexikom vyvodit' vznik obchodu s drogami medzi týmito dvoma celkami, ktorý ešte nabral na obrátkach po prijatí dohody NAFTA, a s tým súvisiacim otvorením spoločnej hranice. Dohoda mala za cieľ podporiť trvalo udržateľný hospodársky rast v oboch štátoch, tvorbu pracovných miest a zvyšovanie životnej úrovne občanov. Aj napriek pozitívnym efektom vznikalo na oboch stranách mnoho negatívnych javov, ktoré napokon prispeli k prehĺbeniu asymetrie medzi týmito ekonomikami. Paradoxne tak po podpise dohody NAFTA (a zároveň vplyvom ďalších javov) začal obchod s drogami rozkvitať. Cieľom práce bolo analyzovať vývoj vzájomných politicko-ekonomických vzťahov týchto dvoch geograficky blízkych avšak výrazne odlišných celkov a vysvetliť vznik drogového zločinu, ktorý je neznámu Európanovi často veľmi vzdialený a nepochopiteľný. Až mojim pobytom v krajine a priamou interakciou s mexickými obyvateľmi som naozaj pochopil závažnosť problému, ktorý je každodennou hrozbou pre milióny nevinných Mexičanov. To bol dôvod, prečo som sa rozhodol podrobnejšie zaoberať touto problematikou, hľadať príčiny a najmä východiská, ktoré sú načrtnuté v poslednej kapitole.

Prvá kapitola mala za cieľ analyzovať kľúčové udalosti na oboch stranách hranice a v historickom vývoji hľadať príčiny vzniku a prehĺbovania asymetrie medzi celkami. Historický základ je nutný pre pochopenie mnohých politických rozhodnutí a udalostí, ktoré nasledovali v neskoršom období. Do kontextu vývoja vzájomných vzťahov bola zasadená podkapitola zaoberajúca sa okolnosťami a príčinami vzniku produkcie drog v Mexiku, jej vývojom v 20. storočí až po rok 1994, kedy bola podpísaná dohoda o voľnom obchode medzi USA, Kanadou a Mexikom. Úlohou bolo nájsť odpoveď, prečo vznikol obchod s drogami práve na tomto území, ktoré drogy patrili medzi najpopulárnejšie v jednotlivých etapách a akým spôsobom vlády postupom času s touto problematikou bojovali. Nadväzujúce subkapitoly poukazujú na výsledok mojej analýzy, vysvetľujúc vznik a pôsobenie drogových kartelov v Mexiku, ktorých štruktúra je veľmi komplikovaná. V Mexiku v súčasnosti pôsobí 7 základných kartelov, no je dobre známe, že tie sa delia na ďalšie podskupiny či navzájom prepájajú za účelom vytvárania aliancií, ktoré majú viesť k väčšej sile a právomociam týchto celkov, zasahujúc tak do najvyšších sfér politiky. Dôležité je tiež analyzovať dopady na spoločnosť, ktoré vznik ilegálneho obchodu vyvoláva. *Narcotráfico* sa stalo akýmsi kultom, ktorý sa infiltroval do mexickej

kultúry a bohužiaľ je mnohými považovaný za jej prirodzenú súčasť. Drogoví baróni sa prezentujú obrovským majetkom, honosnými haciendami, vlastným štýlom obliekania, dokonca si nechávajú skladať vlastné piesne v podobe tzv. *narcocorridos*. Takmer polovica Mexičanov, ktorá je na hranici alebo pod hranicou biedy, neuvažuje o činoch týchto zločincov ako o nespútanej kriminalite, ktorá si zaslúži najvyššie tresty. Títo obyvatelia vidia v drogovom obchode často jedinu možnosť dobrého zárobku, ktorý dokáže zabezpečiť ich rodiny. Záverom prvej kapitoly bol vysvetlený problém korupcie a vplyv drogového obchodu na ekonomickú i politickú sféru v Mexiku. V rámci tejto kapitoly bola potvrdená *Hypotéza č. 1*, a teda že pretrvávajúca asymetria medzi USA a Mexikom je nepochybne zdrojom problémov, negatívne ovplyvňujúcich obidve krajiny v otázkach politických, ekonomických či sociálnych.

Druhá kapitola sa bližšie venovala dohode NAFTA, príčinám a okolnostiam jej vzniku či očakávaniam americkej a mexickej vlády. Zameral som sa tiež na otázku drogového problému, ktorý bol už v období 90. rokov 20. storočia dosť zakorenený, a ktorý urgoval nutnosť zaoberať sa ním na medzinárodnom poli. Ako bolo uvedené, samotná Dohoda sa riešením problematiky nezaoberala, rovnako ako neriešila sociálne problémy či otázku životného prostredia. Zameriavala sa v podstate čisto na cezhraničný obchod, ktorý mal byť motorom rozvoja členských štátov. Pri bilancovaní dopadov dohody NAFTA však dochádzame k záveru, že rast obchodu nemusí nutne znamenať rast životnej úrovne obyvateľov v danej krajine. Tvrdí sa, že Dohoda mala významný vplyv na naštartovanie rozvoja mexickej ekonomiky, no sociálne problémy a bieda na mexickej strane sa naopak zhoršovali. NAFTA tak síce naplnila všeobecný cieľ v otvorení obchodu na severoamerickom kontinente, no nesie tiež zodpovednosť za dôsledky, ktoré viedli bezmocných Mexičanov k zapojeniu sa do drogového zločinu. Samozrejme existuje mnoho ďalších faktorov, ktoré priamo či nepriamo ovplyvnili eskaláciu ilegálneho obchodu a násilia na území Mexika, no otvorenie hraníc v podobe dohody NAFTA nepochybne nesie zásluhy na ich prehlbovaní.

V tretej, kľúčovej kapitole, bol podrobne analyzovaný vývoj drogovej problematiky a jej hybné sily. V 80. rokoch 20. storočia sa začali formovať prvé kartely, ktoré postupom času nabrali na obrovskej sile, a to prebráním moci z rúk kolumbijských zoskupení. V 90. rokoch už na trhu existovalo niekoľko zoskupení, ovládajúcich tento výnosný obchod, často za podpory štátnej zložky v podobe polície, armády, ale i samotných politikov. Dohoda NAFTA bola pre tieto skupiny akýmsi vysneným konsenzom, ktorý mal uľahčiť transport ilegálneho tovaru smerom k lačnému severnému susedovi.

V roku 2000 nacionalistickú stranu PRI, ktorá bola v čele krajiny neskutočných sedem dekád a jej rozhodovanie sa stalo tŕňom v oku mnohým Mexičanom, nahradila demokratická strana PAN s prezidentom Vicentem Foxom. Bol to výborný rečník, skúsený politik a podnikateľ, pripravený rozvíjať dialóg o spolupráci s USA. Krátko po zvolení sa však ukázalo, že naplniť jeho plány nebude tak jednoduché. Bushova administratíva po newyorských útokoch v roku 2001 zmenila na niekoľko rokov smer zahraničnej politiky a o situáciu v Mexiku nejavila dostatočný záujem. V tom období ušiel z väzenia doteraz nechytený najväčší narkobarón z Kartelu Sinaloa, Joaquín „El Chapo“ Guzmán. Prvá fáza drogovej vojny začala súbojom o sféry vplyvu, tzv. *plazas*, medzi Kartelom Sinaloa a polovojenskými Los Zetas, v tej dobe patriacimi pod Kartel zo zálivu. Fox začal s niekoľkými protidrogovými operáciami, v ktorých potom s veľkým nasadením pokračoval jeho spolustraník Felipe Calderón. Ten je známy vyhlásením nekompromisnej vojny proti drogovým kartelom, ktorá započala hneď po jeho nastúpení do úradu v decembri 2006. Desiatky tisíc nasadených vojakov a stovky miliónov USD prúdiacich ako pomoc z USA mali pomôcť vyhubiť tento zločin a zaručiť bezpečný život Mexičanov. Podarilo sa mi preukázať, že ničenie kartelov a obrovské straty vyvolali ďalšie násilie a kriminalitu, ktorá nabrala dovedy nevídaných rozmerov. Druhá fáza drogovej vojny bola charakteristická nepokojmi v rámci Kartelu Sinaloa, z ktorého sa odčlenilo zoskupenie Beltrán Leyva. Ničením kartelov vzniká na opustenom území tzv. *mocenské vákuum*, kde dochádza k nekompromisným stretom medzi ďalšími zoskupeniami, snažiacimi sa o ovládnutie územia, čím bola charakteristická tretia fáza drogovej vojny. Je tak jasne dokázané, že násilie zo strany vlády nevedie k riešeniu problému, no naopak ho vyhrocuje.

Calderón sa z ekonomického hľadiska úspešne popasoval s hospodárskou krízou, ktorá Mexiko najviac postihla v roku 2009. Už v roku 2010 zaznamenalo mexické hospodárstvo rast, ktorý stabilne pokračuje dodnes. Aj napriek zlyhaniu v otázkach drog a dodržiavania ľudských práv je potrebné uznať, že tento neoblúbený prezident udržal markoeconomickú stabilitu Mexika a započal niekoľko reforiem, ktoré by mali byť úspešne implementované počas úradu súčasného prezidenta Peña Nietu, ktorý navrátil stranu PRI do čela štátu v roku 2012. Ako sám tvrdí, je to „nová PRI“, no až čas ukáže, či sa táto rétorika naplní.

Stratégia Peña Nietu v otázke riešenia drogového problému je výrazne odlišná od prístupu Calderóna, ktorý sa ukázal ako neefektívny. Nový prezident chce problém riešiť „odspodu“, v prvom rade riešením sociálnych problémov, ktoré sú podhubím zločinu, a to napríklad prostredníctvom vzdelávacej reformy či budovaním infraštruktúry.

Nevyriešiteľnou otázkou sa zdá byť situácia ropného gigantu PEMEX, ktorý nemá dostatok finančných prostriedkov na investície a jeho privatizácii bránia široké masy obyvateľstva ako aj opozícia na čele s ľavicovou stranou PRD. Samostatná kapitola je venovaná prístupu USA a jednotlivým programom či fondom v oblasti drogovej a sociálnej problematiky, založeným za prezidenta Obamu.

V subkapitole venujúcej sa dohode NAFTA som potvrdil *Hypotézu č. 2*, a teda že otvorenie hraníc v podobe podpisu dohody NAFTA malo významný vplyv na rozvoj obchodu s drogami medzi USA a Mexikom, aj keď je potrebné dodať, že jej vznik nebol jedinou príčinou rozširovania tohto neduhu.

V záverečnej subkapitole som sa na základe vykonanej analýzy a komparácie pokúsil reflektovať myšlienky týkajúce sa možného riešenia drogového problému. Ten však vyžaduje spoluprácu na medzinárodnom poli. Návrh dekriminalizácie či dokonca legalizácie drog nie je v spoločnosti novinkou a je zaujímavé konfrontovať kladné a záporné stránky tohto na prvý pohľad kontroverzného kroku. Argumenty založené na historických udalostiach, ale i štatistikách jednoznačne stoja na strane legalizácie drog, no existujú skupiny, ktorým súčasná situácia vyhovuje. Za svetovú veľmoc je stále možné považovať USA, ktorých rozhodnutia majú často vplyv na zbytok globalizovaného sveta. Silná lobby, či už skorumpovaných politikov, farmaceutických spoločností alebo firiem vyrábajúcich alkohol brzdí rozhodnutia, ktoré by mohli viesť k samotnej legalizácii drog. Ak nastane zmena na poli Spojených štátov, bude len otázkou času, kým sa začne postupne rozširovať do ostatných krajín. Malé kroky už uskutočnili štáty Washington či Colorado, ktorým sa podarilo legalizovať marihuanu a zástancovia tohto kroku netrpezlivo očakávajú podobný vývoj v roku 2014 v najľudnatejšom americkom štáte Kalifornia. Na európskom kontinente je priekopníkom Portugalsko, ktoré za určitých podmienok dekriminalizovalo užitie všetkých drog a od zavedenia tohto zákona zaznamenáva pokles kriminality i počet drogových závislých. Poslednou krajinou, ktorá sa počas písania tejto práce rozhodla pre legalizáciu marihuany, bol koncom roku 2013 juhoamerický štát Uruguay. Riešenie v podobe postupnej dekriminalizácie či legalizácie drog je beh na dlhú trať, no udalosti v poslednom období nasvedčujú, že sa rozhodovanie krajín uberať dobrým smerom. V neposlednom rade bude potrebné dbať na prevenciu pred užívaním drog a finančné prostriedky v podobe daní z užitia drog efektívne investovať do boja proti tomuto fenoménu. *Hypotézu č. 3*, ktorá tvrdila, že dopady legalizácie (dekriminalizácie) drog sú negatívne a vedú k eskalácii násila, môžeme na základe uvedených argumentov vyvrátiť.

Záverom poslednej kapitoly som upozornil na nutnosť Spojených štátov v aktívnejšom zapojení sa do riešenia problému, a to prostredníctvom otvorenia dialógu s mexickou vládou, prehodnotením dohody NAFTA či revíziou Iniciatívy Mérida. USA si musia byť vedomé, že neblahé dôsledky mexických neúspechov sa môžu veľmi rýchlo prejaviť severne od spoločnej hranice.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

1. BĚLÁČKOVÁ, Vendula. Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky. In: Mexiko: 200 let nezávislosti. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, s. 211-228. ISBN 978-80-87378-48-9.
2. CIHELKOVÁ, Eva. Nový regionalismus - teorie a případová studie (Evropská unie). 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 176-184. ISBN 9788071798088.
3. *Getting It Right: Strategic Agenda for Reforms in Mexico*. Paris: OECD Publishing, 2013. ISBN 9789264111721.
4. GREENWALD, Glenn. *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies*. USA: Cato Institute, 2009.
5. GONZÁLEZ RIVAS, Marcela. The effects of trade openness on regional inequality in Mexico. *Annals of Regional Science*. 2007, roč. 41, č. 3, s. 545-561. ISSN 05701864. DOI: 10.1007/s00168-006-0099-x.
6. GRILLO, Ioan. *El Narco: En el corazón de la insurgencia criminal mexicana*. Barcelona: Ediciones Urano, 2012, ISBN 9788493696160.
7. KOZÁK, Kryštof. Měkký podbříšek navěky: Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem. Praha: Dokořán, 2010, ISBN 9788073632953.
8. MACDONALD, Scott. *Dancing on a Volcano: The Latin American Drug Trade*. USA: Praeger, 1988, ISBN 978-0275931056.
9. NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010, ISBN 978-80-247-3276-3.
10. VULLIAMY, Ed. *América: Guerra en la frontera*. Mexico: Tusquets, 2012. ISBN 978-8483834138.
11. WEBB, Gary. *Dark Alliance: CIA, the Contras and the Crack Cocaine Explosion*. New York: Seven Stories Press, 1999. ISBN 978-1888363937.

Elektronické zdroje

12. AGHION, Edouard. Nafta and its Impact on Mexico. [online], s. 12-13. Dostupné z: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/36529/1/MPRA_paper_36529.pdf
13. ANGELES VILLARREAL, M. U.S.-Mexico Economic Relations: Trends, Issues, and Implications. In: Federation of American Scientists [online]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32934.pdf>
14. ASTORGA, Luís. Drug Trafficking in Mexico: A First General Assessment. *Unesco* [online]. 2003, č. 36. Dostupné z: <http://www.unesco.org/most/astorga.htm>
15. BAGLEY, Bruce. Organized Crime in the Americas: Major Trends in the Twenty-First Century. *Woodrow Wilson International Center for Scholars* [online], 2012. Dostupné z: <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/BB20Final.pdf>
16. BARGENT, James. Mexico Govt: Organized Crime Murders Down for May. *InSightCrime* [online]. Dostupné z: <http://m.insightcrime.org/pages/article/4264>
17. CAMPOS, Isaac. Degeneration and the Origins of Mexico's War on Drugs. *Mexican Studies* [online]. 2010, č. 2, s. 385. Dostupné z: ProQuest Search
18. Congressional Budget Justification: Foreign Operations. In: *U.S. Department of State* [online], 2008. Dostupné z: <http://www.state.gov/documents/organization/84462.pdf>
19. Country Analysis Brief Overview. U.S. Energy Information Administration [online], 2012. Dostupné z: <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=MX#pet>
20. CORCORAN, Patrick. What to Keep, What to Throw Away from Calderon Presidency. *InSightCrime* [online], 2012. Dostupné z: <http://www.insightcrime.org/news-analysis/what-to-keep-what-to-throw-away-from-calderon-presidency>
21. DEA Staffing & Budget. *DEA.gov* [online], 2012. Dostupné z: <http://www.justice.gov/dea/about/history/staffing.shtml>
22. DůmFinanci.cz [online], 2008. Dostupné z: <http://dumfinanci.cz/clanky/407-nafta-ustanoveni-cile-zavery/>
23. Employment in agriculture (% of total employment) in Mexico. *Trading Economics* [online], 2011. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/mexico/employment-in-agriculture-percent-of-total-employment-wb-data.html>
24. ENSINGER, Dustin. NAFTA Fueling Drug Trade. *Economy In Crisis* [online]. Dostupné z: <http://economyincrisis.org/content/nafta-fueling-drug-trade>
25. ESCOBAR DELGADILLO, Jessica Lorena a Jesús Salvador JIMÉNEZ RIVERA. Mitos y realidades del TLCAN. In: Universidad Nacional Autónoma de México

- [online], 2008. ISSN 1067-6079. Dostupné z: <http://www.revista.unam.mx/vol.9/num5/art30/art30.pdf>
26. Exchange Rate Regimes in Mexico since 1954. In: *Banco de México* [online], 2009. Dostupné z: <http://www.banxico.org.mx/sistema-financiero/material-educativo/basico/%7BA363683E-9B8D-C3A9-610C-E2153395E4B8%7D.pdf>
 27. Felipe Calderón gana elecciones presidenciales y López Obrador insiste. *Hoy.com* [online], 2006. Dostupné z: <http://www.hoy.com.ec/noticias-ecuador/felipe-calderon-gana-elecciones-presidenciales-y-lopez-obrador-insiste-239237.html>
 28. HOEFER, RYTINA a BAKER. Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: January 2010. In: [online], 2010. Dostupné z: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/ois_ill_pe_2010.pdf
 29. HRABÁLEK, Martin. Komu slouží NAFTA?. *Global Politics* [online]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/komu-slouzi-nafta>
 30. Jak definovat pojem korupce?. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online], 2010. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/faq-vymezeni-pojmu-jak-definovat-pojem-korupce.aspx>
 31. JONES, Alex. The Invisible War in Mexico with Professor George Grayson. YouTube, 2012. [online]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=bSwtDRcOEmM>
 32. Jorge Eduardo Costilla Sanchez Captured: Suspected Gulf Druglord Taken Into Custody. *Huffington Post* [online], 2012. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2012/09/14/jorge-eduardo-costilla-sanchez-captured_n_1883837.html
 33. La Narcocracia. In: *Agencia Mexicana de Noticias* [online], 2012. Dostupné z: <http://www.agenciamn.com/De-Pe-a-Pa/la-narcocracia.html>
 34. Marijuana policy questions. *The Drug Policy Forum of Texas* [online], 2013. Dostupné z: <http://www.dpft.org/policy.htm>
 35. MARTÍNEZ, Fabiola. Hubo en el país 6,247 homicidios dolosos en el primer semestre de Peña Nieto. *Nacional-Seguridad* [online]. Dostupné z: <http://www.elperiodicodemexico.com/nota.php?id=680632>
 36. Mexico 2020: Tequila Sunrise. In: *Deutsche Bank Research* [online], 2006. Dostupné z: http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000196419.pdf
 37. Mexico captures leader of cocaine-trafficking Gulf Cartel. Reuters [online], 2013. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2013/08/18/us-mexico-drugs-idUSBRE97G0BC20130818>
 38. Mexico External Debt. *Trading Economics* [online], 2013. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/mexico/external-debt>

39. Mexico's Drug Trafficking Organizations: Source and Scope of the Rising Violence. Federation American Scientists [online], 2012, s. 8-17. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41576.pdf>
40. Nafta's Promise, Unfulfilled. *The New York Times* [online]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2009/03/24/business/worldbusiness/24peso.html?hp&r=0>
41. Narco historias extraordinarias. AGUILAR CAMÍN, Héctor. *Nexos* [online], 2007. Dostupné z: <http://www.nexos.com.mx/?P=leerarticulo2print&Article=73>
42. No shots fired: Leader of Mexico's Zetas cartel captured in precision operation, with US help. Associated Press. Fox News [online], 2013. Dostupné z: <http://www.foxnews.com/world/2013/07/16/no-shots-fired-leader-mexico-zetas-cartel-captured-in-precision-operation-with/>
43. OWLANDS, David. Mexico: Drug wars fuelled by free trade. *Green Left* [online]. Dostupné z: <https://www.greenleft.org.au/node/45890>
44. P. ERIKSON, Daniel. The Obama Administration and Latin America: Towards a New Partnership?. In: *Inter-American Dialogue* [online]. Dostupné z: http://www.thedialogue.org/PublicationFiles/Working_Paper%2046.pdf
45. Political map of Mexico. Ezilon [online], 2013. Dostupné z: <http://www.ezilon.com/maps/images/northamerica/political-map-of-Mexico.gif>
46. Presidentes de México. Buscabiografías [online], 2012. Dostupné z: <http://www.buscabiografias.com/presimexico.htm>
47. Real World Ramifications of Cannabis Legalization and Decriminalization. *NORML: Working to reform marijuana laws* [online]. Dostupné z: <http://norml.org/aboutmarijuana/item/real-world-ramifications-of-cannabis-legalization-and-decriminalization-2>
48. RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico and the 112th Congress. Federation of American Scientists [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32724.pdf>
49. RIBANDO SEELKE, Clare. Mexico's Peña Nieto Administration: Priorities and Key Issues in U.S.-Mexican Relations. *Federation of American Scientists* [online], 2013. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42917.pdf>
50. RICE, Wade. Mexican Drug War: Free Trade in a Country Plagued by our Own Consumption. In: *Neumann.edu* [online], 2009. Dostupné z: <http://www.neumann.edu/academics/divisions/business/journal/review2010/Rice.pdf>
51. The Hidden Costs of America's War on Drugs. *The Journal of Private Enterprise* [online], 2011, roč. 26, č. 2. Dostupné z: http://journal.apee.org/index.php?title=Spring2011_6

52. These States Are Most Likely To Legalize Pot Next. *Huffington Post* [online], 2013. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2013/08/30/marijuana-legalization-states_n_3838866.html
53. These Economies Will Dominate The World In 2050. *Business Insider* [online], 2012. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/these-economies-will-dominate-the-world-in-2050-2012-1?op=1>
54. Tisíce ľudí v Mexiku demonštrovali proti zahraničným investíciám. [online], 2013. Dostupné z: <http://ekonomika.sme.sk/c/6960904/tisice-ludi-v-mexiku-demonstrovali-proti-zahranicnym-investiciam.html>
55. The U.S. Presidents. About.com [online], 2013. Dostupné z: <http://history1900s.about.com/od/worldleaders/a/uspresidents.htm>
56. The World Factbook: North America. *Central Intelligence Agency* [online], 2013. Dostupné z: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_noa.html
57. Uruguay ratifica legalización de la marihuana. *El Nacional* [online]. 2013 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: http://www.el-nacional.com/mundo/Uruguay-ratifica-legalizacion-marihuana_0_295170767.html
58. USA political map. Emapsworld [online], 2013. Dostupné z: <http://www.emapsworld.com/images/usa-political-map.gif>
59. U.S. *Energy Information Administration* [online], 2012. Dostupné z: www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Mexico/Mexico.pdf
60. Wall of Honor. In: *Drug Enforcement Administration* [online], 2013. Dostupné z: http://www.justice.gov/dea/about/wall-honor/wall-of-honor_bios.shtml
61. WAYNE, Jessica. The Secret Aspects of NAFTA. *Council on Hemispheric Affairs* [online]. Dostupné z: <http://www.coha.org/the-secret-aspects-of-nafta/>
62. World Drug Report 2010. *UNODC* [online]. 2010, č. 1, s. 238. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_lo-res.pdf
63. World Drug Report 2012. *UNODC* [online]. 2012, č. 1, s. 45-53. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2012/WDR_2012_web_small.pdf
64. World Drug Report 2013. *UNODC* [online]. 2013, č. 1, s. 117-121. Dostupné z: http://www.unodc.org/unodc/secured/wdr/wdr2013/World_Drug_Report_2013.pdf

Zoznam grafov

Graf 1: Vývoj rastu HDP Mexika 1961-2001	8
Graf 2: Vývoj zahraničného dlhu Mexika (mld. MXN).....	32
Graf 3: Vývoj HDP v Mexiku 1985 - 2009	33
Graf 4: Vývoj platobnej bilancie USA vs. Mexico	38
Graf 5: Mexické obyvateľstvo pracujúce v poľnohospodárstve (%)	41
Graf 6: Porovnanie vývoja HDP v USA a Mexiku	43
Graf 7: Mexický export 1991 vs. 2011	43
Graf 8: Produkcia surovej ropy v Mexiku, 1980 - 2012.....	57
Graf 9: Vývoj amerického importu (Čína vs. Mexiko).....	62
Graf 10: Rozšírenie užitia marihuany medzi rokmi 2000 – 2005 v krajinách EU	69
Graf 11: Rozšírenie užitia kokaínu medzi rokmi 2000 – 2005 v krajinách EU	70

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Zloženie exportu Mexika do USA	39
Tabuľka 2: Príspevky USA v rámci <i>Iniciatívy Mérida</i> (v mil. USD)	59
Tabuľka 3: Komparatívna štatistika Mexiko vs. Čína.....	62

Zoznam obrázkov

Obrázok 1: Kartely v Mexiku a ich pôsobnosť	23
---	----

Zoznam príloh

Príloha č. 1: Politická mapa Spojených štátov mexických

Príloha č. 2: Politická mapa Spojených štátov amerických

Príloha č. 3: Teritoriálne informácie Mexiko vs. USA

Príloha č. 4: Zoznam mexických prezidentov

Príloha č. 5: Zoznam prezidentov Spojených štátov amerických

Príloha č. 6: Základné ekonomické indikátory USA a Mexika (2001 vs. 2011)

Príloha č. 7: Vývoj PZI Mexika a USA (1994 – 2011; v mil. USD)

Príloha č. 8: Konzumácia marihuany, opioidov a opiátov v jednotlivých svetových
regiónoch (2012)

Príloha č. 9: Konzumácia kokaínu, amfetamínov a extázy v jednotlivých svetových
regiónoch (2012)

PRÍLOHY

Príloha č. 1: Politická mapa Spojených štátov mexických

Zdroj: [45]

Príloha č. 2: Politická mapa Spojených štátov amerických

Zdroj: [58]

Príloha č. 3: Teritoriálne informácie Mexiko vs. USA

Oficiálny názov	Spojené štáty mexické	Spojené štáty americké
Vznik	16. 9. 1810	4. 7. 1776
Administratívne členenie	31 štátov + 1 federálny dištrikt	50 štátov + 1 dištrikt
Rozloha	1 964 375 km ²	9 826 675 km ²
Počet obyvateľov	116 220 947 (2013)	316 668 567 (2013)
Hlavné mesto	Ciudad de México	Washington, D.C.
Úradný jazyk	španielčina, indiánske jazyky	nemá oficiálny národný jazyk (angličtina 82 %)
Náboženstvo	katolícke (83 %)	protestantské (51 %), rímskokatolícke (24%)
Štátne zriadenie	federatívna prezidentská republika	federatívna prezidentská republika
Vnútropolitická charakteristika	dvojkomorový Národný kongres (Senát + Poslanecká snemovňa)	dvojkomorový Kongres (Senát + Snemovňa reprezentantov)
Prezident	Enrique Peña Nieto (volený na 6 rokov)	Barack Obama (volený na 4 roky)
Predseda vlády	Enrique Peña Nieto	Barack Obama
Mena	mexické peso (1 MXN = 1.5 CZK)	americký dolár (1 USD = 20 CZK)
Priemerný vek obyvateľstva	27.7 rokov	37.2 rokov

Spracované podľa: [56]

Príloha č. 4: Zoznam mexických prezidentov

- 2012-2018 est. Enrique Peña Nieto
- 2006-2012 Felipe Calderón
- 2000-2006 Vicente Fox
- 1994-2000 Ernesto Zedillo
- 1988-1994 Carlos Salinas de Gortari
- 1982-1988 Miguel de la Madrid
- 1976-1982 José López Portillo
- 1970-1976 Luis Echeverría Álvarez
- 1964-1970 Gustavo Díaz Ordaz
- 1958-1964 Adolfo López Mateos
- 1952-1958 Adolfo Ruíz Cortines
- 1946-1952 Miguel Alemán Valdés
- 1940-1946 Manuel Ávila Camacho
- 1934-1940 Lázaro Cárdenas
- 1932-1934 Abelardo L. Rodríguez
- 1930-1932 Pascual Ortiz Rubio
- 1928-1930 Emilio Portes Gil
- 1924-1928 Plutarco Elías Calles
- 1920-1924 Álvaro Obregón
- 1920 Adolfo de la Huerta
- 1915 Roque González Garza
- 1915 Francisco Lagos Cházaro
- 1914-1920 Venustiano Carranza
- 1914-1915 Eulalio Gutiérrez
- 1914 Francisco S. Carvajal
- 1913-1914 Victoriano Huerta Ortega
- 1913 Pedro Lascuráin Paredes
- 1911-1913 Francisco I. Madero
- 1911 Francisco León de la Barra
- 1884-1911 Porfirio Díaz
- 1880-1884 Manuel González Flores
- 1876-1880 Porfirio Díaz
- 1876-1877 Juan N. Méndez
- 1876-1877 José María Iglesias
- 1872-1876 Sebastián Lerdo de Tejada
- 1867-1872 Benito Juárez
- 1865-1867 Benito Juárez
- 1864-1867 Fernando Maximiliano de Habsburgo
- 1863-1864 Junta de Regencia
- 1861-1865 Benito Juárez
- 1859-1860 Miguel Miramón
- 1858-1861 Benito Juárez

- 1858-1859 Manuel Robles Pezuela
- 1858 Félix María Zuloaga
- 1855-1857 Ignacio Comonfort
- 1855 Rómulo Díaz de la Vega
- 1855 Martín Carrera
- 1855 Juan Álvarez Benítez
- 1853-1855 Antonio López de Santa Anna
- 1853 Manuel María Lombardini
- 1853 Juan Bautista Ceballos
- 1851-1853 Mariano Arista
- 1848-1851 José Joaquín de Herrera
- 1847-1848 Manuel de la Peña y Peña
- 1847 Pedro María Anaya
- 1847 Antonio López de Santa Anna
- 1846-1847 Valentín Gómez Farías
- 1846 Nicolás Bravo
- 1846 Mariano Salas
- 1846 Mariano Paredes y Arrillaga
- 1844 Valentín Canalizo
- 1844 José Joaquín de Herrera
- 1844 José Joaquín de Herrera
- 1844 Antonio López de Santa Anna
- 1843-1844 Valentín Canalizo
- 1843 Antonio López de Santa Anna
- 1842-1843 Nicolás Bravo
- 1841-1842 Antonio López de Santa Anna
- 1841 Francisco Javier Echeverría
- 1839-1841 Anastasio Bustamante
- 1839 Nicolás Bravo
- 1839 Antonio López de Santa Anna
- 1837-1839 Anastasio Bustamante
- 1836-1837 José Justo Corro
- 1835-1836 Miguel Barragán
- 1833-1835 Antonio López de Santa Anna
- 1833 Valentín Gómez Farías
- 1832-1833 Manuel Gómez Pedraza
- 1832 Melchor Múzquiz
- 1830-1832 Anastasio Bustamante
- 1829 Vicente Guerrero
- 1829 Pedro Vélez
- 1829 José María Bocanegra
- 1824-1829 Guadalupe Victoria

Spracované podľa: [46]

Príloha č. 5: Zoznam prezidentov Spojených štátov amerických

• 2012-2017 est.	Barack Hussein Obama	• 1885-1889	Grover Cleveland
• 2001-2009	George W. Bush	• 1881-1885	Chester A. Arthur
• 1993-2001	Bill Clinton	• 1881	James A. Garfield
• 1989-1993	George H. W. Bush	• 1877-1881	Rutherford B. Hayes
• 1981-1989	Ronald Reagan	• 1869-1877	Ulysses S. Grant
• 1977-1981	Jimmy Carter	• 1865-1869	Andrew Johnson
• 1974-1977	Gerald R. Ford	• 1861-1865	Abraham Lincoln
• 1969-1974	Richard M. Nixon	• 1857-1861	James Buchanan
• 1963-1969	Lyndon B. Johnson	• 1853-1857	Franklin Pierce
• 1961-1963	John F. Kennedy	• 1850-1853	Millard Fillmore
• 1953-1961	Dwight D. Eisenhower	• 1849-1850	Zachary Taylor
• 1945-1953	Harry S. Truman	• 1845-1849	James K. Polk
• 1933-1945	Franklin D. Roosevelt	• 1841-1845	John Tyler
• 1929-1933	Herbert Hoover	• 1841	William H. Harrison
• 1923-1929	Calvin Coolidge	• 1837-1841	Martin Van Buren
• 1921-1923	Warren G. Harding	• 1829-1837	Andrew Jackson
• 1913-1921	Woodrow Wilson	• 1825-1829	John Quincy Adams
• 1909-1913	William H. Taft	• 1817-1825	James Monroe
• 1901-1909	Theodore Roosevelt	• 1809-1817	James Madison
• 1897-1901	William McKinley	• 1801-1809	Thomas Jefferson
• 1893-1897	Grover Cleveland	• 1797-1801	John Adams
• 1889-1893	Benjamin Harrison	• 1789-1797	George Washington

Spracované podľa: [55]

**Príloha č. 6: Základné ekonomické indikátory USA a Mexika
(2001 vs. 2011)**

	Mexico		United States	
	2001	2011 ^a	2001	2011 ^a
Population (millions)	101	114	285	313
Nominal GDP (US\$ billions) ^b	710	1,113	10,286	15,006
Nominal GDP, PPP ^c Basis (US\$ billions)	1,079	1,939	10,286	15,006
Per Capita GDP (US\$)	7,012	9,950	36,082	47,190
Per Capita GDP in \$PPPs	10,653	17,040	36,082	47,190
Total Exports of Goods and Services (US\$ billions)	159	342	731	1,499
Exports as % of GDP ^d	24%	34%	10%	14%
Total Imports of Goods and Services (US\$ billions)	168	350	1,153	2,230
Imports as % of GDP ^d	26%	35%	14%	19%

Source: Compiled by CRS based on data from Economist Intelligence Unit (EIU) online database.

- a. Most figures for 2011 are estimates.
- b. Nominal GDP is calculated by EIU based on figures from World Bank and World Development Indicators.
- c. PPP refers to purchasing power parity, which reflects the purchasing power of foreign currencies in U.S. dollars.
- d. Exports and Imports as % of GDP derived by EIU.

Zdroj: [13]

Príloha č. 7: Vývoj PZI Mexika a USA (1994 – 2011; v mil. USD)

Year	Mexican FDI in the U.S.	U.S. FDI in Mexico
1994	2,069	16,968
1995	1,850	16,873
1996	1,641	19,351
1997	3,100	24,050
1998	2,055	26,657
1999	1,999	37,151
2000	7,462	39,352
2001	6,645	52,544
2002	7,829	56,303
2003	9,022	56,851
2004	7,592	63,384
2005	3,595	73,687
2006	5,310	82,965
2007	8,478	91,046
2008	8,420	87,443
2009	11,492	89,419
2010	12,591	90,304
2011	n.a.	91,402

Zdroj: [13]

**Príloha č. 8: Konzumácia marihuany, opioidov a opiátov
v jednotlivých svetových regiónoch (2012)**

Annual prevalence of the use of cannabis, opioids and opiates, by region																		
Region or subregion	Cannabis						Opioids						Opiates					
	Number (thousands)			Prevalence (percentage)			Number (thousands)			Prevalence (percentage)			Number (thousands)			Prevalence (percentage)		
	Best estimate	Lower	Upper	Best estimate	Lower	Upper	Best estimate	Lower	Upper	Best estimate	Lower	Upper	Best estimate	Lower	Upper	Best estimate		
Africa	43,930	19,510	57,350	7.5	3.3	9.7	1,920	960	2,920	0.33	0.16	0.50	1,820	910	2,270	0.3	0.2	0.4
East Africa	5,940	1,980	10,190	4.1	1.4	7.1	240	170	880	0.17	0.12	0.61	220	160	300	0.2	0.1	0.2
North Africa	5,920	2,920	9,190	4.4	2.2	6.8	340	130	560	0.25	0.10	0.41	340	130	560	0.3	0.1	0.4
Southern Africa	4,090	2,860	7,470	5.0	3.5	9.1	330	220	350	0.41	0.27	0.43	280	190	300	0.3	0.2	0.4
West and Central Africa	27,990	11,750	30,500	12.4	5.2	13.5	1,000	440	1,130	0.44	0.19	0.50	980	420	1,120	0.4	0.2	0.5
Americas	49,060	48,420	50,640	7.9	7.8	8.1	13,020	12,810	13,290	2.1	2.1	2.1	1,600	1,410	1,770	0.3	0.2	0.3
Caribbean	760	460	1,990	2.8	1.7	7.3	100	60	190	0.4	0.2	0.7	80	50	160	0.3	0.2	0.6
Central America	660	640	700	2.6	2.5	2.7	40	40	50	0.2	0.1	0.2	20	20	20	0.1	0.1	0.1
North America	32,700	32,520	32,890	10.7	10.6	10.7	12,060	11,920	12,200	3.9	3.9	4.0	1,400	1,250	1,460	0.5	0.4	0.5
South America	14,940	14,810	15,060	5.7	5.6	5.7	820	790	860	0.3	0.3	0.3	110	90	120	0.04	0.03	0.05
Asia	54,070	28,810	87,110	1.9	1.0	3.1	12,190	9,350	15,260	0.4	0.3	0.5	10,020	7,660	12,860	0.4	0.3	0.5
Central Asia	2,070	1,830	2,160	3.9	3.5	4.1	470	450	490	0.9	0.9	0.9	430	410	450	0.8	0.8	0.8
East and South-East Asia	9,790	5,770	22,730	0.6	0.4	1.5	3,710	2,880	5,030	0.2	0.2	0.3	3,660	2,800	4,970	0.2	0.2	0.3
Near and Middle East	9,180	5,110	13,220	3.4	1.9	5.0	5,140	3,860	6,160	1.9	1.4	2.3	3,180	2,310	4,070	1.2	0.9	1.5
South Asia	33,030	16,100	49,010	3.5	1.7	5.2	2,870	2,150	3,590	0.3	0.2	0.4	2,750	2,130	3,380	0.3	0.2	0.4
Europe	30,920	30,140	31,710	5.6	5.4	5.7	4,040	3,970	4,100	0.7	0.7	0.7	3,010	2,940	3,070	0.5	0.5	0.6
Eastern and South-Eastern Europe	6,240	5,520	6,970	2.7	2.4	3.0	2,800	2,790	2,810	1.2	1.2	1.2	1,890	1,880	1,900	0.8	0.8	0.8
Western and Central Europe	24,680	24,610	24,750	7.6	7.6	7.6	1,230	1,180	1,290	0.4	0.4	0.4	1,120	1,060	1,170	0.3	0.3	0.4
Oceania	2,630	2,210	3,500	10.9	9.1	14.5	730	550	820	3.0	2.3	3.4	40	40	60	0.2	0.2	0.2
Global estimate	180,620	129,100	230,320	3.9	2.8	5.0	31,900	27,650	36,390	0.7	0.6	0.8	16,490	12,960	20,030	0.4	0.3	0.4

Source: UNODC estimates based on annual report questionnaire data and other official sources.

**Príloha č. 9: Konzumácia kokaínu, amfetamínov a extázy
v jednotlivých svetových regiónoch (2012)**

Annual prevalence of the use of cocaine, amphetamines and "ecstasy", by region													
Region or subregion	Cocaine				ATS (excluding "ecstasy")				"Ecstasy"				
	Number (thousands)		Prevalence (percentage)		Number (thousands)		Prevalence (percentage)		Number (thousands)		Prevalence (percentage)		
	Best estimate	Lower	Upper	Best estimate	Lower	Upper	Best estimate	Lower	Upper	Lower	Upper	Best estimate	Upper
Africa	2,540	820	4,570	0.4	0.1	0.8	5,130	1,340	8,840	0.9	0.2	1.5	0.3
Eastern Africa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
North Africa	30	30	40	0.02	0.02	0.03	780	270	1,310	0.6	0.2	1.0	-
Southern Africa	620	160	710	0.8	0.2	0.9	600	290	800	0.7	0.3	1.0	0.4
West and Central Africa	1,570	570	2,390	0.7	0.3	1.1	-	-	-	-	-	-	-
Americas	8,240	7,960	8,570	1.3	1.3	1.4	5,930	5,450	6,520	1.0	0.9	1.0	0.6
Caribbean	190	110	330	0.7	0.4	1.2	210	20	510	0.8	0.1	1.9	0.9
Central America	160	150	170	0.6	0.6	0.6	330	330	330	1.3	1.3	1.3	0.1
North America	4,600	4,490	4,700	1.5	1.5	1.5	3,990	3,930	4,040	1.3	1.3	1.3	0.9
South America	3,290	3,210	3,370	1.3	1.2	1.3	1,400	1,170	1,630	0.5	0.4	0.6	0.2
Asia	1,310	420	2,190	0.05	0.02	0.08	19,130	4,460	33,810	0.7	0.2	1.2	0.7
Central Asia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
East/South-East Asia	470	360	1,070	0.03	0.02	0.07	8,740	3,390	19,820	0.6	0.2	1.3	0.4
Near and Middle East	90	50	130	0.03	0.02	0.05	420	360	780	0.2	0.1	0.3	-
South Asia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Europe	4,600	4,330	4,900	0.8	0.8	0.9	3,050	2,640	3,480	0.5	0.5	0.6	0.7
East/South-East Europe	560	310	830	0.2	0.1	0.4	870	500	1,260	0.4	0.2	0.5	0.7
West/Central Europe	4,040	4,020	4,060	1.2	1.2	1.3	2,180	2,140	2,220	0.7	0.7	0.7	0.8
Oceania	370	370	460	1.5	1.5	1.9	510	410	530	2.1	1.7	2.2	2.9
GLOBAL ESTIMATE	17,060	13,910	20,690	0.4	0.3	0.5	33,750	14,300	53,170	0.7	0.3	1.2	0.6

Source: UNODC estimates based on annual report questionnaire data and other official sources

Zdroj: [64]